

ИТАЛО КАЛВИНО

Баронът по дърветата

ИЗДАТЕЛСТВО

ОТЕЧЕСТВО

ИТАЛО КАЛВИНО БАРОНЪТ ПО ДЪРВЕТАТА

Превод: Светозар Златаров

chitanka.info

I

НИКОГА НЯМА ДА СЛЯЗА

Беше 15 юни 1767 година, когато Козимо Пиоваско ди Рондо, моят брат, за последен път седна заедно с нас. Спомням си сякаш е било днес. Бяхме в трапезарията на нашата вила в Омброза. От прозорците се виждаха гъстите клони на големия пърнар^[1] в парка. Беше пладне и по това време нашето семейство по стара традиция сядаше на трапезата. От морето духаше вятър и клатеше листата, отлично си спомням. Козимо каза:

— Щом съм казал, че не искам — значи не искам! — и бутна чинията с охлювите. Никога не бяхме виждали такова непослушание.

Начело на масата беше барон Арминио Пиоваско ди Рондо, нашият баща, с дълга перука, която му падаше над ушите, демодирана като повечето негови вещи. Между мен и моя брат седеше абат Фошфльор, храненик на нашето семейство и възпитател на нас, децата. Отсреща беше нашата майка Генералшата, Конрадина ди Рондо, а също и сестра ни Батиста, облечена като монахиня. На другия край на масата срещу баща ни седеше облечен като турчин рицарят адвокат Енеа Силвио Карега, управител и отговорник за напояването на нашето имение.

От няколко месеца Козимо бе навършил дванадесет години, а аз осем и бяхме допуснати на масата, където се хранеха родителите ни. По-точно, аз бях преждевременно облагодетелствуван от това повишение на моя брат, защото не искаха да ме оставят оттатък да обядвам сам. Казах облагодетелствуван само така: всъщност и за Козимо и за мен свърши безгрижието. Ние съжалявахме за обедите в нашата стаичка, където двамата оставахме сами с абат Фошфльор. Абатът беше сухо и сбръчкано старче. Ползуваше се със славата на строг и суров човек, но това навярно е било в младите му години. Сега беше остарял, уморен и във всяко, дори в най-малкото, затруднение виждаше пръста на съдбата, на която не му бе по силите да противостои. Нашите обеди в компанията на абата започваха с най-

благопристойни, ритуални и безшумни движения на лъжиците и горко на оня, който вдигнеше очи от чинията или пък започнеше дори най-леко да сърба бульона. Но към края на супата абатът започваше да се отегчава, да става безразличен, да се заглежда втренчено на някъде, да премлясква с език след всяка глътка вино. При второто ястие ние вече можехме да започнем да ядем с ръце и завършвахме обяда, като се замервахме с огризки от круши, докато абатът от време на време отронваше някое от своите лениви възклицания:

— Ooo bien! Oooo alors!^[2]

Сега обаче на масата на родителите ни използването на прибори за пилето беше задължително. Непрекъснато ни подвикваха да седим изправени, да не опираме лакти на масата. На това отгоре трябваше да търпим нашата антипатична сестра Батиста! Започна поредица от караници и непокорства, наказания и упорства, до деня, когато Козимо отблъсна охлювите и реши да отдели своята съдба от нашата.

Баронът, нашият баща, не беше лош човек. Вълненията на епохата предаваха и на него непрекъсната нужда да се вълнува, но вършеше всичко наопаки, не на място. Например, все още бе обзет от носталгичното желание да изтъква претенциите си за титлата дук на Омброза и не мислеше за нищо друго, освен за родословни дървета, наследствени титли, съперничество и съюзяване с близки и далечни владетели. Затова и в нашата къща се живееше така, сякаш бяхме на генерална репетиция за прием в двореца, не зная дали при императрицата на Австрия, при крал Луи или поне в кралския двор в Торино.

Когато се сервираше пуяк, баща ни току ни дебнеше дали ще го нарежем и отделим месото по всички царски правила, а абатът, който беше длъжен да държи исо на баща ми в неговите караници, почти не го опитваше, за да не бъде и той укорен, че греши.

Тъй открихме, че рицарят адвокат Карега крие подла душа: под полите на турската му роба (той беше прекарал голяма част от живота си в Турция) изчезваха цели бутчета, за да си ги гризе после на спокойствие, както обичаше, скрит в лозето. Бяхме готови да се закълнем (макар че не успяхме да го спипаме, толкова умели бяха движенията му), че идва на масата с пълен джоб оглозгани костички и ги оставя в чинията си на мястото на парчетата от пуяка, които изчезваха недокоснати.

Майка ми, Генералшата, не забелязваше. Тя използваше грубовати военни изрази дори и при сервирането на масата.

— So! Noch ein wenig! Gut! Така! Още малко. Добре! — И никой не смееше да възрази. Но що се отнася до нас, тя държеше не на етикета, а на дисциплината и твърдо подкрепяше баща ни със своите казармени команди. — Sitz ruhig! Дръж се прилично! И си избърши муцуната!

Единствена Батиста се чувствуваше добре, упорито и усърдно оголваше птичите кости от месото късче по късче с изострени ножчета, подобни на хирургически скалпели, каквито само тя имаше. Макар че баронът беше длъжен да ни я дава за пример, не смееше да я погледне. Тя вдъхваше и у него страх със своите ококорени очи под крилата на колосаното боне, със стиснатите зъби и жълтото си личице, дребно като на плъх. Разбираемо е защо тъкмо на масата избухна бунта на Козимо. Затова се отклонявам и разказвам — в живота на моя брат няма да срещнем повече тържествени трапези, бъдете сигурни.

Трапезарията беше единственото място, където се събирахме с големите. През останала част от деня майка ни се оттегляше в своите стаи, за да плете дантели и филета, или да бродира. Генералшата умееше да се занимава единствено с тези традиционни за жените работи и само в тях намираще облекчение за своя войнствен дух. Това бяха дантели и бродерии, които обикновено изобразяваха географски карти. Майка ни ги разпъваше по възглавнички и по гоблени, набождаше ги с карфици и знаменца, означавайки местата на битките във войните за наследство^[3], които познаваше на пръсти. Или пък извезваше оръдия с различни траектории, които излизаха от дулата. Извезваше и артилерийските вилки, и означенията на ъглите, защото беше много компетентна в балистиката, а освен това разполагаше с цялата библиотека на баща си, Генерала, с трактати по военно изкуство, с таблици за стрелба и атласи. Майка ни, от рода фон Куртевиц, се казваше Конрадина и беше дъщеря на генерал Конрад фон Куртевиц, който преди двадесет години беше окупираше нашите земи, командувайки войските на Мария Терезия Австрийска. Била сираче по майка, та генералът я водел със себе си на бойното поле. Нищо романтично нямало в това: пътували екипирани, квартирували в различни замъци, с тълпа слуги, и тя прекарвала дните си като плетяла дантели за възглавници. Всичко, което се разказва — че тя е ходила на

бой възседнала кон, е легенда. Винаги си е била женица с розова кожа и вирнат нос, както си я спомняме ние, но от баща си беше наследила страстта към военното дело.

Общо взето бяха добри родители, ала бяха толкова заваяни, че ние двамата бяхме оставени едва ли не сами да се грижим за себе си. Добро или лошо беше това? Кой може да каже? Животът на Козимо беше толкова необичаен, моят бе така подреден и скромен, и въпреки това прекарахме заедно нашето детство. И двамата бяхме безразлични към амбициите на възрастните, и двамата търсехме различни пътища от тези, по които вървяха хората.

Катерехме се по дърветата (тези първи невинни игри придобиват сега в моя спомен едва ли не смисъл на предзнаменование, но тогава кой да ти мисли за това?), изкачвахме се по течението на потоци, като скачахме от камък на камък, изследвахме пещерите на морския бряг, пързяхме се по мраморния парапет на стълбището във вилата.

Ако трябва да кажа истината, бяхме предупреждени да не се пързяхме по мраморния парапет на стълбите, не поради опасения, че ще си счупим крак или ръка. Затова нашите родители никога не се безпокояха и мисля, че тъкмо по тази причина никой от нас не си счупи нищо. Родителите ни се страхуваха, че като растем и наддаваме на тегло, можехме да съборим статуите на нашите предци, които баща ни беше накарал да сложат по пиластрите на парапета на всяка площадка на стълбата. И наистина, Козимо един път беше катурнал един прапрадядо, епископ с митра и всичко останало и беше наказан. Тогава се научи да се спира малко преди да стигне края на площадката и да скача точно в мига преди да се удари в статуята. Аз също се научих, нали го следвах във всичко, само че аз, винаги по-скромен и по-плах, скачах от средата, преди да стигна до площадката, или пък се пързях малко по малко, като непрекъснато спирах. Един ден той се спускаше по перилото като стрела. Кой смятате, че в същото време се качваше по стълбата? Абат Фошфлър! Той се мъкнеше с отворен пред носа молитвеник, но с празен поглед като кокошка. Поне да беше полузаспал, както винаги! Но не, беше в един от онези редки мигове, когато забелязваше и разбираше всичко. Видя Козимо, помисли си „Парапетът! Статуята! Сега ще я бутне, сега и мене ще нахокат.“ (защото за всяка наша лудория го гълчаха, че не съумява да ни надзирава). И се хвърли срещу парапета, за да пресрещне брат ми.

Козимо връхлетя върху абата, повлече го по парапета (старчето беше кожа и кости), не можа да се спре, защото сега тежеше два пъти повече, блъсна се о статуята на нашия пралядо Качагуера Пиоваско, участник в кръстоносен поход за освобождение на светите места. И тримата се свлякоха в подножието на стълбата. Кръстоносецът стана на парчета (беше от гипс). Започна безконечно мърморене с бой, дори — представете си! — със затваряне, на хляб и студена чорба. Тъй като се смяташе за невинен, защото вината не беше негова, а на абата, Козимо произнесе жестоките думи:

— Пет пари не давам за всички ваши прадеди, уважаеми татко!

И още тогава подсказа за своето бъдещо призвание на бунтовник.

В действителност и сестра ни беше бунтар. И тя беше (след проваления годеж с младия маркиз дела Мела) с бунтовен и самотен дух, макар че баща ни ѝ наложи да живее уединено. Това, че младият маркиз, боязлив и нерешителен младеж, беше намерил смелост да скъса с този годеж, е още едно доказателство за това, че характерът на Батиста беше способен да събуди силите на отчаянието и в най-благата душа. Но това ѝ се отрази зле: в нашите среди в онези времена един пропаднал годеж се смяташе за позор и затова сестра ни бе жива погребана вкъщи, в одежди на монахиня, без да е дала обет дори на послушница, защото не чувствуваше призвание.

Нейният мрачен дух се изяви най-вече в кухнята. Беше превъзходна в готвенето, защото не ѝ липсваше нито старание, нито въображение — качества, необходими за една готвачка. Ала щом пипнеше тя, на масата можеше да ни сполети всякаква изненада. Веднъж беше приготвила наистина свършени препечени филийки с пастет от черен дроб на плъх. Узнахме това, едва когато ги изядохме и ѝ казахме, че са вкусни. Друг път беше украсила една торта с твърдите и назъбени задни крака на скакалци. Или пък бе изпекла като гевречета свински опашчици, а веднъж беше сготвила цял таралеж, който знае защо с бодлите. Навярно само за да ни изненада, когато свали похлупака, защото дори тя, която винаги ядеше всевъзможните неща, които приготвяше, не пожела да го опита. А печеният таралеж бе наистина апетитен, още млечен, розов и нежен. Всъщност много неща от нейната чудовищна кухня бяха направени най-вече за да ни впечатлят, а не заради удоволствието да ни накара да опитваме заедно с нея храните с ужасен вкус. Блюдата на Батиста бяха произведения на

изтънчена животинска и растителна бижутерия: глави от карфиол със заешки уши, сложени върху яки от заешка козина, или пък свинска глава с отворена уста и вместо изплезен език — един червен омар, а омарът пък държи в щипките си езика на прасето, сякаш го е откъснал. После охлювите... Беше успяла да обезглави кой знае колко охлюви. И главите, всяка от тези меки и лигави глави, прилични на морски кончета, беше забила с шишче по на една бухтичка, та приличаха, като ги поднесе на масата, на ято от малки лебеди. Повече от вида на тези лакомства ни вълнуваше мисълта за усърдието и настървението, с което навярно Батиста ги приготвява, и представите за нейните тънки ръце, които разчленяват животинските телца.

Начинът, по който охлювите възбуждаха зловещата фантазия на нашата сестра, подтикна към една бунтовна проява мен и моя брат. В същото време то бе израз на солидарност с бедните обезобразени животни, а също и на погнуса от вкуса на изпечените плужеци и нетърпимост към всичко и към всички. И не е чудно, че тогава започна да назрява постъпката на Козимо и всичко, което последва.

Бяхме замислили един план. Донесеше ли рицарят адвокат вкъщи кошници пълна с охлюви за ядене, те биваха поставени в мазето в едно буре, защото трябваше да стоят гладни, като ядат само трици, за да се изчистят. При снемане на похлупака на това буре се разкриваше ужасна гледка — истински ад. Охлювите се движеха нагоре по дъгите с мудност, която беше предвестник на агонията, сред отпадъци от трици, райета от матова гъста лига и екскременти — зелен спомен за хубавото време на чист въздух и сред треви. Някои от тях бяха излезли от черупките си, с протегнати глави и разперени рога, други — целите свити в черупките, подали само недоверчиво рогцата си едни скупчени като клюкарки, трети заспали и зазидани, а някои мъртви, с обърната черупка. За да ги спасим от срещата със зловещата готвачка, и сами да се избавим от нейните гощавки, направихме дупка на дъното на бурето. С накъсана трева и мед трасирахме колкото може по-скрит път между бъчвите и сечивата на зимника, за да привлечем охлювите към бягство до едно прозорче, което гледаше към запустяла и обрасла с храсти леха.

На другия ден слязохме в мазето да видим резултата от нашия замисъл. При светлината на свещ проверихме стените и входовете.

— Ето един тук!... И друг там!... Виж онзи пък къде е стигнал.

Цяла редица от охлюви на неголеми интервали беше плъзнала от бъчвата до прозорчето, по пода и по стените, следвайки нашето трасе.

— Бързо, охлювчета! Бързо, бягайте! — повтаряхме с нетърпение, като гледахме как животинките едва се мъкнат, как се отклоняват и напразно кръжат по грапавите стени на мазето, привлечени от случайни наслойки, плесен и винен камък. Зимникът беше тъмен, задръстен, пълен с препятствия. Надявахме се, че никой не ще може да ги открие, и че ще имат време да избягат до един.

Но не стана тъй. Неуморимата ни и неспокойна сестра Батиста бродеше нощем из цялата къща на лов за плъхове, със свещник в ръка и пушка под мишница. Тази нощ, като минала през зимника, осветила на тавана един от отклонилите се охлюви, оставил диря от сребърна лига. Прогърмя изстрел. Всички скочихме от леглата си, но отново отпуснахме глави на възглавниците, привикнали на нощния лов на домашната монахиня. Но след като унищожила охлюва и откъртила парче мазилка с необмисления си изстрел, Батиста започна да крещи със своя писклив глас:

— Помощ! Избягали са всички! Помощ!

Притичаха полуоблечените слуги, баща ни, въоръжен със сабя, абатът без перука, а рицарят адвокат още преди да е разбрал нещо, се уплашил, че ще има неприятности, избягал на полето и отишъл да спи в една плевня.

На светлината на факли всички се спуснаха на лов за охлюви из зимника, макар да не им беше по сърце тази работа. Но вече ги бяха събудили и за да запазят достойнството си, както обикновено не искаха другите да допуснат, че са ги обезпокоили за нищо. Откриха дупката в бурето и веднага разбраха, че ние сме на дъното на цялата работа. Баща ни дойде да ни спипа в леглата с камшика на кочияша. Свърши се с това, че гърбовете, задниците и краката ни се изпъстриха с виолетови резки и ни пратиха в мизерната стаичка, която служеше за затвор.

Прекарахме там три дни на хляб и вода, салата, волска пача и студена супа, която за щастие ни харесваше. После, като че нищо не е станало, ето ни на първия обяд със семейството. Всички бяха точни, бе точно по пладне на 15 юни. И какво беше приготвила нашата сестра Батиста, ръководител на кухнята? Супа и ястие от охлюви. Козимо не пожела да докосне нито една черупка.

— Яжте, или още сега ще бъдете затворени отново в стаичката!

Аз отстъпих и започнах да гълтам мекотелите. (Беше малодушно от моя страна, и стана така, че моят брат усети, че е съвсем сам, тъй че неговото напускане беше протест и против мене. Бях го разочаровал, ала аз бях само на осем години, и после защо да сравнявам моята воля, дори онази, която съм притежавал като момче, със свръхчовешка упоритост, която сложи знак върху живота на моя брат.)

— Е? — обърна се баща ми към Козимо.

— Не и не! — отговори Козимо и блъсна чинията.

— Марш от тази маса!

Но Козимо вече беше обърнал гръб на всички ни и излизаше от стаята.

— Къде отиваш?

Видяхме през стъклената врата, че взе от вестибюла своята триъгълна шапка и късата си шпага.

— Това си е моя работа! — И избяга в градината.

Малко след това видяхме през прозореца, че се качва на дъба. Независимо от своите дванадесет години беше облечен и сресан с голямо старание, както баща ни изискваше да идваме на масата: с напудрени коси и панделка на плитката, с шапка, дантелено жабо, зелен фрак, с дълги поли, с виолетово-червени като слез чорапи, с шпага и накрая с дълги гамаша от бяла кожа до средата на бедрото — единственото отстъпление от начина, по който се обличахме, съзвучно с живота ни на село. (Понеже аз бях на осем години, бях освободен от пудрата в косите, освен в тържествени случаи, и от шпагата, която всъщност бих желал да нося.) И тъй, брат ми се качи на чепатото дърво, като движеше ръце и крака през клоните с бързина и сигурност, добити в резултат на дълъг опит.

Вече казах, че ние двамата с часове прекарвахме по дърветата, но не с полезна цел, както правят обикновено момчетата, които се качват само да търсят плодове или гнезда на птичета, а заради удоволствието да достигаме трудни и сложни издатини по стеблото, да се катерим все по-високо, да намираме удобни места, където да си почиваме, да гледаме света отгоре, да си правим шеги и да подвикваме на оня, който минава отдолу. Реших, че е твърде естествено първото хрумване на Козимо, при несправедливото озлобление насочено против него, е да се качи на дъба, добре познатото ни дърво. То протяга клони до

прозореца на трапезарията. Там Козимо щеше да изложи пред погледа на цялата фамилия своето възмутително и обидено държание.

— *Vorzicht!* Внимателно! Сега ще падне, бедният! — извика разтревожена майка ни, която нямаше нищо против да ни види в атака под оръдеен обстрел, но в същото време трепереше при всяка наша лудория.

Козимо се качи чак до разклонението на един грамаден клон, където можеше да се настани удобно. И седна там, спусна крака и скръсти ръце, като сложи длани под мишниците. Застана с глава хлътнала между раменете и шапка, нахлупена над очите.

Баща ни се надвеси на перваза.

— Когато се умориш да седиш там, ще промениш намеренията си — извика му той.

— Никога няма да си променя намеренията! — каза брат ми от клона.

— Ще ти дам да разбереш, само слез!

— А пък аз вече никога няма да сляза!

И удържа на думата си.

[1] Пърнар — вид топлолюбив вечнозелен дъб. — Бел.ел.кор. ↑

[2] Хайде, хайде! ↑

[3] Става дума за Войната за австрийското наследство (1740–1748) започнала скоро след възкачването на Мария Терезия, австрийска ерцхерцогиня, кралица на Унгария и Чехия, по-късно императрица на „Свещената римска империя“. — Бел.пр. ↑

II

МОМИЧЕТО ОТ СЪСЕДНАТА ГРАДИНА

Козимо беше на дъба. Клоните се преплитаха — високи мостове над земята. Духаше лек ветрец, имаше слънце. Слънцето беше между листата, и за да видим Козимо, ние трябваше да си засенчваме очите с длан. Козимо гледаше света от дървото: всичко, което се виждаше отгоре беше различно и това беше вече удоволствие. Алеята имаше съвсем друг вид, също и лехите, хортензиите, камелиите, желязната масичка, на която се пиеше кафе в градината. По-нататък короните на дърветата се сгъстяваха и зеленчуковите градини се спускаха терасовидно, укрепени с каменни зидове. Възвишението се зеленееше от маслинени дървета, а в обратна посока селището Омброза показваше своите покриви от избелели керемиди и плочи. Сред тях никнеха мачтите на корабите — далече долу беше пристанището. В дъното се разстиляше морето, издигаше се до хоризонта и някъде там минаваше лек платноход.

Ето че след кафето баронът и Генералшата тръгнаха из градината. Съзерцаваха един розов храст, опитваха се да не обръщат внимание на Козимо. Подаваха си ръка, но после веднага се пускаха, за да спорят и жестикулират. Отидох под дъба, разбира се, като се преструвах, че си играя, но всъщност се опитвах да привлека вниманието на Козимо. Той обаче още ми беше обиден и продължи да си седи горе и да гледа надалече. Оставих играта и се свих зад една пейка, за да продължа да го наблюдавам, без да ме вижда.

Брат ми стоеше като на наблюдателница. Виждаше всичко и това не му струваше никакво усилие. Между лимоновите дръвчета мина жена с кошница. По стръмнината се изкачи мулатар, който следваше мулето отблизо. Не се видяха: при шума на подкованите копита жената се обърна и се надвеси над пътя, но закъсня. Тогава започна да пее, но мулатарят вече минаваше завоя, послуша се, изплющя с камшика и подвижна на мулето. Ха-а! — И това беше всичко. Козимо наблюдаваше и жената и мулатаря едновременно.

По алеята мина абат Фошфльор с отворен молитвеник. Козимо взе нещо от клона и го хвърли към главата му. Не разбрах какво беше, дали паяк или парче кора, но не го умери. С шпагата си Козимо започна да бърка в една хралупа на стеблото. От там излезе разярена оса, той я прогони размахвайки шпагата си и с поглед проследи полета ѝ чак до една леха с тикви, където тя се спотаи. Забързан както винаги, рицарят адвокат излезе от къщи, мина по стълбите за градината и се изгуби между редовете на лозето. За да види накъде отива, Козимо се изкачи на по-висок клон. Там между листата се чу пръхтене. Излетя кос, Козимо се изненада, защото беше стоял горе дълго време и не беше го забелязал. Започна да се взира срещу слънцето дали няма други. Нямаше.

Вечнозеленият дъб се издигаше близо до един бряст. Двете корони почти се докосваха. Клон от бряста минаваше на половин метър над клон от другото дърво. За брат ми беше лесно да се прехвърли и да стигне до върха на бряста, който никога не бяхме изследвали, тъй като короната му беше висока и трудна за достигане от земята. Като пълзеше и търсеше местата, където клоните на дърветата се кръстосват, той премина на един рошков, после на една черница. Тъй Козимо напредваше от клон на клон над градината.

Няколко клони на голямата черница стигаха и прехвърляха зида, който ограждаше нашия парк, а отвъд беше градината на Ондарива. Макар да граничехме с тях, нищо не знаехме за маркизите Ондарива, които носеха и титлата благородници на Омброза, защото се ползуваха вече от много поколения с известни феодални права, и тъкмо върху тях нашият баща предявяваше претенции. Взаимна ненавист разделяше двете фамилии, тъй както високата стена, която приличаше на твърдина, разделяше нашите вили. Не знаех дали бе издигната от нашия баща или от маркиза. Освен това Ондарива пазеха с изключителна ревност своята градина. Тя беше богато залесена. Разказваше се, че там растат невиждани видове дървета. И наистина, отколе дядото на днешните маркизи, ученик на Линея^[1], бил използвал всички роднински връзки, които фамилията наброяваше, с дворовете на Франция и Англия, за да им бъдат изпратени най-ценните ботанически рядкости от колониите и години наред корабите бяха разтоварвали в Омброза чували със семена, снопове с присади, храсти в саксии, та чак и цели дървета в огромни вързопи с буци пръст около корените, докато

тази градина беше израснала — тъй казваха — някаква смесица от горите на Индия и Америка, и дори на Нова Холандия^[2].

Всичко, което можехме да видим над ръба на стената, бяха тъмните листа на някакво растение, неотдавна внесено от американските колонии, магнолията, сред чиито клони блестяха месести бели цветове. От нашия бряст Козимо скочи върху корнiza на стената, направи няколко стъпки на еквилибрист и като се държеше, се спусна от другата страна, където бяха листата и цветовете на магнолията. Изгуби се от погледа ми: и това, което сега ще опиша, както много други неща в този разказ за неговия живот, той ми разказа по-късно, или пък аз сам съм ги извличал из разпръснати сведения и предположения.

Козимо беше на магнолията. Бидейки с гъсти клони, това растение беше добре проходимо за момче, опитно по всички видове дървета, като моя брат. Макар и да не бяха дебели, клоните издържаха тежестта, но бяха нежни и обувките на Козимо нанасяха белезникави рани по черната кора и омайваха момчето със своя аромат на листа, които вятърът раздвижваше като страници — от едната страна матово зеленикави, от другата — блестящи.

Но цялата неравно гъста градина ухаеше, и ако Козимо още не беше успял да я огледа, вече я изучаваше с обонянието си и се опитваше да разграничи различните аромати, които му бяха познати отколе. Носени от вятъра, те стигаха чак до нашия парк и се сливаха с тайната, която криеше тази градина. После взе да разглежда клоните и видя млади листа — едни големи и лъскави, като че по тях се стичаше вода, други — мънички и перести. Стеблата бяха или съвсем гладки, или пък целите покрити с люспи.

Беше тихо. Само дребни орехчета се вдигнаха за полет като писукаха. Тогава чу гласче, което пееше:

— O la-la... O la-la la pcoire — O, ла, ла, люлчице...

Козимо погледна надолу. Закачена на клона на едно близко дърво се люлееше люлка. На нея бе седнало момиче на десетина години.

Момичето беше русо, с висока, малко смешна за малко момиче прическа. Бе в светлосини дрехи, също подходящи за по-възрастна дама. Полата, която бе приповдигната от люлката, тежеше от дантели. Момичето гледаше с полуотворени очи и вирнат нагоре нос, като да бе свикнало да се прави на възрастна дама. Ядеше ябълка, отхапваше

навеждайки всеки път глава към ръката си. Едновременно държеше ябълката и се крепеше за въжето на люлката. Всеки път, когато малката стигаше на най-ниската точка, тя даваше тласък като опираше върховете на обувките си о земята, и винаги когато люлката беше на най-високата точка от своята дъга, издихваше от устните си люспици от отхапаната ябълка и пееше:

— О la-la-la... О la-la ba-la-ncore...

От върха на магнолията Козимо се бе спуснал на по-долен клон и беше застанал с крака закрепени единият на един, другият на друг чатал и с лакти подпрени на клон, като на перваз. Полетите на люлката поднасяха момичето буквално под носа му. Тя нищо не подозираше и нищо не забелязваше. Внезапно го видя изправен на дървото пред нея, с шапка и гамаши. Каза:

— Ох!

Ябълката падна от ръката ѝ. Търкулна се в подножието на магнолията. Козимо измъкна шпагата от ножницата, слезе на най-ниския клон, стигна ябълката с върха на шпагата, наниза я и я подаде на момичето, което през това време беше изходило цялата амплитуда на люлката и беше пред него.

— Вземете я, не е изцапана, само е малко натъртена от едната страна.

Русото момиченце вече се бе разкаляло, че е показало изумление пред непознатото момче, качено на магнолията и отново прие своя важен вид с вирнат нос.

— Крадец ли сте? — попита тя.

— Крадец? — отвърна Козимо обиден, но после се подвоуми. В този миг хрумването му хареса.

— Аз ли? Да — рече той, като нахлупи шапката до веждите си. — Да имате нещо против?

— И какво сте дошъл да крадете?

Козимо погледна ябълката, която беше нанизал на върха на шпагата и му дойде наум, че е гладен, че не е докоснал храната на масата.

— Тази ябълка — каза той и се зае да я бели с острието на шпагата, която държеше добре наострена, въпреки семейните забрани.

— Значи сте крадец на плодове — каза момиченцето.

Брат ми си спомни за бандите от бедни деца от Омброза, които прескачаха стени и плетища и ограбваха овощните градини. Бяха го учили да презира тази сган и да я отбягва. И за първи път си помисли колко е свободен сега и колко сегашният му живот е достоен за завист. Ето: можеше да стане един от тях и да живее волно отсега нататък.

— Да — каза той.

Беше нарязал ябълката на парчета и се зае да я дъвче. Русото момиче избухна в смях, който продължи през целия полет на люлката нагоре и надолу.

— Ами! Аз познавам момчетата, които крадат плодове! Всички са мои приятели! Те ходят боси, по ризи, несресани, а не с гамаша и перука!

Брат ми стана червен като кората на ябълката. Да му се подиграват не само заради напудрената перука, на която съвсем не държеше, но и за гамашите, на които много държеше и да смятат вида му за по-лош, отколкото на крадците на плодове — оная сган, която до преди малко бе презирал — и най-вече откритието, че тази дамичка, която се държеше като господарка на градината на Ондарива, беше приятелка на всички крадци на плодове, а не негова приятелка — всички тези неща го изпълниха с отчаяние, срам и ревност.

— О, хо, хо... С гамаша и перука! — започна да пее момичето на люлката.

Той се заинати от гордост.

— Не съм крадец от тези, които вие познавате! — изкрещя Козимо. — Изобщо не съм крадец! Казах така, за да не ви изплаша: защото ако узнаете кой съм аз наистина, ще умрете от страх! Аз съм разбойник! Един страшен разбойник!

Момиченцето продължаваше да се люлее чак до лицето му, сякаш искаше да го стигне и да го докосне с носовите на обувките.

— Ами! А къде ти е пушката? Всички разбойници имат мускети! Или аркебузи! Виждала съм ги! Пет пъти са ни спирали колата по пътя за замъка!

— Но главатаря не си виждала! Аз съм главатарят! Главатарят на разбойниците не носи пушка! Има само шпага! — и протегна шпагата.

Момичето вдигна рамене.

— Главатар на разбойници — обясни тя — е един, който се нарича Джан дей Бруги и винаги идва да ни носи подаръци за Коледа и

Великден.

— Аха! — Възкликна Козимо ди Рондо, като се поддаде на раздора между двете семейства. — Значи имал е право моят баща, когато казваше, че маркиз Ондарива е покровител на всички разбойници и на контрабандата по тези места!

Момиченцето стигна до земята, но вместо да се оттласне, спря люлката с чевръсто потропване и скочи. Люлката продължи да се люлее празна.

— Слезте веднага от там! Как сте си позволили да влезете в наша територия? — каза тя, като насочи разпалено показалец срещу момчето.

— Не съм влязъл и няма да сляза — каза Козимо със същия жар — Кракът ми никога не е стъпвал на ваш терен и няма да стъпи за всичкото злато на земята!

Тогава момичето съвсем спокойно взе едно ветрило, което бе поставено на плетен стол, и макар да не беше много горещо, започна да си вее, като се разхождаше напред-назад.

— А сега — каза тя съвсем спокойно — ще извикам слугите, за да ви набият с пръчки. Така ще се научите да не прониквате на наша територия!

Това момиче непрекъснато сменяше тона и брат ми не успяваше да влезе в съзвучие.

— Там където съм аз, не е територия и не е ваше! — заяви Козимо. И вече беше готов да прибави: „И после аз съм дук на Омброза и съм господар на цялата територия!“, но се въздържа, защото не обичаше да повтаря нещата, които неговият баща винаги казваше, особено сега, когато беше избягал от масата при разпра с него. Пък и не му се струаха справедливи претенциите за права и власт, защото му изглеждаха просто мания. За какво му беше притрябвало и той, Козимо, сега да се хвали, че бил дук? Но не пожела да се откаже от думите си и продължи разговора, както му дойде. — Тук не е ваше владение — повтори той — защото вашето е на земята, и ако аз бях стъпил щеше да бъде нахлуване. Но тук горе не. Аз ходя там, където си искам.

— Да, да! Да не би да е твое това „там горе“...

— Разбира се! Моя собствена територия, всичко това — и посочи с широк жест клоните, листата срещу слънцето, небето. — По клоните

на дърветата всичко е моя територия. Кажи им да дойдат да ме хванат, та да видим ще успеят ли!

След всички самохвалства, очакваше тя да го вземе на подбив — и още как! Но тя неочаквано прояви интерес.

— А, така ли? И докъде се простира твоята територия?

— До там, където може да се стигне по дърветата. Насам, натам зад стените, в маслинената горичка, чак до хълма, от другата страна на хълма, в гората, в земите на епископа...

— И чак до Франция?

— Чак до Полша и до Саксония — каза Козимо, който познаваше само географските имена, чути от нашата майка, когато говореше за Войните за наследство. — Но аз не съм егоист като теб. Аз те каня на моя територия.

Вече си говореха на ти, и тя беше започнала.

— А люлката чия е? — попита тя като седна на нея и държеше отвореното ветрило.

— Люлката е твоя — реши Козимо. — Но тъй като е завързана за този клон, зависи и от мен. Значи, когато докосваш земята с крака, си на твоя територия, а когато се издигаш във въздуха, си на моя територия.

Тя се облегна и полетя, стиснала въжетата. Козимо скочи от магнолията на клона, където беше вързана люлката, хвана въжетата и започна да я люлее. Люлката се издигаше все по-високо.

— Страхуваш ли се?

— Аз ли? Как се казваш?

— Козимо... А ти?

— Виоланте, но ми казват Виола.

— А на мен ми викат Мино, защото Козимо е старческо име.

— Не ми харесва.

— Козимо?

— Не, Мино.

— Ах... Можеш да ми казваш Козимо.

— За нищо на света! Ей, чувай, искаш ли да сключим договор?

— Какво рече? — попита Козимо. Той продължаваше да се засяга при всяка промяна в нейния тон.

— Предлагам: аз да мога да се качвам на твоята територия и там ще бъда свещен гост, нали? Ще влизам и ще излизам когато си искам.

Ти пък си свещен и неприкосновен, докато си на дърветата, на своята територия, но само ако докоснеш почвата на моята градина, ще станеш мой роб и ще бъдеш окован.

— Не, аз няма да сляза в своята градина, нито в моята. За мен и двете територии са еднакво неприятелски. Ти ела горе с мен, нека дойдат и твоите приятели, които крадат плодове, дори моят брат Биаджо, макар че е донякъде страхливец и ще създадем цяла армия по дърветата и ще принудим обитателите на земята да се вразумят.

— Не, не, не искам нищо подобно. Остави ме да ти обясня как виждам нещата. Ти ще господарствуваш на дърветата, съгласен си, нали? Но само да докоснеш макар и веднъж земята с крак, загубваш цялото си царство и ставаш последният от робите. Разбра ли? Ако се счупи клон и паднеш, всичко загубваш!

— Аз никога, през целия си живот не съм падал от дърво.

— Сигурно е тъй, но ако паднеш, ще станеш на пепел и вятърът ще те разнесе.

— Измислици. Няма да сляза на земята, защото не искам.

— О, колко си досаден.

— Не, не, хайде да играем. Например, мога ли да сляза на люлката?

— Ако успееш да седиш на люлката, без да докосваш земята, да.

Близо до люлката на Виола висеше друга, прикрепена на същия клон, но вдигната нагоре, за да не пречи, като въжетата бяха вързани на възел. Козимо се спусна от клона и се хвана за едно от въжетата. В това упражнение той беше много вещ, защото нашата майка ни караше да се занимаваме с гимнастика. Стигна до възела, развърза го, стъпи на люлката и, за да даде тласък, премести тежестта на тялото си, като прегъна коленете си и се наведе напред. Люлката се залюля и се заиздига все по-нагоре. Двете люлки се разминаваха — една насам другата натам и сега достигнаха вече една и съща височина, като се срещнаха на средата на пътя.

— Ако опиташ да седнеш и дадеш тласък с крака, ще стигнеш по-високо — подметна Виола.

Козимо се изплези.

— Слез долу и тласни люлката ми, бъди така добър — каза тя, като се усмихваше мило.

— Не, казах ти вече, не трябва да слизам на никаква цена... — Козимо отново започна да не разбира.

— Бъди мил...

— Не.

— Ха, ха! Още малко и щеше да се хванеш. Ако беше стъпил на земята, щеше да загубиш всичко. — Виола слезе от люлката и се зае да бутне леко люлката на Козимо. — Ух! — Сграбчи с един замах седалката на люлката, на която брат ми беше стъпил и я обърна. За щастие, Козимо здраво се държеше за въжетата! В противен случай щеше да се стовари на земята като чувал с картофи.

— Предателка! — извика той и се покатери нагоре, като стискаше здраво двете въжета. Но изкачването беше много по-трудно от слизането. На всичко отгоре русото момиче, което тъкмо бе изпаднало в един от пристъпите си на злоба, дърпаше въжетата с всички сили.

Накрая брат ми стигна до голям клон и го възседна. С дантеленото си жабо избърса потта от лицето си.

— Ха, ха! Не успя!

— На косъм беше!

— А пък аз мислех, че си ми приятелка!

— Мислеше! — и тя отново започна да си вее с ветрилото.

— Виоланте! — прозвуча в този миг рязък женски глас. — С кого разговаряш?

По бялата стълба, която водеше за вилата, се показва една дама: висока, слаба в много широка пола. Гледаше през лорнет. Козимо се скри между листата засрамен.

— С един младеж, лельо — каза момичето — който е роден на върха на едно дърво и е омагьосан да не стъпва с крак на земята.

Козимо се зачерви цял. Той се питаше дали момичето говори така, за да го подиграе пред леля си, или за да подиграе лелята пред него, или само за да продължи играта, или защото не я интересува нито той, нито лелята, нито играта. Лелята, която се приближаваше към дървото, го изследваше с лорнета си, сякаш съзерцаваше странен папагал.

— О, та този младеж е някой от семейство Пиоваско, така ми се струва. Ела, Виоланте!

Козимо пламна от оскърблението: бяха го познали по такъв естествен начин, без дори да се запитат защо е там горе. Лелята беше извикала веднага момичето — твърдо, но не и сурово, и Виола покорно я бе последвала, без дори да се обърне. От всичко това се подразбираше, че той е толкова незначителна личност, че почти не съществува. Тъй необикновеният следобед потъна в облак от срам.

Но ето че момичето направи знак на лелята, лелята наведе глава, момичето ѝ каза нещо на ухото. Лелята насочи лорнета си към Козимо.

— Хайде, господине — каза тя — Бихте ли приели чаша какао? Така и ние ще се запознаем с вас — и изглежда накриво Виола. — Виждам, че сте вече приятел на семейството.

Козимо остана неподвижен и загледа лелята и племенницата с ококорени очи. Сърцето му биеше, та щеше да изскочи. Бяха го поканили у Ондарива и Омброза, най-важното семейство по тези места. Оскърблението отпреди миг изчезна, дойде възмездието. Виола се бе застъпила за него, той беше официално признат за приятел на Виола и щеше да играе с нея в тази градина, тъй различна от всички други градини.

Козимо изпита всичко това, но в същото време и едно противоположно чувство, макар и объркано: чувство, породено от срам, честолюбие, самота, наранена гордост. При това сблъскване на противоположни чувства, брат ми се хвана за един по-горен клон, покатери се, премести се в най-гъстия листак, премина на друго дърво и се скри.

[1] Линей — шведски естествоизпитател, създател на система за растителния и животинския свят. ↑

[2] старо название на Австралия. — Бел.пр. ↑

III

НОЩ СРЕД КЛОНИТЕ

Следобедът сякаш нямаше край. От време на време в градината се чуваше шумолене и нещо тупваше. Тичахме навън, като мислехме, че е той, че е решил да слезе. Къде ти — по-късно видях да се поклаща магнолията с белите цветове. Отвъд стената се появи Козимо и я прескочи.

Пресрещнах го, като се покатерих на черницата. Видя ме, изглеждаше малко засегнат, още ми беше сърдит. Седна на един клон на черницата, малко по-нагоре от мен и започна да дялка кората с шпагата, сякаш не желаете да обели нито дума.

— Лесно било да се покатериш на черницата. — Рекох аз, колкото да кажа нещо. — Преди никога не сме се качвали.

Той продължи да драска с острието, после горчиво каза:

— Е, харесаха ли ти охлювите?

— Донесох ти две сушени смокини, Мино, и малко торта...

— Те ли ги изпратиха? — рече той, все така далечен, но вече гледаше кошницата и преглъщаше.

— Не, знаеш ли, трябваше да избягам скришом от абата! — казах аз бързо. — Искаха да ме задържат да уча цялата вечер, за да не се свързвам с теб, но старецът заспа! Мама се страхува, че можеш да паднеш и искаше да тръгнем да те търсим. Но щом престана да те вижда на дъба, татко каза, че си слязъл и си се сгушил в някое ъгълче да размишляваш върху постъпката си, и че затуй няма защо да се страхуваме.

— Не съм слизал! — каза брат ми.

— Нали беше в градината на Ондарива?

— Да, но винаги преминавах от дърво на дърво, без да докосвам земята!

— Защо? — попитах аз. За пръв път го чувах да произнеса странното свое правило, но той говореше за него, като за нещо

уговорено между нас, сякаш искаше да ме увери, че не го е нарушил. Не дръзнах повече да настоявам за обяснение.

— Знаеш ли — каза той вместо отговор — отгатък, при Ондарива е такова място, че ти трябва дни да го изследваш цялото. С дървета от горите на Америка, само да ги видиш! — После си спомни, че е в обтегнати отношения с мен и поради това не трябва да ми доставя удоволствие, като ми разказва за своите открития. И сурово отсече:

— Но тъй или иначе, там няма да те заведе. От сега нататък можеш да ходиш да се разхождаш за удоволствие с Батиста и с рицаря адвокат.

— Не, Мино, заведи ме! — отвърнах аз. — Не трябва да ми имаш зъб за охлювите, бяха гадни, но не можех повече да понасям да викат!

Козимо лапаше тортата.

— Ще те подложа на проверка — каза той. — Трябва да ми докажеш, че си на моя страна, а не на тяхна.

— Каж ми всичко, което искаш да направя.

— Трябва да ме снабдиш с въжета, дълги и здрави, защото за да правя някои преходи трябва да се връзвам. После — един скрипец, куки, пирони, от най-големите...

— Но какво искаш да правиш? Кран?

— Трябва да пренесем горе много неща, ще видим по-нататък: дъски, тръстикови стебла...

— Искаш да си построи колиба на някое дърво! А къде?

— Ако потрѣбва. Мястото ще изберем. Междувременно мястото, където ще получавам пратки, е оня кух дъб. Ще спусна кошница с въже и може да слагаш в нея всичко, от което имам нужда.

— Но защо? Говориш, като че ще се криеш кой знае колко време. Не вярваш ли, че ще ти простят?

Той се изчерви.

— Какво ме интересува дали ще ми простят? И после аз не се крия: не се боя от никого! А ти боиш ли се да ми помогнеш?

Не че не разбирах. Моят брат засега отказваше да слезе, но се преструвах, че не разбирам, за да го заставя да заяви, като каже: „Да, искам да остана по дърветата до закуската, или пък до залез-слънце, или пък чак до вечеря, или докато се стъмни“ — нещо, което да

определи по някакъв начин срока, границата на неговия протест. Но той не каза нищо подобно и аз малко се поизплаших.

Викнаха ни отдолу. Баща ни повтаряше:

— Козимо! Козимо! — и после явно убеден, че Козимо няма намерение да отговори, викаше мен — Биаджо! Биаджо!

— Ще отида да видя какво искат. После ще дойда да ти кажа — казах набързо. Усърдното желание да осведомя брат си, признавам, се дължеше отчасти на намерението ми бързо да офейкам от страх да не бъда хванат, че разговарям с него сред клоните на черницата и да не споделя с него наказанието, което сигурно го очакваше. Но Козимо не успя да прочете на лицето ми тази сянка на коварство. Остави ме да отида, като показа с вдигане на раменете своето безразличие към онова, което нашият баща имаше да му казва.

Когато се върнах отново там, той си беше намерил удобно място за сядане, върху един подрязан ствол. Бе сложил брадичка на коленете и с ръце притискаше бедрата си.

— Мино! Мино! — викнах аз, като се катерех останал без дъх. Простили са ти! Чакат те! Закуската е сервирана на масата. И татко, и мама са вече седнали и ти слагат парчета торта в чинията. Има торта с крем и шоколад, но не е правена от Батиста, знаеш ли? Батиста май се е заключила в стаята си, позеленяла от яд! Те ме помилваха по главата и ми казаха така: „Иди при бедния Мино и му кажи, че искаме мир и няма да говорим повече за това!“ По-бързо, да вървим!

Козимо хапеше едно листо. Не се помръдна.

— Кажи — отговори той, — би ли могъл да вземеш одеяло, без да те видят и да ми го донесеш. Навярно нощем тук става студено.

— Да не би да искаш да прекараш нощта по дърветата!

Той не ми отговори, стоеше с брадичка на коленете, дъвчеше листо и гледаше пред себе си. Проследих погледа му, насочен към стената на градината на Ондарива, където се показваха белите цветове на магнолията, а по-нататък се рееше хвърчило.

Тъй настъпи вечерта. Слугите идваха и си отиваха, като приготвяха масата. Свещниците бяха вече запалени в залата. Вероятно Козимо виждаше всичко от дървото и барон Арминио извика към сенките вън от прозореца:

— Ако останеш горе, ще умреш от глад!

Онази вечер за първи път седнахме да вечеряме без Козимо. Той беше възседнал един висок страничен клон на вечнозеления дъб, така че виждахме от него само спуснатите крака. Виждахме, казвам, когато заставахме до перваза и се взирахме в тъмното, защото стаята беше осветена, а навън бе мрак.

Дори рицарят адвокат се почувствува задължен да се покаже и да каже нещо, но както обикновено успя да не изрази мнение по въпроса. Каза:

— Оох... Здраво дърво... Ще изкара сто години... — и добави няколко турски думи, вероятно това беше названието на вечнозеления дъб: с една дума, сякаш разговаряхме за дървото, а не за брат ми.

Нашата сестра Батиста обаче проявяваше спрямо Козимо странна завист. Бе свикнала да държи семейството в напрежение със своите чудатости, а сега се беше намерил някой, който я превъзхождаше. Тя хапеше ноктите си — хапеше ги, без да вдига пръст към устата си, а като снижаваше ръка с обърната длан и повдигнат лакът.

Генералшата си припомни някакви войници наблюдатели, които бе видяла по дърветата край един стан, не знаей точно къде — в Славония или Померания. Те забелязали неприятеля и избегнали засадата. Този спомен ненадейно я прехвърли от майчината тревога в нейната любима военна атмосфера. И сякаш най-после тя успя да извини постъпката на своя син, стана по-спокойна, и започна едва ли не да се гордее. Никой не я подкрепи, освен абат Фошфльор, който сериозно изслуша военния разказ и сравнението, което майка ми направи, защото беше готов да се хване за всяка тема и да намери за естествено, всичко, което се случва, само и само да освободи съзнанието си от отговорност и грижа.

Веднага след вечеря ние отивахме да спим, и дори тази вечер не променихме програмата. Нашите родители вече бяха решили да не доставят удоволствие на Козимо, като му обръщат внимание. Очаквах умората, несгодите и студа през нощта да го прогонят от убежището. Всеки се качи в своята стая. Но върху фасадата на къщата запалените свещи отвориха златни очи, обрамчени от пердетата на прозорците. Каква ли носталгия, какъв ли спомен за топлина е събуждала познатата и близка къща у моя брат, който нощуваше на открито? Показах се на прозореца на нашата стая и си представих неговата сгушена сянка в

една вдлъбнатина на дъба, между стъблото и клона, увита в одеялото и налягах се — овързана няколко пъти с въже, за да не падне.

Луната се издигна късно и заблестя над клоните. В гнездата спяха синигери, сгушени като него. През нощта, на открито, тишината на парка беше пронизана от стотици шумове, неясни ромони и от вятъра. Понякога долиташе далечно бучене: морето. На прозореца аз налягах слух към това неравно дихание и се опитвах да си представя, какво ли е да усещаш зад гърба си уютното домашно убежище. Брат ми бе само на няколко метра, но заобиколен единствено от нощта, можеше да разчита само на себе си. И единствената приятелски настроена вещ, до която можеше да се прислони, бе един клон от дърво, с грапава кора, проядена, с безброй мънички галерии, където спят ларвите.

Легнах си, но не ми се щеше да загасям свещта. Може би светлинката от прозореца на неговата стая щеше да го разтушава. Стаята ни беше обща, две все още детски легла. Гледах неговата недокосната постеля и мрака навън, сред който той сега седеше и се въртях сред чаршафите, като може би за първи път усещах какво удоволствие е да лежиш разсъблечен, бос и в топло, бяло легло. И сякаш чувствавах неудобството, което изпитва той, там горе, загърнат в грубото одеяло, с крака стегнати в гети, без възможност да се обърне, пребит от умора. Оттогава не ме напусна мисълта, какво щастие е да имаш легло, чисти чаршафи, мек дюшек! Обзет от това усещане, моите мисли останаха часове наред насочени към човека, който бе предмет на всичките ни безпокойства. Накрая се обърнаха връз мен и аз заспах.

IV

БАНДА МАЛКИ КРАДЦИ

Не зная дали е истина онова, което пише в книгите: че в древни времена, ако се случело една маймуна да тръгне от Рим, скачайки от дърво на дърво, можела да стигне до Испания, без да докосне земята. По мое време толкова гъсти гори имаше само в залива Омброза — от единия край до другия — през равнината, чак до билото на планините. И с това нашата местност се славеше навсякъде.

Сега тази местност няма да я познаеш. Всичко започна от времето, когато дойдоха французите да секат горите, сякаш това е ливада, която може да се коси всяка година, та да израсне отново. Ала горите не израснаха. Отначало ни се струваше, че са виновни войната и Наполеон, че времената са такива. Но изсичането на горите не престана и след това. Сега хребетите са голи. На нас, дете ги знаехме от преди, те произвеждат потресаващо впечатление.

Някога, където и да отидеш, между теб и небето имаше листа и клони. Единствената по-ниска растителност бяха насажденията от лимонови дръвчета, но и сред тях се издигаха криви смоковници, които нагоре по хълмовете задръстваха цялото небе над овощните градини със сводовете на своя тежък листак. Там, където нямаше смокини, растяха череши с тъмна шума, или нежни дюли, праскови, бадеми, млади круши, разточителни сливи и после офики, рошкови, а също брястове или многолетни орехи. Отвъд овощните дървета започваха маслиновите горички — един сивосребрист облак в средата на склона. В дъното бе струпано селото, между ниския пристан и високата крепост. И там навсякъде между покривите се подаваха корони на растения: пърнари, чинари, дъбове, една по-горда и не тъй доходна растителност, която си поемаше дъх — но с мярка и ред — в зоната, където благородниците бяха построили своите вили и опасали с огради парковете си.

Над маслинените дървета започваше гората. Иглолистните дървета навярно някога са царували в цялата област, защото още

проникваха на клинове и кичури чак до плажа. Дъбовете се срещаха по-често и бяха по-нагъсто, отколкото сега може човек да си представи, защото бяха първата и най-ценена жертва на секирата. Още по-нагоре боровете отстъпваха място на кестените, гората се качваше по планината и не се виждаше краят ѝ. Това беше вселена от живителни сокове, между които ние, жителите на Омброза, живеехме едва ли не, без да ги забелязваме.

Първият, който насочи вниманието си към гората, бе Козимо. Той разбра, че след като дърветата са тъй нагъсто, може да преминава от клон на клон доста мили разстояние, без да има нужда изобщо да слиза. Понякога хвърлей гола земя го принуждаваше да прави широки обиколки, но бързо привикна на всички принудителни пътешествия и пресмяташе разстоянията не според нашите мерки, а винаги имаше предвид обиколния път, който трябваше да следва по клоните. А там, където не можеше да достигне със скок най-близкия клон, започна да използва технически хрумвания, но затова ще разкажа по-нататък. Сега още сме в зората, в която като се събуди, се намери на дъба, сред шума и врявата на скорците, наквасен от ледената роса, пребит от умора, с изтръпнали ръце и крака. Но той бе щастлив и се впусна да изследва новия свят.

Стигна до последното дърво на парковете, един чинар. Под него се разстилаше равнината, позеленяла от развяващите се във въздуха листа на смокините и черешите. И из този пейзаж като вълни преминаваха остри, ненадейни викове и после шумолене, някой и други трясък от счупен клон и пак викове, този път по-различни и яростни. После следваше дълго затишие, докато от съвсем друго място започваше отново смесицата от гласове и шумове. И посоките, откъдето идваха шумовете — от тук и от там из равнината, бяха все откъм местата, където вятърът разклащаше малките назъбени листа на черешите.

Отправи се към най-близката редица високи черешови дървета с хубав листак и клони, натежали от черни череши. Но брат ми още нямаше око да различава веднага какво има и какво няма между клоните.

Застана неподвижно: преди малко се чуваше шум, а сега не. Той беше сред по-ниските клони и сякаш усещаше струпани над себе си

всички череши, ала не можеше да си обясни защо дървото над него изглеждаше отрупано с очи вместо с череши.

Козимо вдигна поглед и цап! Една презряла череша му падна на челото. Опули очи от усилие да гледа нагоре към светлото небе и видя, че над него и по съседните дървета бяха накацали хлапаци.

Като разбраха, че ги е забелязал, те престанаха да се спотайват и с остри, но малко приглушени гласове изрекоха нещо такова:

— Гледай го там, хубавецът! — и като отмахваха пред себе си вейките, всеки слезе на по-ниския клон към момчето с тривърха шапка на глава. Те бяха гологлави или с разнищени сламени шапки, някои бяха сложили на главата си торби като качулки. Облечени бяха в дрипави ризи и панталони, който не беше бос имаше навуца, а някои носеха на вратовете си завързани налъми, които бяха свалили при катеренето. Това беше известната банда от крадци на плодове, с която Козимо и аз — поне в това послушни на семейните забрани — държахме да не се срещаме. Но тази сутрин запознанството беше добре дошло за моя брат, макар да не му беше ясно, какво може да излезе от цялата работа.

Зачака спокойно, докато те се спуснаха, като го сочеха, и подхвърляха полугласни подигравки:

— Какво търси този тук?

И плюваха в лицето му някоя и друга костилка от череша, подхвърляха му червиви или накълвани от кос плодове, след като ги завъртаха за дръжката, като да мятаха с прашки.

— Охо! — казаха ненадейно. Бяха видели шпагата, която висеше на кръста му. — Видяхте ли какво има? — И отново избухнаха в смях. — Шиш за дроздове.

После млъкнаха и се сдържаха да не се разкискат, защото щеше да се случи нещо — да си умреш от удоволствие. Двамина от малките нехранимайковци тихичко се бяха преместили на един клон точно над Козимо и се готвеха да нахлузят на главата му една торба, една от нечистите торби, които им служеха навярно за да слагат плячката си, и когато бяха празни ги слагаха по главите си като качулки чак до раменете. След малко брат ми щеше да се озове в чувала, без сам да разбира как и щяха да го завържат като салам и да го набъхтят.

Козимо подуши опасността, или пък не подуши нищо. По-скоро се почувствува осмян поради шпагата и пожела да я извади от

ножницата, за да запази честта си. Размаха я високо, острието докосна торбата. Брат ми я забеляза, с един замах я изтръгна от ръцете на двамата нехранимайковци и я захвърли надалеч.

Ударът беше сполучлив. Другите възкликнаха „Ох!“ едновременно разочаровано и учудено. А към двамата си приятели, които се оставиха да им бъде хвърлена торбата, отправиха най-груби ругатни.

Козимо не успя да се нарадва на успеха си. Надигна се озлобление, този път от обратна посока, откъм земята. Избухна лай, захвърчаха камъни, чуха се крясъци.

— Ама сега няма да ни избягате! — и се надигнаха остриета на вили.

Крадците по клоните се сгушиха и се закатериха нагоре, свиваха колене и лакти. Шумът около Козимо бе привлякъл вниманието на селяните, които бяха нащрек.

Атаката бе подготвена добре. Беше им омръзнало да им крадат едва узрелите плодове. Мнозина дребни собственици и арендатори от долината се бяха съюзили. Тактиката на невръстните крадци бе да атакуват едновременно някоя овощна градина, да я оплячкосат и да избягат на друга страна, и отново да нападнат. Единственото, което можеше да им се противопостави бе същата тактика: всички заедно да ги причакват в някой чифлик, където рано или късно щяха да дойдат и да ги спипат там. Сега отвързаните кучета лаеха и дращеа озъбени по черешовите дървета, а във въздуха се извисяваха вили за сено. Двама-трима от крадците скочиха на земята точно навреме, за да бъдат убодени по гърбовете с тризъбците и ухапани от кучетата по дъната на панталоните. Избягаха като викаха, издънвайки с главите си редиците лози. Никой друг не посмя да слезе: стояха стреснати по черешите и се качваха, предшествувани от остриите зъби на вилите.

На Козимо бяха необходими няколко минути, за да разбере, че няма какво да се плаши, само защото бандата от скитници се е изплашила. Безсмислено беше да смята, че те са много опитни, а той не. Фактът, че останаха да стърчат там като глупаци, беше вече доказателство за обратното. Какво чакаха, та не избягаха по околните дървета? Брат ми можеше да си отиде, както беше стигнал до там. Нахлупи тривърхата си шапка, потърси клона, който вече му беше послужил за мост, мина от последната череша на един рошков,

провеси се, спусна се до една слива и тъй нататък. Другите, като видяха да се движи през клоните, като че се намира на площад, разбраха, че трябва да тръгнат веднага след него. За да налучкат пътя сами им трябваше доста време. Последваха го мълчаливо, пълзешком по криволичещия път. В това време той се бе прекачил през една смокиня, прескочи плета на градината, спусна се върху праскова с нежни клончета, така че хлапаците трябваше да минават един по един. Прасковата му послужи само за да се хване за кривото стебло на една маслина, наведена над някаква стена. От маслината със скок се озова на един дъб, който проточваше здрав клон отвъд потока — а оттам можеше да се мине на дърветата на отсрещната страна.

Хората с вилите, които вече смятаха, че крадците на плодове са им в ръцете, ги видяха да се измъкват над главите им като птичета. Последваха ги, като тичаха с лаещите кучета, но трябваше да заобиколят плета, после стената, а в тази част над потока нямаше мостчета и докато търсеха брод изгубиха време. Хлапаците бяха вече далеч и си плюха на петите.

Те сега бягаха като хора стъпили на земята. Върху клоните остана само брат ми.

— Къде ли е стигнал онзи циркаджия с гамашите? — се питаха крадците, като не го виждаха пред себе си. Вдигнаха поглед. Беше си там и се катереше по маслините.

— Ей, ти, спусни се долу, вече няма да ни хванат!

Той не слезе, скочи от клон на друг, мина от едно маслинено дърво на друго, и се изгуби от погледите между гъстите сребристи листа.

Бандата от малки разбойници, с накачулени торби и с кошници в ръцете, сега опустошаваше някакви череша в равнината. Работеха методично, като обираха клон след клон. И ето че на върха на най-високото дърво, кацнал с преплетени крака, откъсвайки с два пръста дръжките на черешите и поставяйки ги в шапката, закрепена на коленете му, кого видяха? Момчето с гамашите!

— Ей, ти откъде се взе? — го попитаха грубо. Бяха засегнати, сякаш беше долетял.

Брат ми престана да бере. Сега вземаше една по една черешите от шапката и ги поднасяше към устата си, като че бяха захаросани.

Издухваше с устни надалеч костилките, като внимаваше да не изцапа жилетката си.

— Този сладоледчо — обади се някой — какво се мъкне с нас? Защо ни се меси? Защо не яде череша от своята градина?

Но бяха малко засрамени. Бяха разбрали, че на дърветата е по-опитен от тях.

— Между тези сладоледчовци — каза друг — понякога се ражда по погрешка и някой по-свестен — например Синфороза.

При това тайнствено име Козимо наостри ухо, и без сам да знае защо, се изчерви.

— Синфороза ни измени! — каза друг.

— Но беше момиче на място, макар че и тя е от сладоледчовците. Ако тази сутрин беше изсвирила отново с рога, нямаше да ни спипат.

— И един сладоледчо може да идва при нас, разбира се, ако стане от нашите!

Козимо разбра, че сладоледчовци наричаха всички обитатели на вилите, благородниците и изобщо високопоставените лица.

— Я слушай — му каза един — да сме наясно. Ако искаш да останеш с нас и да правим заедно хайки, покажи ни всички пътища, които знаеш.

— И ни остави да влезем в овощната градина на твоя баща! — каза друг. — Мен веднъж там ме стреляха със сол!

Козимо ги слушаше, но беше погълнат от някаква мисъл. После попита:

— Кажете ми, коя е Синфороза?

Тогава всички дрипльовци сред клоните избухнаха в смях и се смяха така, че един едва не падна от черешата, а друг се наклони назад, като се държеше с крака за клона. Трети провисна на ръце, като се кикотеше и крещеше.

С тази врява, то се знае, привлякоха вниманието на преследвачите и те отново ги погнаха. Наближи отряд с кучета. Разнесе се силен лай и ето ги пак ония с вилите. Само че този път, извлекли поука от поражението, първо се качиха по стълбите, заеха дърветата наоколо и от там като насочиха остри зъбци и гребла, ги обградиха. А кучетата, които останаха долу, след като хората се пръснаха горе по дърветата, не проумяха веднага на коя страна са насъскани и известно време лаеха едно тук, друго там с вдигнати

муцуни. Така крадците можаха да скочат пъргаво на земята, да хукнат всеки в различна посока сред обърканите кучета, и макар някои от тях да бяха ухапани по прасеца или да изядоха по някой удар с тояга или камък, повечето напускаха невредими полесражението.

На дървото остана Козимо.

— Слез! — му викаха хлапаци, които се спасиха. — Какво правиш? Спиш ли? Скачай на земята, докато пътят е свободен.

Но той притисна с колене един клон и извади шпагата. От съседните дървета селяните протягаха към него вилите си завързани за тояги, за да го стигнат. Козимо въртеше шпагата и ги отбиваше, докато насочиха една право към гърдите му, приковавайки го до стеблото.

— Спри! — извика един глас. — Това е младият барон Пиоваско! Млади господине, какво правите там горе? Как тъй имате вземане-даване с тази паплач?

Козимо позна Джуа дела Васка, един от изполиচারите на нашия баща.

Вилите се отдръпнаха. Мнозина снеха шапки. Брат ми също с два пръста вдигна от главата си тривърхата шапка и се поклони.

— Ей вие там долу, вържете кучетата! — викнаха онези. — Искате да слезе! Можете да слезете, млади господине, но внимавайте, че дървото е високо. Почакайте, ще сложим стълба! После ще ви придружа до вкъщи!

— Не, благодаря, благодаря — каза брат ми. — Не се притеснявайте, зная пътя, зная си моя път.

Скри се зад стеблото на дървото и се появи над друг клон. Отново заобиколи ствола. Този път видяха само краката му на по-горен клон, защото горе листакът беше гъст. Краката подскочиха и изчезнаха.

— Къде отиде? — питаха се хората. И не знаеха къде да гледат — горе или долу.

— Ето го! — зърна го някой на върха на отдалечено дърво. Отново изчезна.

— Ето го! — беше на върха на още по-отдалечено дърво, люлееше се като носен от вятъра. Скочи.

— Падна! Не! Там е!

Само шапката и плитката му се виждаха над зеленеещите се върхари.

— Що за господар е твоят? — питаха онези Джуа дела Васка. —
Човек ли е или диво животно? Или е сам дяволът?

Джуа дела Васка остана безмълвен. Прекръсти се.

Чу се гласът на Козимо. Една проточена песен...

— О, Син-фо-ро-за!

V

БЯЛОТО КОНЧЕ

Малко по малко в разговорите си с крадците Козимо научи много неща за това лице — Синфороза. Тъй наричали едно момиче от вилите, което яздено дребно бяло конче, и била се сприятелила с тях, дриплъовците. За известно време ги закриляла и дори, каквато била деспотична ги командувала. Препускала по пътища и пътечки на бялото си конче и когато видела узрели плодове в непазени градини, ги уведомявала и ги придружавала в техните атаки като офицер. Носела окачен на врата си ловен рог. Докато те плякосвали бадеми или круши, тя кръстосвала на кончето нагоре-надолу по височините, откъдето наблюдавала полето, и щом забележела подозрителни движения на собствениците или селяните, които можели да открият крадците и да се нахвърлят върху тях, надувала рога. При този сигнал хлапците скачали от дърветата и побягвали. Докато момичето било с тях, не ги били хващали никога на местопрестъплението.

Трудно бе да се разбере, какво се е случило по-нататък. Говореха за някаква „измяна“, която Синфороза извършила спрямо тях. Споменаваха, че ги викнала в своята градина да ядат плодове, а после слугите ги били с тояги. Казваха също, че избрала за любимец един от тях, някой се Бел Лоре, комуто много се присмивали за това и в същото време имала друг избраник, наречен Угачо. Тя ги насъскала един срещу друг. И оня бой с тояги от страна на слугите по-точно не бил заради краденето на плодове, а за един набег на двамата ревниви фаворити, които накрая се съюзили против нея. Говореше се също така за някакви пасти, които им обещавала много пъти и накрая им дала, но подправени с рициново масло и поради това ги присвивало стомах цяла седмица. Няколко такива случки бяха причинили разрыв между бандата и Синфороза. Момчетата сега говореха за нея с омраза, но в същото време съжаляваха за предишното приятелство.

Козимо попиваше тези неща и все повече се убеждаваше, че всички подробности отговарят и се подреждат в един познат нему

образ. Накрая се реши да попита:

— Ами в коя вила живее тази Синфороза?

— Че как тъй? Да не искаш да кажеш, че не я познаваш? Та вие сте съседи! Синфороза от вилата на Ондарива!

И без това потвърждение Козимо беше сигурен, че приятелката на скитниците беше Виола, момичето от люлката. Дори подозирам, че причината да тръгне да търси бандата, бяха нейните думи, че познавала всички крадци на плодове в околността. Но от този миг неопределеното безпокойство, което го вълнуваше, стана по-остро. Искаше му се сега да поведе бандата, за да оплячкосат редките растения на вилата на Ондарива, или пък да се постави в нейна услуга против тях, дори му се щеше да ги подтикне отначало да й досаждат, за да може после да я защити, или пък да прояви геройство, което по околел път да стигне до нейните уши. Междувременно, докато разсъждаваше тъй, следваше все по-вяло бандата. Когато хлапците слезеха от дърветата, Козимо оставаше сам и було на меланхолия се спускаше на лицето му, както облаците засенчват слънцето.

После скачаше внезапно и пъргаво се изкачваше по клоните. Преброждаше овощни и зеленчукови градини, тананикаше през зъби кой знае какво. Това бе нервно тананикане, почти няма, а очите му бяха вперени напред, сякаш не виждаше нищо и пазеше равновесие по инстинкт, също като котките.

Така унесен го видяхме няколко пъти да минава по клоните на нашата градина.

— Там е! Там е! — избухвахме веднага във викове, защото каквото и да правехме, все още беше в мислите ни, та пресмятахме часовете и дните, които той вече бе прекарал по дърветата. Баща ни казваше:

— Луд е! Обладан е от дявола! — и се нахвърляше на абат Фошфльор:

— Трябва да се направят заклинания! Какво чакате, на Вас казвам, какво седите там със скръстени ръце? Демонът се е вселил в тялото на сина ми! Разберете ме!

От своя страна у майка ни състоянието на майчина тревога, всепроникващото чувство, което надвишаваше всичко, се изля, както и всяко друго чувство у нея, в практически решения и издирване на подходящи пособия. Точно тъй и трябва да приключват всички

безпокойства на един генерал. Тя измъкна отнякъде боен далекоглед, дълъг и с триножник. Приближаваше око до него и тъй прекарваше часове на терасата, като нагласяше непрекъснато лещите, за да държи във фокус момчето сред листака, дори когато ние бихме се заклели, че е въвн от нашия обсег.

— Още ли го виждаш? — питаше от градината нашият баща, който ходеше напред-назад под дърветата и не успяваше изобщо да зърне Козимо, освен в случаите, когато се намираше точно под него. Генералшата правеше утвърдителен знак, който в същото време ни приканваше да мълчим, да не безпокоим, сякаш следеше движенията на бойните части по някое възвишение. Ясно беше, че понякога не го вижда изобщо, но кой знае защо си втълпяваше, че трябва да се покаже на определено място, а не другаде и държеше далекогледа насочен натам. От време на време навярно сама си признаваше, че е сбъркала. Тогава откъсваше око от окуляра и започваше да разглежда кадастралната карта, която държеше отворена на коленете си. В замислена поза тя поставяше едната си ръка над устата, а с другата следваше криволиците по картата. Определяше мястото, до което синът ѝ навярно е стигнал и като пресмяташе отклонението, насочваше далекогледа към листата на някое най-обикновено дърво. От появяването на трепетна усмивка по устните и разбрахме, че го е видяла. Той беше там наистина!

Тогава майка ни посягаше към някакви знаменца, които държеше близо до табуретката, размахваше ги едно след друго с решителни и ритмични движения. Навярно това бяха послания на условен език. (Аз бях малко обиден, защото дотогава не знаех, че майка ни притежава тези знаменца и че умее да си служи с тях. Мислех си, колко щеше да е хубаво, ако тя ни беше научила да си играем заедно с нея с тези знаменца, особено преди, когато и двамата бяхме по-малки. Но майка ми никога нищо не правеше на игра, а сега повече от всякога нямаше надежда, че тя ще стори това.)

Трябва да кажа, че въпреки всичките си бойни снаряжения, тя пак си оставаше майка, със свито сърце и кърпичка, която трескаво мачкаше в ръка. Ролята на генерал ѝ доставяше отмора, или по-точно изживяването на тревогите в ролята на генерал, вместо като обикновена майка, омекотяваше разкъсващата болка, именно защото

беше деликатна женичка, която притежаваше една-единствена защита: военната осанка, наследена от рода фон Куртевиц.

Тя седеше там, размахваше един от своите вимпели, гледайки в далекогледа и ето, цялата грейна и се засмя. Тъй разбрахме, че Козимо беше отговорил. По какъв начин, не зная. Може би е разклатил някой клон. Важното е, че от този миг нататък майка ни се промени. Не беше тъй тревожна и макар участието ѝ на майка да бе тъй различна от съдбата на другите майки, поради това, че синът ѝ бе тъй странен и далеч от обичайните прояви на синовни чувства, тя първа от всички нас прие тази странност, сякаш ѝ беше достатъчен неочаквания поздрав, сякаш бе доволна от безмълвните съобщения, които си разменяха от този миг нататък.

Най-любопитно бе следното обстоятелство: майка ни съвсем не си правеше илюзии, че след като Козимо е отправил поздрав към нея е готов да сложи край на своето бягство и да се върне сред нас. От своя страна баща ми живееше тъкмо с тази надежда. Всяка най-дребна новина свързана с Козимо го караше да фантазира:

— Така ли? Видяхте ли? Дали няма да се върне?

Но майка ни, макар и най-далечна от него, единствено го приемаше такъв какъвто е, навярно защото не се опитваше да търси обяснение.

Но да се върнем в оня ден. След майка ни се показва за миг и Батиста, която почти не излизаше да го търси. Тя най-миловидно протегна блюдо с някаква ужасна попара, като вдигна една лъжичка.

— Козимо, искаш ли да си хапнеш?

Изкара си плесник от баща ми и се прибра вкъщи. Кой знае какъв чудовищен буламач беше приготвила. Брат ни се беше скрил.

Аз жадувах да го последвам, най-вече сега, като знаех, че участва в начинанията на бандата от малки дрипльовци. Струваше ми се, че е разтворил пред мен вратите на ново царство, в което ми се щеше да гледам не със страхливо недоверие, а със солидарен ентусиазъм. Непрекъснато сновях между терасата и една капандура горе, откъдето погледът ми блуждаеше над перчемите на дърветата. Повече чувах, отколкото виждах от капандурата и тъй следях избухванията на глъчката, която бандата вдигаше из овощните градини. Виждах да се люлеят клоните на черешите, от време на време да се показва някоя ръка, която опипва и къса, някоя чорлава или

загърната в чувал глава, а сред гласовете чувах и гласа на Козимо: Питам се: „Как тъй стигна до там? Че нали до преди малко беше в парка? Та той вече се движи по-пъргаво от катеричка!“.

Били на червените сливи над Големия вир, когато се чул рогът. Спомням си и аз го чух, но не обърнах внимание, тъй като не знаех какво е то. Но те! Брат ми разказа, че те онемели от изненада. Чули отново рога и сякаш не си спомнили, че това е сигнал за тревога. Взели да се питат само, дали са чули добре. Дали това е Синфороза, която препуска по пътищата с мъничкото си конче, за да ги предупреди за опасността. Внезапно хукнали навън от овощната градина, но не се втурнали да избягат, а за да я настигнат.

Сега Козимо останал там с пламнало лице, ала щом видял, че гаменчетата се приближават към нея, взел да подскача от клон на клон, рискувайки всеки миг да си счупи главата.

Виола била спряла на един стръмен завой на пътя. Ръката ѝ стиснала юздите, почивала върху гривата на кончето. В другата си ръка размахвала камшиче. Гледала отдолу нагоре момчетата и поднасяла крайчеца на камшичето към устата си, като го захапвала. Била с небесносин костюм, рогът бил позлатен и висял на верижка на шията ѝ. Момчетата също се били спрели, всички накуп и също хапели кой слива, кой пръст, кой драскотините по ръцете си или краищата на чувалите. И постепенно от техните дъвчеци уста започнали да излизат почти беззвучни изречения, в общ такт, сякаш се опитвали да ги изпеят.

— Ти какво... си дошла при нас... Синфороза? Сега се връщаш. Но не си вече... наша приятелка... Ах, ти... ах ти, негоднице.

Шумотевица сред клоните и ето че от една смокиня, между два листа, се показва главата на Козимо. Той се задъхва, а тя, отдолу нагоре, захапала камшичето ги обхващала всички със своя поглед. Козимо не се стърпял. Все още изплезил език от умора, той избухнал:

— Знаеш ли, че от тогава изобщо не съм слизал от дърветата?

Начинанията, които се основават на вътрешна непоколебимост, трябва да остават неми и незабележими. Щом някой вземе да ги обяснява или да се словослови, всичко изглежда празно, безсмислено, дори направо жалко. Щом брат ми произнесъл тия думи, осъзнал, че не трябвало да ги произнася. Изведнъж престанало да го интересува каквото и да е и дори му се приискало да слезе и да приключи веднъж

завинаги с цялата тази история. Още повече че Виола бавно махнала камшичето от устата си и казала много възпитано:

— Тъй ли? Браво, ти си бил кос!

От устните на ония въшльовци се издигнал вой и смях, преди да избухнат в рев и да се затъркалят. А Козимо горе на смокинята така подскочил от гняв, че това предателско дърво — смокинята, не издържало, клонът се счупил под краката му. Козимо литнал към земята като камък.

Паднал с разперени ръце, защото не могъл да се задържи. Трябва да призная, че това е единственият път през живота му по дърветата на тази земя, когато волята и инстинктът да се държи за тях му изневерили. Но тъй или иначе, единият пеш от опашката на фрака му се закачил за нисък клон. Козимо увиснал на няколко педи от земята с главата надолу.

Сторило му се, че кръвта е нахлула в главата му от силата на срама. Първата му мисъл (след като опулил очи наопаки и видял преобърнати дюдюкащите момчета, сега обзети от бясно желание да се премиятат, поради което се появили пред него едно след друго, изправени и хванати за надвесената над пропаст земя, и русото момиче летящо над изправено на задните си крака конче) била само, че това е първият път, когато говори за своя престой по дърветата и че той ще бъде последен.

С пъргаво движение, на каквото само той беше способен, Козимо се вкопчил в клона и успял да го възседне. След като успокоила кончето, сега Виола се правела, че не е забелязала нищо от случилото се. Козимо забравил веднага за своето объркване. Момичето поднесло рога към устните си и подало знак за тревога. При този звук хлапаците, у които, както по-късно коментираше Козимо, присъствието на Виола събуждало чудато неспокойство и те заприличвали на зайци на лунна светлина, хукнали да бягат. Те се подчинили машинално, сякаш инстинктивно, макар и да знаели, че тя се шегува. И те правели всичко на шега, имитирали звука на рога, тичали надолу по склона след момичето, възседнало галопиращото късокрако конче.

Тичали слепешката и така главоломно, че дори понякога не я виждали пред себе си. Била препуснала извън пътя и ги зарязала. И накъде отивала? Галопирала надолу през маслиновите горички, които се спускаха до долината и постепенно се превръщаха в полянки.

Търсела маслиненото дръвче, на което в същия миг вече се клатушка Козимо, обикаляло го в галоп и отново побягвала надалеч. После отново се появявала в подножието на друга маслина, докато между клоните се прокрадвал моят брат. И тъй, следвайки линии, пречупени като клоните на маслинените дръвчета, двамата заедно слизали към равнината.

Когато малките крадци забелязали това, дружно започнали да свиркат — едно злостно и подигравателно свирукане. После се отправили към Кипарисовата врата, като продължили да свирят високо и пронизително.

Девојката и брат ми останали сами да се гонят в маслинената горичка, но за свое разочарование Козимо забелязал, че след изчезването на сбирщината, веселостта на Виола в играта започнала да изтънява, сякаш отстъпвала място на досадата. Той заподозрял, че момичето върши всичко, само за да ядосва ония. В същото време Козимо се надявал, че се държи така, за да ядосва главно него. Тъй или иначе, сигурно беше, че винаги имаше нужда да ядосва някого, та да бъде по-интересна.

Избиколили една могила. Посрещнал ги чест град от камъчета. Момичето заслонило главата си зад врата на кончето и побягнало, а брат ми, възкачен на извит клон, останал под обстрела. Ала камъчетата пристигали горе загубили силата си, макар че някои от тях го удряли по челото и ушите. А необузданите хлапаци свирели и се смеели, като викали:

— Синфороза е капризна роза!

И побягнали.

Сега гамените са стигнали до Кипарисовата врата, украсена със зелени водопади от кипариси надолу край стените. От околните бордеи достига гълчава на майки. Но малките крадци, са деца, чиито майки вечер не ги гълчат, за да ги приберат, а им се карат, задето са се върнали, че си идват за вечеря вкъщи, вместо да отидат да си търсят прехраната другаде. В къщурки и бараки от талпи, в накуцващи фургони, в палатки около Кипарисовата врата, се бе наблъскал най-бедният народ на Омброза. Тези хора бяха тъй бедни, че ги държаха вън от вратите на града и далече от нивята. Бяха хора забегнали от далечни земи и села, прокудени от оскъдицата и мизерията, които се ширеха във всички държави. Беше по залез и разрошени жени с дечица

на гърдите раздухваха димящи котлони. Просяци се излягаха на хладина, като разбинтоваха раните си. Други играеха на зарове и дрезгаво подвикваха. Побратимите от бандата на крадците на плодове потънаха и се смесиха с пушека от пържено и пререканията, получаваха плесници от майките си, счепкваха се помежду си, като се търкаляха в праха. Техните дрипи възприеха цвета на всички други дрипи и тяхната птича веселост затъваше в гъстата и лепкава нищета. И стигаха дотам, че при появяването на галопиращото русо момиче и на Козимо по близките дървета, хлапаците едва вдигаха уплашени погледи, оттеглиха се навътре и се опитаха да се скрият сред прахоляка и пушека на котлоните.

Всичко това за двамата траяло миг, колкото да хвърлят поглед. Виола оставила зад гърба си пушека от бараките, който се смесваше с вечерните сенки и виковете на жените и децата. Тя вече препускала между пиниите на плажа.

Оттатък беше морето. Прибойт се разбиваше сред крайбрежните камъни. Беше тъмно. Чу се вихрено чаткане — под копитата на кончето камъните пускаха искри. От ниска и изкривена пиния брат ми гледал светлата сянка на русото момиче да прекосява плажа. Една вълна, с едва забележим гребен се издигнала из черното море, издула се и се подгънала, наклонила се цялата побеляла, разбила се в сянката на коня. Момичето побягнало през нея в галоп, а там горе на пинията лицето на Козимо било намокрено от бяла пръска солена вода.

VI

ДИВАТА КОТКА

Първите дни на Козимо по дърветата нямаха определени цели или предназначения. Момчето бе овладяно единствено от желанието да опознае новото царство. Брат ми би желал веднага да го изследва до крайните граници, да изучи всички възможности, които то му предлага, да го открие дърво по дърво и клон по клон. Ала в действителност постоянно го виждахме да се появява над нашите глави със заетия и забързан вид на дивите животни, които понякога са неподвижно спотаени, но всякога изглеждат готови да се хвърлят.

Защо се връщаше в нашия парк? Като го виждахме да се премията от един чинар на някой пърнар в обсега на далекогледа на майка ни, бихме казали, че основната сила, която го движи, че преобладаващата му страст си остава спора с нас, желанието да ни кара да изпитваме безпокойство или гняв. Казвам с нас, защото за самия мен още не бях разбрал какво мисли. Когато имаше нужда от нещо, изглеждаше, че съюзът му с мен не можеше да бъде поставен под съмнение. Друг път минаваше над главата ми, сякаш изобщо не ме виждаше.

В действителност оттук Козимо само минаваше. Стената с магнолията беше това, което го привличаше. Виждахме го да изчезва зад нея по всички часове на деня, дори когато русото момиче още не беше станало или когато множеството от гувернантки и лели вече я беше прибрало вкъщи. В градината на Ондарива клоните се протягаха като хоботи на необикновени животни, а от земята се отваряха звезди от назъбени листа със зелена кожа на влечуги. Там се полюляваха жълти и деликатни бамбукови стебла, шумолейки като хартия. В желанието си да се наслади докрай на тази различна зеленина, на различната светлина, която се процеждаше и на различната тишина, Козимо се отпускаше с главата надолу от най-високото дърво и преобърнатата градина се превръщаше в гора: една неземна гора, един нов свят.

Тогава се появяваше Виола. Козимо я виждаше внезапно да се засилва, вече настанена на люлката или върху седлото на кончето, или неочаквано чуваше да прозвучава от дъното на градината мрачният звук на ловния рог.

Маркизите Ондарива не се безпокояха от набезите на момичето. Докато тя ходеше пеш, след нея вървяха всичките ѝ лели. Щом се качеше на седлото, беше свободна като вятъра. Лелите не язدهа коне и не можеха да видят къде ходи. А и нейното общуване със скитниците бе нещо толкова недопустимо, че не можеше изобщо да стигне до главите им. Ала те забелязаха веднага барончето, което се промъква горе между клоните и го дебнеха, макар и с известно надменно презрение.

От своя страна нашият баща обединяваше мъката си от непослушанието на Козимо и неприязънта си към Ондарива. Кажиречи хвърляше вината върху тях, сякаш те привличаха сина му в своята градина, за да му предлагат подслон и да го окуражават в неговата бунтовна игра. Баща ми внезапно реши да устрои хайка, за да улови Козимо и то не в нашите владения, а тъкмо когато момчето се намираше в градината на Ондарива. Сякаш за да подчертае своите агресивни намерения към нашите съседи, не пожела лично да води хайката, да се представи лично пред семейството Ондарива и да поиска да му върнат сина. Макар да нямаше основание за подобно нещо, това би означавало отношение на равна нога между благородници. Вместо да постъпи тъй, баща ми изпрати банда от слуги начело с рицаря адвокат Енеа Силвио Карега.

Слугите пристигнаха въоръжени със стълби и въжета пред портите на Ондарива. Рицарят адвокат с фес и роба зафъфли извинения и помоли да ги пуснат. В първия миг домашните на Ондарива помислиха, че слугите са дошли да подрязват нашите дървета, които се надвесват над техния двор. Рицарят повтаряше: „Та да го хванем, да го хванем...“ и гледаше с насочен нагоре към клоните нос, като правеше смешни прибежки. Домашните на Ондарива го прекъснаха и попитаха:

— Ама какво ви е избягало, някой папагал ли?

— Синът, първородният, издънката — рече рицарят адвокат бързо-бързо, облегна една стълба на един индийски кестен и сам се закатери. Между клоните се виждаше седналия Козимо, който клатеше

крака, сякаш не го грозеше опасност. И Виола се разхождаше из алеите, отиваше да си играе с един обръч, сякаш нищо особено не се беше случило. Слугите подаваха на рицаря адвокат възгъта, като не беше ясно как трябва да се употребяват, за да бъде хванат брат ми. Ала преди още рицарят да стигне до средата на стълбата, Козимо беше вече на друго дърво. Рицарят нареди да преместят стълбата. Това се повтори четири или пет пъти и всеки път изпотъпкваше някоя леха, а Козимо с два скока се прехвърляше върху съседното дърво. Виола внезапно бе обкръжена от лели и заместник-лели, отведена вкъщи и затворена вътре, за да не присъствува на тази олелия. Козимо счупи един клон и като го размаха с две ръце, разсече със свистене въздуха.

— Не бихте ли могли да отидете във вашия просторен парк и да продължите там лова, уважаеми господо? — каза маркиз Ондарива, като тържествено се появи на стълбите на вилата в халат и шапчица, които по странен начин го оприличаваха на рицаря адвокат. — На вас говоря, семейство Пиоваско ди Рондо. — Направи широк кръгообразен жест, който обхвана младия барон на дървото, управителя, слугите, и всичко отвъд стената, което беше наше под слънцето.

Тъкмо тогава Енеа Силвио Карега смени държанието си. Заситни към маркиза и сякаш нищо не е било, замънка, взе да му разправя за водните струи в басейна насреща, и че му е дошло хрумване за много по-висок и ефектен фонтан, който в същото време може да служи и за напояване на тревата чрез подменяне на една шайба. Това беше ново доказателство колко непредвидим и измамен беше характерът на нашия управител. Беше изпратен от барона с точна заръка да се държи твърдо и предизвикателно към съседите. Какво му влизаше в работата да бърби приятелски с маркиза, сякаш искаше да го умилостиви! Още повече че своите качества на словоохотлив човек рицарят адвокат показваше само когато на него му беше изгодно и то тъкмо когато разчитаха на недружелюбния му характер. И най-странното беше, че маркизът се вслуша в неговите думи, зададе му въпроси и го помъкна със себе си да разгледат всички басейни и фонтани. И двамата бяха облечени еднакво — с дълги горни дрехи, бяха почти еднакво високи, та чак можеше да ги сбъркаш един с друг. Зад тях се помъкна цялата сюртия наши и техни слуги, които не знаеха какво повече да правят, някои със стълби на гърба.

Междувременно необезпокояваният Козимо подскачаше по дърветата край прозорците на вилата и се мъчеше да надникне отвъд завесите на стаята, където бяха затворили Виола. Накрая я зърна, хвърли ѝ една трънкосливка по прозореца. Прозорецът се отвори, появи се лицето на русото момиче и каза:

— По твоя вина съм затворена тук — затвори отново и дръпна завесата.

Козимо изведнъж се отчая.

Когато лошото настроение обземаше брат ми, имаше за какво наистина да се безпокоим. Виждахме го да притичва (ако думата тичам има смисъл, когато се откъсне от земната повърхност и се отнесе към един свят от неравномерни подпори с различна височина, между които има празно пространство) и все ни се струваше, че ще се подхлъзне и ще падне. Но това никога не се случи. Скачаше, притичваше по някой наведен клон, внезапно се повдигаше на по-горния и, след четири или пет подобни нестабилни криволици, изчезваше.

Къде отиваше? Този път той дълго препуска от пърнарите към маслините, и после към буковете. Потъна в гората.

Гората беше гъста и непроходима. Козимо трябваше да си проправя път с шпагата и малко по малко забрави своя бяс. Погълнаха го въпросите, които постепенно се изпречваха пред него и страхът, (който макар и непризнат съществуваше), че се е отдалечил твърде много от познатите места. Както си пробиваше път в гъсталака, видя право пред себе си сред листака две жълти очи, които се взираха в него. Козимо протегна напред шпагата, отмести един клон и бавно го върна в първоначалното положение. Изпусна въздишка на облекчение, засмя се на страха, който бе изпитал. Бе видял чии са тези жълти очи. Бяха на една котка.

Образът на котарака, зърнат при отместването на клона остана ясно в неговото съзнание. След миг Козимо отново трепереше от страх. Защото този котарак по всичко приличаше на котарак, но беше страхотен, можеше да закрепещиш от ужас само като го видиш. Трудно беше да се определи какво точно е ужасното в него. Беше пъстър като тигър, по-едър от всички пъстри котки, но това още не беше нищо. Ужасяваха мустаците, щръкнали като бодли на таралеж. Ужасно беше и неговото къхане между два реда изострени като иглички зъби. Ужасни бяха неговите остри уши, настръхналата козина, която се

издуваше около наежения врат в руса огърлица. Ужасна беше неговата неподвижна опашка, застинала в неестествено положение.

Козимо беше оставил клона да се върне на мястото си, а жълтите ириса продължаваха да го фиксират между листата като искряха около черните зеници. Звуците, които издаваше, ставаха все по-мрачни и плътни. И Козимо разбра от всичко това, че пред него се намира най-кръвожадната дива котка на гората.

Секнаха всички чуруликания и пърхания. Дивият котарак се хвърли, но не срещу момчето. Направи почти вертикален скок и тъй повече изненада, отколкото уплаши Козимо. Страхът дойде после, когато видя котката точно над главата си. Беше там, на един клон, наежена, виждаше се рошавият ѝ корем покрит с почти бяла козина, ноктите забити в дървото, докато извиваше гръб. Звярът къхаше и без съмнение се готвеше да се стовари върху него. С отмерено и несъзнателно движение Козимо премина на по-долния клон. „Къх, къх!“ лютеше се дивият котарак и при всяко къхане правеше по един скок насам и натам. Намери се отново на клона над главата на Козимо. Брат ми повторно се изплъзна, но възседна най-ниския клон на бука. Под него на доста голямо разстояние беше земята. Все пак земята не беше чак толкова далеч, нямаше какво да чака, та да види какво ще направи звярът, когато престане да издава тия ужасяващи звуци — смесица от съскане и мяукане.

Козимо повдигна крак, сякаш, се готвеше да скочи долу. Но тъй като в него се бореха два инстинкта, естественият да потърси безопасност и упоритостта да не слиза дори това да му струва живота — той в същото време стисна с бедра и колена клона. На котарака му се стори, че момчето се намира в неустойчиво положение, и че това е мигът, в който трябва да се хвърли. Скочи върху него с настръхнала козина, извадени нокти и съскане. Козимо не успя да направи друго, освен да затвори очи и да насочи напред шпагата, едно безсмислено движение, от което котаракът лесно се предпази и се хвърли към главата му, сигурен, че ще го сграбчи с ноктите си и ще го увлече със себе си надолу. Един нокът засегна Козимо по бузата, но вместо да падне, тъй както беше стиснал клона с колене, той полегна на гръб по дължината на клона. Тъкмо обратното очакваше котаракът, който по този начин не го уцели, видя се отхвърлен настрана и взе да пада. Опита се да се задържи, заби нокти в клона и поради тласъка се

завъртя във въздуха. Това трая миг — достатъчен за Козимо победоносно и устремно да го посрещне и да забиешпагата в корема му.

Бе спасен. Бе опръскан с кръв. Мъртвият звяр бе набучен на шпагата като на шиш. Бузата му бе раздрана с тройна бразда от окото до брадата. Ревеше от болка и ликуваше, не разбираше какво става наоколо и се притискаше до клона, до шпагата, до трупа на котката. Изживяваше щастливия и мъчителен миг на оня, който е победил за първи път и се чувства длъжен да продължава единствено по избрания път, без възможността да се оттегли като победен.

Видях да се приближава по дърветата в това състояние, целият окървавен, включително и жилетката, с разрошена плитка под омачканата шапка. Държеше дивата котка за опашката. Сега звярът приличаше на обикновена котка и толкоз. Изтичах при генералшата на терасата.

— Уважаема майко — извиках — ранен е!

— Was? Как тъй ранен? — вече насочваше далекогледа.

— Ранен като ранен — казах аз и Генералшата изглежда реши, че моето обяснение е компетентно, защото проследи Козимо с далекогледа, докато той скачаше по-пъргав от всякога и каза:

— Вярно. Es ist Wahr.

Веднага се зае да приготвява марля, пластири и балсам, сякаш трябваше да снабдява лазарета на цял батальон. Даде ги на мен да ги занеса. Изобщо не я докосна надеждата, че той може да се върне въкъщи, защото има нужда от лечение. Понесъл пакета с превръзки, аз изтичах в парка и застанах да почакам при последната черница до стената на Ондарива. Той беше вече изчезнал, спуснал се беше по магнолията.

Козимо се появи триумфално в градината на Ондарива с убития звяр в ръка. И какво видя на площадката пред вилата? Една готова за заминаване каляска. Върху покрива слугите товареха багаж. Сред рояк гувернантки и тъмно облечени строги лели, Виола, облечена за път, прегръщаше маркиза и маркизата.

— Виола! — извика Козимо и вдигна котарака за опашката. — Къде отиваш?

Всички около каляската насочиха поглед към клоните и като го видяха раздран, кървящ, с вид на побъркан и с мъртвия звяр в ръка, се

ужасиха.

— Отново тук! И в това състояние! — Сякаш обзети от някакъв бяс, всички лели забутаха момичето към каляската.

Виола се обърна, вдигна нос нагоре и с обиден вид, при което обидата беше примесена с досада, като си придаваше важност спрямо роднините, а може би и към Козимо, извика (без съмнение в отговор на неговия въпрос):

— Пращат ме в колеж! — После се обърна, за да се качи в каляската. Не благоволи да погледне отново нито него, нито неговия лов.

Вратичката беше вече затворена, кочияшът бе на капрата. Козимо, който още не можеше да повярва на внезапното заминаване, се опита да привлече вниманието ѝ, да я накара да разбере, че посвещава на нея кървавата си победа. Ала успя само да извика:

— Победих един котарак!

Камшикът изплющя, каляската потегли сред разветите кърпички на лелите и от прозорчето се чу гласът на Виола:

— Тъй ли, браво!

Не се разбра дали това беше възклик на ентусиазъм или подигравка.

Такова бе тяхното сбогуване. Напрежението, болката от драскотините, разочарованието, че не е добил слава за своя подвиг, отчаянието поради внезапната раздяла, всичко това запуши гърлото на Козимо и после се изля в ожесточен плач, изпълнен с викове, стенания и чупене на клончета.

— Марш от тук! Марш от тук, гамен! Вън от нашата градина! — нахвърлиха се лелите и всички слуги на Ондарива притичаха с дълги пръти и взеха да хвърлят камъни, за да го изгонят.

Козимо запрати мъртвия котарак срещу оня, който се случи под него, като хълцаше и викаше. Слугите вдигнаха звяра за опашката и го хвърлиха на едно торище.

Когато научих, че нашата съседка е заминала за известно време, ме обзе надежда, че Козимо ще слезе. Не зная защо, но свързвах с нея, или по-скоро и с нея, решението на брат ми да остане по дърветата.

Но дори не стана дума за това. Качих се да му занеса превръзки и пластири. Той сам се зае да лекува драскотините по лицето и ръцете си. После пожела въдица с кукичка. Послужи си с нея, за да вземе

мъртвия котарак, като се надвеси от една голяма слива над торището на Ондарива. Одра котарака, ощави както можа кожата и си направи шапка. Това беше първата кожена шапка от онези, които той носи цял живот.

VII

РИЦАРЯТ АДВОКАТ

Последен опит за хващане на Козимо направи нашата сестра Батиста. Естествено, това бе нейна инициатива. Тя извърши всичко тайно, без да се съветва с никого, както вършеше всичко. Излезе нощем, като носеше котел с клей и стълба. Намаза с клея един рошков от върха до земята. Беше дървото, върху което Козимо се спираше всяка сутрин.

Сутринта на рошкова намерихме залепени кадънки, които биеха криле, врабци, изпомацани с клей, нощни пеперуди, листа, довени от вятъра, опашка от катеричка и дори един пеш, откъснат от фрака на Козимо. Дали той беше седнал на някой клен и после бе успял де се освободи? По` вероятно беше, като се има предвид, че от известно време не носеше фрак, да бе оставил нарочно парченцето, за да ни се надсмее. Тъй или иначе, дървото си остана грозно, оплескано с клей и после изсъхна.

Започнахме да се убеждаваме, че Козимо няма да се върне. В това се убеди и баща ни. Откак брат ми скачаше по дърветата из цялата територия на Омброза, баронът не смееше да се покаже навън, защото се опасяваше, че благородническото му достойнство е компрометирано. Лицето му ставаше все по-бледно и изпито. Не знам до каква степен това се дължеше на бащино безпокойство и доколко на опасения от неприятни династически последствия. Ала тези две неща вече се бяха слели, защото Козимо беше първородният му син, наследник на титлата и ако не може да се каже нищо добро за един барон, който скача по клоните като лещарка, още по-малко може да се допусне, че това може да прави един дук, макар и още дете. Оспорваната титла, без съмнение нямаше да бъде защитена от поведението на наследника.

И тъй, баща ни не говореше с никого. Единственият човек, на когото се доверяваше, беше рицарят адвокат. Той бе единственият му душеприказчик. Трудно беше да се обясни, защо баронът имаше

слабост към тоя стар служещ. Може би поради тази слабост се породи слух, който посредством прислугата достигна до ушите на нас, децата, че Енеа Силвио Карета, незаконен брат на нашия баща, тоест че е син на дядо ми и на неизвестна жена, но тъй или иначе наш чичо. Дали това беше вярно, не зная. Нашият баща не ни откри никога нищо, а можеше ли някой да измъкне дума от устата на Енеа Силвио? Човек би казал, че е глухоням, или че не разбира езика, тъй се държеше понякога. Кой знае как е успявал да работи като адвокат на времето! Дали и тогава, преди да отиде при турците, не е бил особняк? Но може би, в края на краищата, е бил умен човек, щом от турците се бе научил да прави хидравлични изчисления, единственото нещо, с което сега беше способен да се занимава, и за което моят баща го прехвалваше. Пък и не се знаеше добре, дали тъкмо в Турция бе прекарал толкова време или в някоя друга мюсюлманска страна, Тунис или Алжир, но тъй или иначе е било страна на мохамедани, защото казваха, че е станал мохамеданин и сам той. Какво ли не разправяха за него, че бил заемал важни служби, че е бил висш сановник при султана, хидравлик на Дивана, или нещо подобно. А после поради дворцови сплетни или дълг на комар, паднал в немилост и бил продаден като роб. Известно е, че го намерили окован във вериги да гребе заедно с други роби в една отоманска галера, превзета от венецианците, които го освободили. Във Венеция живял едва ли не като просяк, докато се наврял в друга бъркотия, в някаква свада (само небето знае с кого би могъл да влезе в разпра един толкова свит човек като него) и отново му нахлузили пранги. Откупил го нашият баща, благодарение посредничеството на Генуезката република. И той довтаса при нас — едно плешиво човече с черна брада, изплашен, едва ли не ням, увит в широки чужди дрехи. Бях дете, но си спомням онази вечер. Баща ни го наложи на всички като авторитетна личност, назначи го за управител и му определи кабинет, който започна да се изпълва с вечно неподредени книжа. Рицарят адвокат носеше дълга роба и шапчица прилична на фес, каквито слагаха много благородници и буржоа в своите кабинети. Само че, да си кажем право, той почти никога не стоеше при своето писалище, а все по-често го виждахме да кръстосва околността облечен тъй. Накрая започна да се явява и на масата с тия турски одеяния. И най-странното беше, че нашият баща, който спазваше стриктно етикета, го търпеше.

Въпреки своите задължения на управител, рицарят адвокат не обелваше дума на майордомите, арендаторите и изполичарите, поради своя плах характер и трудността в речта. Надзираването на подчинените, нарежданията и всички грижи в действителност падаха на баща ми. Енеа Силвио Карега водеше счетоводните книги и не знам дали нашите дела вървяха зле, заради начина, по който водеше сметките, или сметките му бяха водени лошо, поради това, че нашите дела не вървяха добре. Освен това изпълваше с цифри и чертежи, със сметки и рисунки на напоителни съоръжения една голяма черна дъска. Там пишеше и думи на турски. Понякога баща ми се затваряше с него в кабинета цели часове. Това бяха най-дългите престои на рицаря адвокат там. Скоро след като затвореха вратата започваше да се чува ядосаният глас на барона — една кавга, която ту се разпалваше, ту стихваше — ала гласът на рицаря не се долавяше почти никога. После вратата се отваряше, рицарят адвокат излизаше със своите ситни крачки, прикрити в гънките на робата, с фес изправен на темето, минаваше през някой френски прозорец, прекосяваше парка и изчезваше в полето.

— Енеа Силвио! Енеа Силвио! — викаше баща ми, като тичаше след него, но незаконният му брат вече беше сред лозите или лимоновите дръвчета. Виждаше се само неговият червен фес, който упорито напредваше сред листата. Баща ми го следваше и го викаше, след малко ги виждахме да се връщат, баронът продължаваше да спори, като разперваше ръце, а рицарят, дребничък в сравнение с него, стоеше прегърбен, стиснал юмруци в джобовете на робата.

VIII

ТАЙНАТА КОЛИБА

Една вечер заваля. Щом заплющя се разтревожих за него. Представях си го целия наквасен да се притиска към някой дънер и безуспешно да се опитва да се заслони от стичащия се порой. В същото време знаех, че една буря не е достатъчна, за да го принуди да се върне. Изтичах при нашата майка:

— Вали! Какво ли прави Козимо, уважаема мамо?

Генералшата отмахна пердето и погледна дъжда. Беше спокойна.

— Най-голямото неудобство, което дъждовете причиняват, е разкаляният терен. Щом стои горе е в безопасност.

— Но достатъчни ли са дърветата, за да го предпазят?

— Навярно ще се оттегли в своя стан.

— Какъв стан, уважаема мамо?

— Ще да се е погрижил да си го приготви овреме.

— Не мислите ли, че ще постъпя добре, ако го потърся, за да му дам чадър?

Сякаш думата „чадър“ внезапно я изтръгна от нейната роля на военнопoleви наблюдател и отново я хвърли сред майчините грижи. Генералшата рече:

— Ja, ganz gewiss! И една бутилка ябълков сироп, добре сгрята, завита във вълнен чорап! И едно непромокаемо платнище да го просне върху дървото, та да не прониква влага... Къде ли е сега, бедничкият? Надявам се, ще успееш да го намериш...

Излязох в дъжда, натоварен с пакети, под огромен зелен чадър, като държах друг затворен чадър под мишница, за да го дам на Козимо.

Изсвирих нашия сигнал. Отвърна ми само непрекъснатото плющение на дъжда по дърветата. Беше тъмно. Като излязох от градината, не знаех къде да тръгна. Стъпвах, без да виждам, по хлъзгави камъни, прогизнала трева, локви. И непрекъснато свирех. За да насоча нагоре звука от свиркането навеждах назад чадъра. Водата ме шибаше в лицето и сякаш отмиваше звуците от устата ми. Искях да

отида към района на държавните земи, които бяха обрасли с високи дървеса. Предполагах, че навярно там си е направил убежище, но се загубих в мрака и застанах неподвижно, притискайки под мишница чадър и пакети. Само бутилката сироп, завита във вълнен чорап, ме сгриваше малко.

И ето, високо в мрака сред дърветата видях светлинка. Не беше нито луна, нито звезда. Стори ми се, че чувам отговор на моето изсвирване.

— Козимо-о-о-о!

— Биаджо-о-о-о! — чу се глас откъм върха на дървото.

— Къде си?

— Тук! Ще те пресрещна. Бързай, че ще се намокря.

Срещнахме се. Той бе увит в одеяло и слезе чак до ниското разклонение на една върба, за да ми покаже откъде да се кача. Преведе ме през сложна плетеница от клони до бука с висок ствол, откъдето идваше светлината. Дадох му веднага чадъра и няколко от пакетите. Опитахме се да се качим с отворени чадъри, но това беше невъзможно. Тъй или иначе се наквасихме. Най-после пристигнахме там, където той ме водеше. Не виждах нищо, освен светлик, който сякаш идваше измежду платнищата на някаква палатка. Козимо повдигна един от краищата и ме пусна да мина. Намерих се в нещо като стаичка осветена от фенер, покрита и затворена отвсякъде със завеси и черги. През нея минаваше стволът на бука, имаше под от талпи и всичко бе закрепено върху дебели клони. В първия миг ми се стори като царски палат, но скоро забелязах колко е нестабилно всичко. Дори само обстоятелството, че бяхме двама вътре, вече заплашваше да наруши равновесието. Козимо веднага се зае да поправя, да запущва дупки и пропадащи места. Остави отвън отворени и двата чадъра, които донесох, за да закриват две дупки в тавана. Но много вода течеше от други места. Двамата бяхме мокри, а колкото за студа, беше сякаш си навън. Обаче Козимо беше натрупал голямо количество одеяла. Човек можеше да се вмъкне под тях като остави навън само главата си. Фенерът хвърляше несигурна, трептяща светлина. Върху тавана и стените на странната постройка клоните и листата хвърляха оплетени сенки. Козимо пиеше сироп от ябълки на големи глътки.

— Хубава къща — казах аз.

— О, това е още временна постройка — побърза да отговори Козимо. — Трябва да я проектирам по-добре.

— Цялата ли си я построи сам?

— Че с кого другото. Тя е тайна.

— Аз може ли да идвам?

— Не, защото тъй ще издадеш пътя на някой друг.

— Татко каза, че вече няма да праща да те търсят.

— Въпреки това къщата ми трябва да бъде тайна.

— Заради ония момчета, дето крадат ли? Ама те не са ли твои приятели?

— Понякога — да, понякога — не.

— А момичето с кончето?

— Какво те интересува?

— Интересува ме дали е твоя приятелка, дали играете заедно.

— Понякога — да, понякога — не.

— Защо понякога не?

— Защото или аз не искам, или тя не иска.

— А нея ще я поканиш ли да се качи тук?

С потъмняло лице Козимо се опитваше да опне една рогозка, праметната през някакъв клон.

— Ако се съгласи да дойде, ще я покана да се качи — каза той сериозно.

— Значи тя не иска?

Козимо се хвърли върху одеялата.

— Замина.

— Кажете — рекох аз тихо — сгодени ли сте?

— Не, отговори брат ми и се затвори в продължително мълчание.

На следния ден времето беше хубаво. Бе взето решение Козимо да продължи уроците си при абат Фошфлър. Баща ми не обясни как ще стане това. Неочаквано и малко троснато баронът покани абата да намери моя брат където и да е и да го накара да превежда малко от своя Вергилий.

— Вместо да стоите тук и да гледате мухите, mon Abbe...

После му се стори, че е поставил на абата твърде трудна задача и се помъчи да я улесни. Каза ми:

— Върви да съобщиш на брата си да бъде в градината след половин час за урок по латински.

Изрече това с колкото може по-естествен тон. Този тон той щеше да спазва от тук нататък: Козимо щеше да си остане по дърветата и всичко трябваше да продължи както преди.

И тъй урокът се състоя. Моят брат беше яхнал клона на един бряст, седеше с провиснали крака, а абатът се бе разположил на стола отдолу, на тревата. В един глас повтаряха хекзаметрите. Аз играех наоколо и за известно време ги изгубих от погледа си. Като се върнах и абатът беше на дървото. С дългите си тънки крака в черни чорапи се мъчеше да се вдигне върху един чатал. Козимо му помагаше, като го държеше за лакътя. Намериха удобно за стареца място и наведени над книгата заедно засричаха труден пасаж. Брат ми изглежда проявяваше голямо старание.

После не знам как ученикът се беше измъкнал, може би защото абатът както обикновено се беше загледал втренчено в празното. Аз заварих само стария свещеник, облечен в черно, свит сред клоните с книга на коленете. Той гледаше една бяла пеперуда, като с отворена уста следеше полета ѝ. Когато пеперудата изчезна, абатът забеляза, че е на дървото и внезапно обхванат от страх прегърна ствола и започна да вика:

— Au secours! Au secours! Помощ! Помощ!

Притичаха хора със стълба. Малко по малко той се успокои и слезе.

IX

ОБИТАТЕЛИТЕ НА ГОРАТА

Въпреки своето бягство, което го направи известен, Козимо живееше общо взето близко до нас, почти както преди. Беше самотник, който не избягва хората. Дори човек би казал, че главно хората са му по сърце. Отиваше над места, където селяни копаеха, обръщаха тор, косяха ливади и отправяше към тях учтиви думи за поздрав. Те удивено вдигаха глави. Козимо веднага им даваше знак, за да разберат точно къде е. Минал му беше лошият навик, който толкова ни увличаше по времето, когато заедно се катерехме по дърветата да подвикваме „ку-ку“ и да си правим шеги с хората, които минават отдолу. На първо време селяните, като го гледаха да преодолява големи разстояния само по клоните, не знаеха как да постъпят. Не можеха да решат дали да го поздравят като свалят шапка, както бе прието да се отнасят към господата, или да закрецят срещу него като към немирник. После свикнаха да разменят по някоя и друга дума за работата, за времето и дори показваха, че оценяват играта му да стои там горе. Една игра, нито по-добра, нито по-лоша от толкова други игри, с които се занимаваха господата.

Козимо често спираше да наблюдава техния труд и задаваше въпроси за торенето, сеитбата. Докато ходеше по земята, такова нещо не му бе идвало на ум, възпираше го неговото предишно вироглавство, което не му позволяваше да заговаря селяните, арендаторите и слугите. Понякога Козимо се изказваше дали лехата, която окопават излиза права или се изкривява и дали в градината на съседа домати са вече узрели. Понякога се нагърбваше с малки услуги, като например да отиде да каже на жената на някой косач да му даде брус. Или предаваше съобщение да отбият водата в някоя градина. Видеше ли ято врабци, кацнало в някоя пшенична нива, когато се придвижваше, за да изпълни поръченията, поверени му от селяните, Козимо веднага вдигаше шум и размахваше шапката си, за да ги прогони.

По време на самотните си разходки из гората рядко срещаше хора, но затова пък срещите се отпечатваха в съзнанието му. Ние не срещаме такива хора. В ония времена много бедни скитници намираха убежище в горите: въглищари, медникари, стъклари, цели семейства, които гладът беше прогонил далеч от техните земища. Те изкарваха хляба си с непостоянни професии. Разполагаха своите работилници на открито и струпваха колибки от клони, за да спят. Отначало покритият с кожи младок, който се прокрадваше по дърветата, ги плашеше. Особено жените — те го взимаха за летящ дух. Ала после Козимо завърза приятелства. Стоеше часове да ги гледа как работят и вечер, когато седяха около огъня, той се разполагаше на някой близък клон, за да слуша историите, които разправяха.

В ония времена въглищарите идваха отдалече, от долините край град Бергамо. Не беше лесно да ги разбере човек, когато говореха на своя диалект. Бяха най-силните и свързани помежду си занаятчии. Цяло братство, което се простираше във всички гори със собствените за всяко братство роднинства, връзки и свади. Понякога Козимо служеше за посредник между една и друга група, предаваше новини, натоварваха го с поръчки. Той се мъчеше да запомни тайнствените аспирирани звуци на техния диалект, опитваше се да ги повтаря, както се стараеше да повтаря писуканията и чириканията на птиците, които го будеха сутрин.

Макар и да се беше разпространил слухът, че един от синовете на барон Рондо от месеци не слиза от дърветата, нашият баща още се мъчеше да пази тайна пред хората, които идваха отвън. Дойдоха да ни посетят графовете Д'Естомак на път за Франция. Те имаха в залива на Тулон имения и по пътя за там бяха решили да се отбият при нас. Не знам какви тайни интереси ги бяха накарали да направят това посещение. Може би искаха да предявят права над имения, или смятаха да осигурят епископия за своя син епископ, та имаха нужда от съгласието на барон Рондо. Можете да си представите какъв въздушен замък от проекти за своите династически претенции към Омброза изграждаше баща ми, като изхождаше от този съюз.

Уредиха обяд: да си умреш от скука. Толкова пресилени любезности си размениха. Гостите водеха със себе си един свой син,

конте с перука. Баронът представя децата си, т.е. мен и после вика:

— Бедничката, дъщеря ми Батиста живее така уединено, много е набожна и не знам дали ще можете да я видите.

Но ето че тая глупачка неочаквано се представя с монашеска касинка, но цялата нагиздена с пандели и волани, с пудра на лицето и ръкавици на ръцете.

Помъчете се да я разберете. Откак се раздели с младия маркиз Дела Мела, не беше виждала младеж. Само слуги или изполичари. Младият граф Д'Естомак се разкланя, а тя захихика. Баронът, който вече беше зачеркнал дъщеря си, отново започна да преобръща в мозъка си нови възможности и проекти.

Графът се правеше на безразличен. Попита:

— Но, мосю Арминио, нямате ли и друго момче?

— Да, големия — отговори баща ни. — Ала по една случайност тъкмо днес е на лов.

Не излъга, защото в ония времена Козимо беше в гората с пушка и дебнеше зайци и дроздове. Аз му бях занесъл пушката, онази леката, която Батиста употребяваше срещу плъховете и която тя от известно време беше забравила закачена на един пирон.

Графът започна да разпитва за дивеча в околността. Баронът даваше общи отговори. Той не притежаваше търпение и не обръщаше внимание на околния свят, та затова не разбираше от лов. Обадох се аз, макар че ми беше забранено да отварям уста, когато възрастните разговарят.

— А ти какво разбираш от лов, малкия?

— Аз ходя да събирам дивеча, ударен от брат ми и му го нося горе на... — но баща ми ме пресече.

— Кой те покани да вземеш участие в разговора? Върви да играеш!

Бяхме в градината и беше още светло, тъй като бе лято. И ето че по чинарите и брястовете съвсем спокойно се приближи Козимо. Беше с шапката от кожата на котарака, с пушка през рамо, с един шиш през другото рамо, а краката му бяха обути в гети.

— Ей, ей — извика графът като стана и любопитно завъртя глава, за да види по-добре. — Кой е там горе? Кой ходи по дърветата?

— Кой е там ли? Не знам... Тъй ви се е сторило — бърбреше баща ни, ала не гледаше в същата посока, а в очите на графа, сякаш за да

провери дали вижда добре. Междувременно Козимо беше пристигнал тъкмо над тях и беше застанал неподвижен и разкрячен на един чатал.

— Ами да, това бил моят син, Козимо. Момчешки работи. Вижете чак къде се е качил, за да ни изненада.

— Това големият ви син ли е?

— Да, да, по-големият от двете момчета, но е по-възрастен със съвсем малко. Още са деца, играят си...

— Обаче твърде ловко ходи по клоните. И какъв арсенал си носи...

— Ех, игри! — и с ужасно усилие, което го накара да се зачерви, извика най-лицемерно:

— Какво правиш там горе? Ей, няма ли да слезеш? Ела да поздравиш господин графа!

— Ха, ха, ха — смееше се графът — отлично, отлично! Оставете го да си стои горе, мосю Арминио! Ама че ловко момче как само ходи по дърветата! — и продължи да се смее. А младото малоумно графче знаеше само да повтаря:

— Колко оригинално! *Ca c'est tres original!*

Козимо седна горе на чатала. Баща ни промени темата на разговора и говореше, говореше непрекъснато, като се мъчеше да отвлече вниманието на графа. Ала графът от време на време вдигаше очи. А брат ми си стоеше все там на дървото или на друго, чистеше си пушката, смазваше с мас гетите си, или си слагаше дебелата фланела, защото се свечеряваше.

— Я, гледай ти! Всичко умее да прави там горе този младеж. Ах, колко ми харесва! Ах, ще го разкажа в двореца още първия път като отида! Ще разкажа и на моя син, епископа! Ще го разкажа и на леля ми принцесата.

Баща ми се пукаше от яд. Друга мисъл го измъчваше още повече. Не виждаше дъщеря си, тя беше изчезнала заедно с младото графче.

Козимо се беше отдалечил, за да направи една от обичайните си разузнавателни обиколки. Върна се задъхан.

— Накара го да се разхълца! Накара го да се разхълца!

Графът се разтревожи.

— О, колко неприятно. Синът ми често страда от хълцавица. Върви, прекрасни младежо, върви и виж дали му е минало. Кажим да се връщат!

Козимо хукна и се върна още по-задъхан от преди:

— Гонят се. Тя иска да му напъха жив гущер във врата, за да му мине хълцавицата! Той не иска!

И отново се втурна да види какво става.

Тъй прекарахме тази вечер във вилата, не много по-различно от друг път. Козимо по околните дървета тайно участвуваше в нашия живот, но този път имаше гости и славата за странното държание на моя брат щеше да се разпространи из европейските дворове за срам на баща ни. Неоснователен срам, защото граф Д'Естомак доби приятно впечатление за нашето семейство и тъй стана възможно сестра ни Батиста да се сгоди за младия граф.

Х

ДАКЕЛЪТ ОТИМО МАСИМО

Поради това, че като растат се усукват и извиват, маслините бяха за Козимо равни пътища, търпеливи и приятелски настроени дървета, с груба кора, по която се минава и удобно се спира, макар големите клони да са само няколко на всяко дърво и да не позволяват голямо разнообразие на движенията. А по смокинята, например стига да внимаваш и да прецениш дали ще издържи тежестта, можеш дълго да се провираш. Козимо стоеше под листатия свод, виждаше как сред жилките на листата се промъква слънчева светлина, как зелените плодове се издуват малко по малко, усещаше уханието на млечния сок, който сълзи по дръжките. На устойчивата офика или по черниците, където зреят плодове беше приятно, жалко, че са така редки дървета. Редки бяха и орехите, които помамваха и мен понякога, като гледах моя брат да се губи в един огромен стар орех, като в дворец на много етажи и с безброй стаи.

Козимо с удоволствие се застояваше между къдравите листа на пърнарите — вечно зелените дъбове, обичаше техните напукани стебла. Когато беше замислен повдигаше кората — не за да наврежда на дърветата, а сякаш за да подпомага дървото в неговото дълго и уморително усилие да се обнови. Или пък лющеше бялата кора на чинарите разкривайки ивици от старо мъхесто злато. Обичаше също грапавите стволоче на бряста, от чиито цицини покарваха нежни вейки, кичури назъбени листа и хартиени парашутчета. Ала по тях беше трудно да се движи, защото тънките и гъсти клони растат право нагоре и оставят малко място за минаване. В горите предпочиташе буковете и дъбовете. Близките разклонения по боровете не бяха здрави, бяха покрити с иглички и не позволяваха нито да се свие между тях, нито да се хваща за тях. А кестенът със своя бодлив листак, с плодовете таралежчета, грапава кора и високо издигнати клони, сякаш е направен да отпъжда всеки посетител.

Дойде зимата. Козимо си направи кожена шуба. Съши си я сам от кожички на различни животни, които беше ударил: зайци, лисици, белки и порове. На главата си носеше все същата шапка от кожа на дива котка. Направи си и панталон от козя кожа с дъно и колена от мешин. А колкото за обувца, най-накрая разбра, че най-подходящото нещо за дърветата са пантофите и си направи едни, но не зная от каква кожа, може би от язовец.

Така се бореше със студа. Трябва да кажа, че по онова време при нас зимите бяха меки. Нямаше го сегашния студ, за който се казва, че Наполеон е домъкнал чак от Русия и който го гонел по петите чак до тук. Но и тогава не беше за предпочитане да прекараш зимна нощ на открито.

За нощите Козимо беше възприел системата мях от кожа. Не използваше палатки и колиби, а само един мях с козината навътре, закачен на клон. Вмъкваше се вътре, изчезваше и заспиваше свит като дете. Ако необикновен шум смутеше нощта, от отворието на чувала се показваше кожената шапка, цевта на пушката и най-после Козимо с опулени очи. Разказваха, че очите му били започнали да светят в мрака като на котките и бухалите. Аз обаче не забелязах това.

А сутрин, когато се обадеше сойката, от чувала излизаха две ръце свити в юмруци, юмруците се издигаха и двете ръце бавно се протягаха. Като се разкършваше, Козимо показваше навън прозяващото се лице, после се виждаха гърдите, пушката праметната през рамо и шишенце с барут. Краката му бяха започнали да се изкривяват поради навика да стои клекнал и да лази на четири крака. Тези крака изскачаха навън, раздвижваха се и тъй с разкършване на гърба, почесване под кожената шуба, вече буден и свеж като кукуряк, Козимо започваше своя ден.

Отиваше при чешмата, защото си имаше висяща чешма, измайсторена от него или по-скоро изградена с помощта на природата. Наблизо имаше поток, който на едно стръмно място се спускаше като водопад, а недалеч вековен дъб издигаше своите клони. С парче кора от тополя, дълго някой и друг метър, Козимо беше направил нещо като улей, който докарваше водата от водопада до клоните на дъба. Там той можеше да пие и да се мие. Имаше и сапун. С помощта на сапуна, като го прихванеше понякога, переше дрехите си. Беше си докарал на дъба

и едно корито. После просваше прането да се суши на въжета, опънати от клон на клон.

Изобщо правеше всичко по дърветата. Беше открил и начин да препича на шиш ударения дивеч, пак без да слиза. Постъпваше по следния начин: с огниво запалваше шишарка и я хвърляше на земята на място, приспособено за огнище. Огнището го бях изградил аз от гладки камъни. После хвърляше отгоре клечки и вършини, стъкваше огъня с помощта на пиростия завързана на дълга тояга, така че пламъкът да стига шиша, който бе закачен на два клона. Всичко това изискваше внимание, защото винаги има опасност да предизвикаш пожар в гората. Неслучайно това огнище също беше под дъба близо до водопада, от който можеше да се черпи колкото вода потрябва в случай на опасност.

Една част от ударения дивеч Козимо използваше за храна, а останалото заменяше при селяните срещу плодове и зеленчуци. Той просто живееше добре, дори нямаше нужда да му се изпраща каквото и да е от къщи. Един ден научихме, че всяка сутрин пиел прясно мляко. Бил се сприятелил с една коза, която идвала и се изкачвала до чатала на едно маслиново дърво, невисоко от земята. Дори не се изкачвала, а само надигала задните си крака. Козимо слизал с кофа до чатала и я доял. Подобно споразумение имал и с една червена кокошка, падуанска порода, много умна. Направил ѝ тайно полог в хралупата на едно дърво и през ден намирал там по едно яйце, което изпивал като пробивал две дупчици с игла.

Друг проблем: къде да си върши природните нужди? Отначало правел всичко тук и там, светът е голям и Козимо много не се замислял, правел го където падне. После разбрал, че не е хубаво така. Намерил една елша на брега на потока Фетенцо. Дървото протягало към много подходящо и отдалечено място един чатал, на които можело удобно да се седне. Фетенцо беше тъмен поток, скрит сред камъша, с бързо течение и в него близките села хвърляха отпадъчните си води. Тъй младият Пиоваско ди Рондо живееше културно, като уважаваше достойнството на другите и своето собствено.

Но в неговия живот на ловец липсваше необходимото допълнение. Куче. Вярно е, че аз бях готов да се хвърлям в трънкосливките и храсталаците, за да търся дроздове, бекасини, пъдпъдъци, след като брат ми ги беше прострелял в небето. Дори една

нощ бе дебнал и бе ударил лисица, току-що излязла от пущинаците. Но аз можех да бягам от къщи в гората само от време на време. Бях се подчинил на стотиците задължения на семейния живот: заниманията при абата, учението, богослужбите, необходимостта да сядам на масата с родителите си. Всичко това ме задържаше вкъщи. В края на краищата фразата, която чувах да ми се повтаряше непрекъснато: „В едно семейство стига един бунтовник“, не беше съвсем без основание и остави отпечатък върху целия ми живот.

И така Козимо ходеше на лов почти винаги сам. Много рядко случаят бе благосклонен, както стана с една авлига — тя не мръдна. Жълтите ѝ криле се бяха закачили за клона. За да прибира дивеча, брат ми употребяваше нещо като рибарски принадлежности: въдици с връв, куки и въдички, но невинаги успяваше. Случваше се някой бекас да почернее от мравки сред къпинака.

Споменах за задачите на ловното куче, защото Козимо тогава ловуваше само от гюме, прекарвайки цели сутрини или нощи свит на своя клон. Чакаше дроздът да кацне на върха на близко дърво, или заекът да се появи на открито. Когато не дебнеше спотаен, обикаляше наслуки, следваше песента на птиците, или се опитваше да отгатва най-вероятните пътеки на дивеча с ценна кожа. Когато чуеше лая на хрътките погнаха някой заек или лисица, знаеше, че трябва да се държи настрана. Това не беше негова плячка. Знаеше си, че е самотен и случаен ловец. Почиташе установените правила, макар че от своите незаменими места за наблюдение можеше да следи и да цели дивеча подгонен от чуждите кучета. Но никога не вдигаше пушката по него. Чакаше по пътеката да пристигне задъханият ловец, напрегнал зрение и слух и му сочеше накъде е отишъл звярът.

Един ден видя да препуска лисица. Червена вълна сред зелената трева, свирепо изфучаване, щръкнали мустаци. Тя прекоси поляната и изчезна в пущинака, а след нея — „ау, ау, ау“ — кучетата.

Те пристигнаха в галоп. Душеха по земята. На два пъти загубиха следата на лисицата и хукнаха под прав ъгъл.

Бяха вече далеч, когато със скимтене — юй, юй! — се приближи нещо. То пореше тревата повече на рибешки, отколкото на кучешки подскоци. Наподобяваше делфин, но с по-остра муцуна и с уши като на хрътка, само че още по-увиснали. В задната си част приличаше съвсем на риба и сякаш плуваше, пляскайки перки или лапи на

ципоного. Като че това животно нямаше крака и беше твърде дълго. Излезе на пътеката: беше един дакел.

Без съмнение, твърде младото куче, дори още кутре, се беше присъединило към глутницата хрътки и беше изостанало. Шумът, който сега хрътките вдигаха беше някакво обидено лаене — бяха загубили следата. Сега плътната глутница се бе превърнала в рояк душещи носове из обраслия с острица пущинак. Твърде голямо беше нетърпението им да намерят отново загубената следа, за да я търсят както трябва. Устремът им беше спаднал и вече някои от тях дигаха крак край камъните. Запъхтияният дакел ги настигаше със своя тръс и неоправдано победоносно вдигната муцуна. Продължаваше и все така неоправдано хитро да квичи — „Юй! Юй!“.

— Хррр — веднага му се озъбиха хрътките, оставиха за миг търсенето на лисичата миризма и го нападнаха — Гррр!

После бързо го забравиха, обърнаха се и отминаха.

Козимо наблюдаваше дакела, който безцелно се въртеше наоколо. Кучето криволичеше и тук-там душеше. То видя момчето на дървото и размаха опашка. Козимо беше убеден, че лисицата е все още свита наблизо. Хрътките се бяха пръснали надалеч, чуваше се от време на време как притичват по отсрещните хълмове — нестроен и безцелен лай. Насъскваха ги приглушените гласове на ловците. Козимо каза на дакела:

— Хайде! Хайде, търси!

Младото куче се хвърли да души. От време на време се обръщаше да погледне момчето.

— Търси, търси!

Козимо го изгуби от погледа си. Чу шумолене из храсталаците, после внезапно — Ау! Ау! — и след това яростно — Яй! Яй! Яй! — Беше вдигнало лисицата.

Козимо видя звярът да тича през поляната. Но можеше ли да се стреля по лисица, вдигната от чуждо куче? Козимо я остави да мине и не стреля. Дакелът дигна муцуна към него с онзи поглед, който отправят кучетата, когато не разбират сложните причини на човешките постъпки, и отново се хвърли с нос насочен към лисицата.

— Яй, яй, яй! — накара я да направи цял кръг. Ето, връщаше се. Биваше ли да стреля, или не? Не стреля. Дакелът погледна нагоре с тъга в очите. Не лаеше вече, езикът му висеше повече от ушите, беше

изтощен, но продължаваше да я преследва. Тази гонитба обърка хрътките и ловците. По пътеката затича старец с тежък аркебуз.

— Ей, — извика Козимо — този дакел ваш ли е?

— Върви по дяволите — отвърна старикът, който навярно беше много ядосан. — Кой ходи на лов с дакели?

— Тогава аз ще стрелям по дивеча, който дакелът дигне — настоя Козимо, който искаше на всяка цена да спази правилата.

— Стреляй и по дявола ако щеш — изръмжа оня и отмина тичешком.

Дакелът отново доведе лисицата. Козимо стреля и я удари. Дакелът стана негово куче. Сложи му име Отимо Масимо.

Ясно бе, че преди тази случка Отимо Масимо е бил нечие куче, присъединило се към глутницата хрътки от младежки ентусиазъм. Но откъде беше дошло? За да открие това, Козимо остави кучето да го води.

Влачейки се ниско над земята, дакелът преминаваше храсталаци и дупки, после се обръщаше да види дали момчето по клоните успява да следва неговия път. Маршрутът беше толкова непривичен, че Козимо не забеляза веднага къде пристигнаха. Когато разбра, сърцето в гърдите му подскочи. Бяха в градината на маркизите Ондарива.

Вилата беше заключена, капациите на прозорците бяха залостени. Само вятърът блъскаше капака на една капандура. Градината, оставена без грижи, повече от всякога приличаше на гора от далечен континент. А по алеите, вече обрасли с трева, по пътеките с избуяли храсталаци, Отимо Масимо подскачаше щастливо като у дома си и гонеше пеперудите.

Изчезна в един храсталак. Когато се върна, носеше в устата си панделка.

— Какво е това, Отимо Масимо? Какво е, кажи!

Отимо Масимо клатеше опашка.

— Донеси тук, носи!

Козимо се бе спуснал на нисък клон. Пое от устата на кучето избелялото парцалче, което сигурно беше панделка от косите на Виола. И това куче, без съмнение, е било куче на Виола, забравено още като кутре в градината при последното преместване през миналото лято.

Козимо като че ли си спомни, че го е виждал тогава — то надничаше от една кошничка, носена от русото момиче. Може би й го бяха подарили точно тогава.

— Търси, търси! Отимо Масимо!

Дакелът се хвърляше между бамбуковите стебла и се връщаше с други спомени от нея: въже за скачане, разкъсано парче от хвърчило, ветрило.

Високо горе, на най-високото дърво в градината, брат ми излу, сигурен, че на нея би й направило удоволствие, макар и да го бе наричала с друго име, написа: *куче дакел Отимо Масимо*.

Оттогава нататък, който видеше момчето по дърветата, бе сигурен, че като погледне под него, или там наблизо, ще види да се влачи дакелът. Беше го научил да изпълнява командите „търси“, „куш“, „донеси“, всичко, което вършат ловните кучета. Заедно преследваха всички зверове в гората. За да му донесе дивеча, Отимо Масимо се вдигаше колкото можеше повече с две лапки по дънерите. Козимо се спускаше да вземе заека или ястребицата от устата му и го милваше. Това беше цялата им близост, цялата им взаимна радост. Но между земята и клоните непрекъснато протичаше разговор, струеше разбирателство, което се изразяваше в кратки излайвания, цъкане с език и щракане на пръсти. Те чувстваха непрекъснато необходимото присъствие, което е кучето за човека и човека за кучето. Колкото да бяха различни от другите хора и кучета, за тях можеше да се каже, че ги свързва щастливо приятелство.

XI

ТАЙНИТЕ НА РИЦАРЯ АДВОКАТ

Много неща, които преди за Козимо щяха да бъдат важни, вече не бяха. През пролетта се сгоди нашата сестра. Кой би могъл да предрече това една година по-рано? Дойде семейството на граф Д'Естомак заедно с младото графче и уреди голям празник. Всички стаи на нашия дом бяха осветени, присъствуваха благородниците от околността, имаше танци. Кой се сещаше за Козимо? И все пак не беше точно тъй. Всички мислехме за него. От време на време поглеждахме навън през прозорците, за да видим дали пристига. Нашият баща беше тъжен и сред семейното тържество. Няма съмнение, че неговата мисъл се отправяше към Козимо, който сам се беше изключил от празника. И Генералшата, която командуваше цялото празненство, сякаш бе военен плац, искаше само да облекчи своята мъка за липсващия, по когото се топеше. Може би и Батиста... Тя правеше пируети и не приличаше на себе си без монашеските дрехи, с перука, която изглеждаше от марципан и фуста — кринолин *grand panier*^[1], гарнирана с корали, която не знам коя шивачка ѝ беше измайсторила. Обзалагам се, че дори и Батиста мислеше за него.

И той присъствуваше незримо. Узнахме го по-късно — бил вън на студа в сянката между клоните на един чинар и гледал прозорците изпълнени със светлина, познатите празнично наредени стаи и танцуващите гости накупени с перуки. Какви ли мисли са минавали през главата му? Не съжаляваше ли поне малко за нашия живот? Мислил ли е за това колко малка е крачката, която го отделя от връщането в нашия свят, колко малка и колко лесна е тази стъпка? Не зная какво е мислил и за какво е мечтал, застанал там. Зная само, че е бил там през цялото време на празника, а и след това, докато един по един свещниците били изгасени и не останал нито един осветен прозорец.

И тъй, повече или по-малко тесните връзки на Козимо със семейството продължаваха. С един член на семейството той дори стана още по-близък. И едва сега може да се каже, че това му помогна да го опознае още повече. Става дума за рицаря адвокат Енеа Силвио Карега, за този изкуфял човек, който избягваше всички, за когото не се знаеше никога къде се намира и какво прави. Козимо откри, че единствен той от цялото семейство не само че беше зает с многобройни занимания, но и нищо от онова, което правеше не беше безполезно.

Излизаше, да кажем, в най-горещия час на следобеда с фес на темето, ситнеше в своята роба, достигаща до земята и изчезваше сякаш го поглъщаха земните пукнатини, или храсталаците, или камъните на зидовете. Дори Козимо, който се развличаше да стои винаги на пост (или по-скоро не се развличаше, а това бе вече неговото естествено състояние, сякаш погледът му обгръщаше толкова широк хоризонт, че можеше всичко да обхване), понякога го изгубваше от очи. Понякога забързваше от клон на клон, към мястото, където беше изчезнал, но не успяваше да разбере по кой път беше поел. Ала имаше един белег, който често се срещаше по тия места: летящи пчели. Накрая Козимо се убеди, че присъствието на рицаря е свързано с пчелите, и че за да го открие трябва да следва техния летеж. Но как да постъпи? Около всяко цъфнало растение се чуваше безредно жужене на пчели. Трябваше да не се отвлеча по случайни подхвъркания, а да следва невидимия въздушен път, по който идването и връщането на пчелите ставаше все по-често, докато зад някой храсталак забележеше гъст облак подобен на пушек. Там долу бяха кошерите — един или няколко кошера наредени на дъска. И ето ти го рицарят, зает с кошерите сред гъмжило пчели. Наистина, една от тайните дейности на Енеа Силвио Карега, беше пчеларството. Тази дейност беше тайна само до известна степен. Той носеше от време на време на масата пита, току-що извадена от кошера, със сълзящ мед. Ала той отглеждаше пчелите си вън от района на нашата собственост, в места, които, без съмнение, държеше в тайна.

Това навярно беше предпазна мярка, за да скъта приходите от своето лично производство. Не искаше да ги оставя да попадат в пробитото котле на семейната администрация. Той с положителност не беше сребролюбив човек, пък и какво ли можеше да му донасят малкото мед и восък? Та навярно цялата работа беше да има

възможност да върши нещо, в което баронът да не си навира носа, да не го води за ръка. Или просто Карега не искаше да смесва малкото неща, които обичаше, като пчеларството, с многото, които не обичаше, като администрацията и управлението.

Но тъй или иначе беше факт и обстоятелството, че нашият баща никога не би му позволил да държи пчели близо до къщата. Баронът страдаше от необоснован страх да не бъде ужилен. Когато случайно се сблъскваше с пчела или оса в градината, побягваше неразумно по алеите, като хващаше с ръце перуката си, сякаш за да се предпази от клюна на орел. Веднъж като постъпи тъй, перуката му отлетя, пчелата, подлютена от неговото внезапно подскочане, се спусна към него и го ужили по плешивия череп. Три дни притиска главата си с марли, напоени с оцет. Тъй беше устроен — горд и силен при сериозните ситуации, той пощуряваше от малко одраскване или пъпчица.

Значи Енеа Силвио Карега беше раздробил пчеларската си дейност на много места из цялата долина Омброза. Собствениците му бяха дали разрешение да държи по един, два или три кошера на някой синор край техните ниви в замяна на малко мед. Карега вечно сновеше от едно място на друго, като се занимаваше с кошерите и правеше движения, сякаш имаше пчелни крачка вместо ръце. Приликата понякога се дължеше на това, че нахлузваше черни ръкавици, за да се предпази от ужилване. На лицето си под феса слагаше черна мрежа. При дишането тя се залепваше или издигаше над устата му. Карега раздвижваше някакъв уред, който изпускаше дим, за да отпъжда насекомите, докато бърка в кошера. И всичко това — бръмченето на пчелите, мрежите, облакът пушек, изглеждаше на Козимо като някакво чародейство, с което този човек се опитваше да се занимава, за да излезе от там, да бъде изличен, да отлети, да се прероди в друго същество, в друго време и на друго място. Но не беше много могъщ чародей, защото се появяваше отново и отново все същият, като понякога смучеше ужиления си пръст.

Беше пролет. Една сутрин на Козимо се стори като че въздухът е полудял. Трептеше от нечуван звук. Бръмчене, което в отделни мигове ехтеше като тътен. Въздухът сякаш беше затъмнен от град, който вместо да пада, се движеше в хоризонтална посока и се въртеше бавно, рядък по краищата в периферията, но увлечен в средата от нещо като по-гъст център. Това беше неизброимо множество пчели. Наоколо

имаше зеленина, цветя и слънце, а Козимо, който не разбра какво става, бе обзет от мъчително нетърпение и възбуждение.

— Пчелите бягат! Рицарю адвокате, пчелите бягат! — започна да вика той, като хукна от дърво на дърво да търси Карега.

— Не бягат, роят се — обади се гласът на рицаря.

Козимо го видя под себе си. Изникна като гъба и му направи знак да пази тишина. После веднага побягна и изчезна. Къде ли отиде?

Беше времето на роенето. Рояк пчели беше последвал царицата въвн от стария кошер. Козимо се огледа. Рицарят адвокат се появи на вратата на кухнята. В ръцете си държеше менче и тиган. Той заблъска тигана в менчето и вдигна голям шум — тинк, тинк! Звукът беше досаден, и тъй се удряше в тъпанчетата, че ти идеше да си запушиш ушите. Като блъскаше двата медни съда на всеки три крачки, рицарят адвокат вървеше след рояка пчели. При всяко издрънчаване роякът като че се разтърсваше. За миг се спускаше и изкачваше, бръмченето сякаш ставаше по-ниско, а летежът — по-несигурен. Козимо не виждаше добре, но му се струваше, че сега целият рояк се събира около една точка сред зеленината и не прехвърква по-нататък. А Карега продължаваше да бие менчето.

— Какво става, рицарю? Какво правите? — попита го брат ми като го настигна.

— Бързо — изфъфли онзи. — Върви на дървото, където спря роякът, но внимавай да не го раздвижиш докато не дойда аз.

Пчелите се спуснаха към едно нарово дърво. Козимо пристигна там и отначало нищо не видя. После забеляза, че от един клон виси нещо като голям плод, приличен на шишарка, която цялата се състои от пчели, хванати една за друга. Върху тях долитаха нови и конусът растеше. Козимо стоеше сред клоните на нара, затаил дъх. Под него висеше гроздът пчели и колкото по-голям ставаше, толкова по-лек изглеждаше, като закачен на конец. Дори на нещо още по-тънко — за крачката на една стара пчелна царица. Приличаше на тънък прозрачен хрущял поради множеството шумолящи крилца, които покриваха със своя матовосив цвят набраздените черно-жълти коремчета.

Рицарят адвокат пристигна на скокове. В ръцете си държеше кошер. Протегна го под грозда обърнат наопаки.

— Хайде — каза той тихичко на Козимо. — Малък рязък тласък.

Козимо леко разтърси нара. Роякът от хиляди пчели се откъсна като лист и падна в кошера. Рицарят го запуши с една дъсчица.

— Готово — каза той.

Така между Козимо и рицаря адвокат се породиха разбирателство, сътрудничество, което до известна степен можеше да се нарече приятелство, стига тази дума да не звучи много силно за двама души, които бяха тъй малко общителни.

Стана така, че между брат ми и Енеа Силвио се установи сътрудничество по напояването. Това може да изглежда странно, тъй като оня, който стои по дърветата едва ли има работа с кладенци и канали. Но аз ви споменах за висящата чешма, която Козимо беше измайсторил с кора от върба, за да докара вода от водопада до клоните на един дъб. Макар да бе разсеян, тъкмо рицарят адвокат забелязваше всичко, свързано с водата из цялата околност. Скрит зад един вечно зелен храст над водопада, Карега издебна Козимо, когато опъваше своя водопровод сред клоните на дъба (където го криеше, когато не му служеше, поради твърде отрано придобития навик на саможивите да крият всичко). Брат ми тъкмо опираше края на кората на един чатал в дървото, а другия ѝ край о камъните по стръмнината и се готвеше да пие.

При тази гледка кой знае какво бръмна в главата на рицаря: той бе обзет от рядък миг на опиянение. Появи се над храста, плесна с ръце, подскочи два-три пъти, сякаш скачаше на въже, пръсна шепа вода, за малко не се провали надолу по водопада и не падна в пропастта, и започна да обяснява на момчето идеята, която му хрумнала. Хрумването беше неясно, а обяснението още по-неясно. Рицарят адвокат обикновено говореше на диалект повече от скромност, отколкото поради незнание на езика. Но във внезапни мигове на възбуждение, той без да си дава сметка, минаваше от диалекта направо към турски и никой нищо не разбираше.

Накратко, беше му хрумнало да построи висящ водопад, опрян по клоните на дърветата; така водата щеше да стигне до насрещния буренясал склон на долината и да го напоява. Козимо веднага подкрепи неговия проект и го подобри, като предложи да се използват

на някои места надупчени кухи дънери, от които да капе върху разсада. Това предложение достави на рицаря буйна радост.

Карега изтича да се заключи в своя кабинет и започна да запълва лист след лист с проекти. И Козимо се въодушеви — всичко, което можеше да се прави по дърветата му харесваше. Струваше му се, че това придава ново значение и авторитет на стоенето му по дърветата и си рече, че в лицето на Енеа Силвио Карега е срещнал най-неочаквано съмишленик. Определяха си срещите на някои по-ниски дървета. Рицарят адвокат се качваше при него по градинската стълба с ръце, пълни със свитъци хартия. По цели часове обсъждаха все по-сложните проекти за водоснабдяване и напояване. Но изобщо не минаха към практическо осъществяване. Енеа Силвио се умори, разреши своите разговори с Козимо, не завърши проектите си и навярно след седмица вече ги беше забравил. Козимо не съжали за това. Твърде скоро се беше уверил, че в неговия живот това бе досадно усложнение и нищо повече.

За Козимо бе полезно да изучи характера на Енеа Силвио Карега. Ето защо разбра много неща за самотността и тези неща после му послужиха в живота. Бих казал, че той отнесе със себе си завинаги чудатия образ на рицаря адвокат като предупреждение какво може да се случи на човек, който отделя своята съдба от съдбата на другите. Козимо успя никога да не заприлича на него. Макар и самотник, успя да остане на страната на ближния.

[1] кринолин като „голяма кошница“. — Бел.пр. ↑

XII

РАЗБОЙНИКЪТ ДЖАН ДЕЙ БРУГИ

Понякога нощем Козимо се събуждаше от виковете.

— Помощ! Разбойници! Хванете ги!

Бързо се отправяше към мястото, откъдето пристигаха гласовете. Понякога това беше жилище на дребни собственици, някое семейство беше наизлязло от дома си полуголо и всички си скубеха косите.

— Ай, горко ни! Ай, горко ни! Нападна ни Джан дей Бруги^[1] и ни отнесе цялата реколта!

Струпваше се народ.

— Джан дей Бруги? Той ли беше? Видяхте ли го?

— Той, той! Носеше маска на лицето, размахваше пищов дълъг ей толкова! Още двамина маскирани вървяха след него. Той ги командуваше! Беше Джан дей Бруги!

— И къде е сега? Накъде отиде?

— Ама че го рече! Иди да го гониш Джан дей Бруги! Кой знае къде е вече в този час!

Друг път викаше някой пътник, оставен насред пътя, след като му бяха ограбили всичко: кон, кесия, наметало и багаж.

— Помощ, помощ! Ограбиха ме! Джан дей Бруги!

— Кажи как стана! Разкажи!

— Скочи от там, черен, брадат, с насочен мускет! За малко да си загина!

— Бързо да го настигнем! Накъде избяга?

— Насам! Не! Може би — натам! Носеше се като вятър.

Козимо си беше вгълпил, че трябва да види Джан дей Бруги. Прекосяваше гората надлъж и нашир, преследваше зайци и патици, насъскваше дакела.

— Търси, търси, Отимо Масимо!

В действителност искаше да открие самия бандит и то не за да му каже или да му направи нещо лошо, а само за да погледне в лицето една толкова известна личност. Ала не успя да го срещне, макар

понякога да обикаляше цяла нощ. „Това означава, че тази нощ не е излизал“ — казваше си Козимо. А ето че на сутринта, тук или там из равнината група хора пред прага на някоя къща или при някой завой на пътя коментираха нов грабеж. Козимо дотичваше и надаваше ухо, за да чуе какво се е случило.

— Ей ти, дете стоиш вечно по горските дървета — попита го веднъж някой — никога ли не си виждал Джан дей Бруги?

Козимо много се засрами.

— Абе, струва ми се, че не съм.

— Как тъй ще го види — намеси се друг. — Джан дей Бруги има скривалища, които никой не може да намери. Движи се по пътеки, които никой не знае.

— Каквато награда има за главата му, който го улови, добре ще си живее цял живот.

— Точно така, но ония, които знаят къде е, сами имат да уреждат почти толкова сметки с правосъдието колкото и той! Ако се обадят, самите те ще отидат направо на бесилката!

— Джан дей Бруги, Джан дей Бруги — все за него се говори... Но всеки път все той ли извършва всички престъпления?

— Хайде де, толкова обвинения тежат на главата му, че ако успее да се оправдае за десет от тях, ще го обесят за единадесетото.

— Разбойничествувал е из всички гори по крайбрежието.

— На младини убил шефа на бандата, в която участвувал и разбойниците го изгонили.

— Затова е дошъл да се укрива на наша територия.

— И защото ние сме изключително добри хорица.

Козимо отиваше да обсъжда всяка прясна новина с медникарите. В онези времена из гората лагеруваше истинска сбирщина от дребни амбулантни занаятчии, медникари, плетачи на столове, вехтошари, хора, които обикаляха къщите и сутрин обмисляха кражбите, които щяха да вършат вечерта. Из гората бяха не толкова работилниците им, колкото тайните убежища и скривалищата за плячката.

— Знаете ли, тази нощ Джан дей Бруги нападнал една каляска.

— А, тъй ли? Ех, всичко е възможно...

— Спрял конете в галоп, като ги хванал за мундщуците на юздите.

— Абе, или не е бил той, или не са били коне, а щурци...

— Какво говорите, не вярвате, че е бил Джан дей Бруги?

— Хайде, хайде, що за мисли му наливаш в главата! Разбира се, че е бил Джан дей Бруги!

— На какво ли не е способен Джан дей Бруги!

— Ха, ха, ха!

Като слушаше да се говори тъй за Джан дей Бруги, Козимо се объркваше. Той отиваше да слуша разговорите другаде, в друг стан на скитници в гората.

— Кажете ми, какво мислите за каляската, нападната тази нощ. Това е бил грабеж, извършен от Джан дей Бруги нали?

— Всички грабежи, когато успеят, са на Джан дей Бруги, не знаеш ли това?

— Защо „когато успеят“?

— Защото, когато не успеят, значи наистина са извършени от Джан дей Бруги.

— Ха, ха! Този несретник!

Козимо нищо не разбираше:

— Джан дей Бруги — несретник?

Тогава другите бързаха да променят тона.

— Съвсем не, той си е разбойник, от когото всички треперят.

— Вие виждали ли сте го?

— Ние? Е, че кой изобщо го е виждал?

— Ама сигурни ли сте, че има такъв човек?

— И таз добра, разбира се, че има! Пък и да го нямаше...

— „Пък и да го нямаше“, какво?

— ... щеше да бъде все тая. Ха, ха!

— Но всички казват...

— Разбира се, така трябва да се казва! Джан дей Бруги е оня ужасен разбойник, дето краде и убива навсякъде! Само да посмее някой да се усъмни в това!

— Ей ти, момче, смееш ли да се съмняваш в това?

Изобщо Козимо започна да разбира, че колкото повече се изкачваше към гората, страхът, който изпитваха от Джан дей Бруги долу в равнината, се превръщаше в двусмислено отношение, за да стигне до открита подигравка. Мина му любопитството да го види, защото разбра, че Джан дей Бруги нищо не представлява за най-опитните хора. И точно тогава се случи тъй, че го среща.

Един следобед Козимо седеше на един орех сред гората и четеше. Напоследък му се бе дощяло да прочете някоя книга. В края на краищата, отегчително е да стоиш цял ден със запъната пушка и да чакаш да дойде някоя чинка.

И тъй, Козимо четеше „Жил Бла“ от Лъосаж^[2], като държеше в едната си ръка книгата, а в другата — пушката. Отимо Масимо, който не обичаше господарят му да чете, обикаляше и търсеше претекст да го отвлече. Лаеше по една пеперуда, за да види дали ще го накара да насочи пушката към нея.

Ето, горе откъм планината, по пътеката, идваше тичайки задъхан, брадат, невъоръжен и раздърпан човек, а зад него двама стражи, размахваха саби и викаха:

— Дръжте го, това е Джан дей Бруги! Най-после го спипахме!

Точно по това време разбойникът беше взел малко преднина пред стражите, но продължаваше да тича все тъй неуверено, като човек, който се страхува да сбърка пътя или да не попадне в капан. Ако я караше така стражите щяха да го настигнат. Орехът на Козимо не предлагаше опора за онзи, който би поискал да се качи, но брат ми държеше на клона въже, от онези, които винаги носеше със себе си, за да преминава трудните места. Хвърли единия му край към земята и върза другия за клона. Разбойникът видя това въже да пада почти на носа му, вдигна ръце, поколеба се за миг, после се хвана за въжето и бързо-бързо се изкачи като с това разкри, че е един от онези неуверени и импулсивни хора или импулсивни и неуверени, които уж все не могат да уловят подходящия миг, а в действителност много добре го улучват всеки път.

Пристигнаха стражите. Въжето вече беше изтеглено горе и Джан дей Бруги беше до Козимо сред клоните на ореха. Наблизо пътеката се разклоняваше. Стражите хукнаха, единият по едното, другият по другото разклонение, после се срещнаха и от тук нататък не знаеха къде да отидат. И ето че се сблъскаха с Отимо Масимо, който махаше опашка наблизо.

— Ей — каза един от стражарите. — Това не е ли кучето на сина на барона, оня дете стои все по дърветата? Ако момчето е тука, може да ни каже нещо.

— Ето ме, тук съм! — обади се Козимо. Но извика не от ореха, където беше до преди малко, и където се криеше разбойникът. Той

бързо се беше преместил върху кестена насреща, така че стражите веднага вдигнаха погледи в тази посока, без да оглеждат близките дървета.

— Добър ден, ваша милост — рекоха те. — Не сте ли виждали случайно да бяга тук някъде из гората разбойникът Джан дей Бруги?

— Кой е бил не зная — отговори Козимо. — Но ако търсите едно човече, което тичаше, насочи се към потока.

— Човече? Той е планина човек, та само като го видиш ще се изплашиш.

— Какво да ви кажа, тук от горе всички изглеждат малки.

— Благодарим, ваша милост! — и драснаха към потока.

Козимо се върна на ореха и продължи да чете „Жил Бла“. Джан дей Бруги продължаваше да прегръща клона. Лицето му бе бледно сред щръкнали и червени като бурени коси и брада, със закачени по тях сухи листа, кестенови таралежчета и борови иглички. Вторачил беше в Козимо зелените си очи, кръгли и уплашени. Беше много грозен.

— Отидоха ли си? — реши се най-после да попита той.

— Да, отидоха си — каза любезно Козимо. — Вие ли сте разбойникът Джан дей Бруги?

— Откъде ме знаете?

— Ей тъй, по мълвата, която се носи.

— А вие ли сте оня, дето никога не слиза от дърветата?

— Да. Как тъй узнахте това?

— Ами че и аз тъй. Мълвата се носи.

Погледнаха се учтиво като две видни личности, които се срещат случайно и остават доволни, че са известни един на друг.

Козимо не знаеше какво друго да каже и отново зачете.

— Какво е туй, дето го четете?

— „Жил Бла“ от Льосаж.

— Интересно ли е?

— Ами че да.

— Много ли остава до края?

— Защо? Има-няма — двадесет страници.

— Питам, защото като я свършите, ще поискам да ми я заемете.

Той се усмихна малко объркано.

— Нали знаете, по цял ден се крия, просто не зная какво да правя. Да имах по някоя книга от време на време, тъй си казвам. Веднъж спрях една каляска. Плячката дребна, но имаше една книга и я взех. Отнесох я горе на хълма, като я скрих под шубата си. Цялата останала плячка бях готов да дам, за да си задържа тази книга. Вечерта запалвам фенера, нагласям се да чета... а тя на латински. Ни една дума не можах да разбера — поклати глава — Както виждате, латинския не го знам.

— Е да, наистина, дявол да го вземе, латинският е труден — каза Козимо и почувствува, че без сам да желае започва да говори с покровителствен тон. — Тази книга тук е на френски...

— Френски, тоскански, провансалски, испански — всичките ги разбирам. И даже малко каталонски:

Bon dia! Bona nit! Esta la mar molt alborotada.^[3]

След половин час Козимо довърши книгата и я зае на Джан дей Бруги.

Така започна общуването на моя брат с разбойника. Щом Джан дей Бруги свършеше някоя книга, тичаше да я върне на Козимо, взимаше друга, скриваше се в своето тайно убежище и потъваше в четене. Аз доставях на Козимо книги от домашната библиотека, които той връщаше, след като ги прочетеше. Сега започна да ги задържа по-дълго, защото след като ги прочетеше ги прехвърляше на Джан дей Бруги и често книгите се връщаха с раздрани подвързии, с петна от мухъл, следи от охлюви. Кой знае къде ги държеше разбойникът.

В уречени дни Козимо и Джан дей Бруги си даваха среща на определено дърво. Разменяха си книги и дим да ги няма. Из гората винаги душеха стражи. Това тъй просто действие беше много опасно и за двамата. Дори и за моя брат, който без съмнение не би могъл да оправдае своето приятелство с всеизвестния престъпник. Ала Джан дей Бруги бе обзет от такъв бяс за четене, че изчиташе роман след роман и като се криеше непрекъснато, за да чете, за един ден изгълтваше цели томове, които брат ми успяваше да прочете едва за седмица. Тогава ставаше непреклонен, искаше друга книга, и ако това се случеше не в определения ден, се впускаше из полята да търси Козимо, като плашеше семействата на изполиচারите и вдигаше по следите си цялата въоръжена охрана на Омброза.

Сега Козимо, вечно притискан от исканията на разбойника, беше принуден да се обърне към други снабдители, тъй като не му бяха достатъчни книгите, доставяни от мене. Запозна се с един търговец на книги, евреин, някой си Орбеке, който му даваше и многотомни издания. Козимо отиваше да му чука по прозореца от един рошков, който спускаше клони натам и му подаваше в замяна на томовете токущо уловени зайци, яребици, дроздове.

Ала Джан дей Бруги си имаше собствен вкус. Не можеше, да му се дава ей тъй, каква да е книга. Ако това се случваше, на другия ден той се връщаше при Козимо, да му я смени. Брат ми беше на възраст, когато човек започва да изпитва удоволствие от по-сериозно четиво, но беше принуден да внимава, откак Джан дей Бруги му донесе обратно „Приключенията на Телемах“^[4], като го предупреди, че ако друг път му даде такава скучна книга, ще му пререже дървото...

Затова Козимо реши да отделя книгите, които искаше да чете сам с необходимото спокойствие, от онези, които си набавяше само за да ги заема на разбойника. Какво ти спокойствие! Трябваше да хвърля по един поглед на всички книги, защото Джан дей Бруги ставаше все повзискателен и недоверчив. Преди да вземе книгата, искаше първо брат ми да му разкаже накратко сюжета ѝ. Тежко му, ако го уловеше в недоброръководност! Брат ми се опита да му пробута любовни романчета, а разбойникът пристигна бесен да запита, дали го е взел за някаква си женичка. Козимо не можеше никога да отгатне какво му беше по вкуса.

Изобщо поради Джан дей Бруги, който му висеше над главата, четенето, с което се развличаше по час-два, стана главно негово занимание, смисъл на целия му ден. В резултат на увлечението, с което непрекъснато преглеждаше томове, изработваше си мнение за тях и ги сравняваше, поради необходимостта да се запознае с все нови книги за Джан дей Бруги и растящата нужда да чете за своя сметка, Козимо бе обзет от такава страст към литературата и човешкото знание, че не му стигаха часовете от изгрева до залеза за всичко, което желаше да прочете и когато се спуснеше мракът, продължаваше при светлината на фенер.

Накрая откри романите на Ричардсън^[5]. На Джан дей Бруги те допаднаха. Щом свършеше някой том, искаше друг. Орбеке достави цяла купчина книги. Разбойникът имаше какво да чете цял месец. Като

си осигури мир и спокойствие, Козимо се нахвърли да чете „Животоописанията“ на Плутарх^[6].

През това време Джан дей Бруги се валише в своето леговище. Косите му бяха щръкнали, пълни със сухи листа, полепнали и по набръчканото му чело. Зелените му очи се зачервяваха поради усилието да се взира. Той четеше и четеше, като бясно движеше челюстта си при сричането и държеше високо пръст намокрен със слюнка, винаги готов да прехвърли страницата. Докато четеше Ричардсън, едно умонастроение, което отдавна дремеше в душата му, започна да го терзае. Обзе го желание за дни, изпълнени с установени и домашни навици, за връзка с роднини, за семейни чувства, за добродетели, за неприязън към злите и порочните. Всичко, което го заобикаляше, повече не го интересуваше или го изпълваше с отвращение. Не излизаше вече от бърлогата си, освен за да изтича до Козимо и да смени тома, особено когато попаднеше на многотомен роман и увисваше по средата на разказа. Живееше си тъй усамотен, без да си дава сметка за бурята от неприязнени настроения, която се надигаше срещу него и сред жителите на гората. Те някога бяха негови доверени съучастници, но сега им беше дотегнало някакъв си бездеен разбойник, който при това привлича към себе си цялата сган от стражи да им се мотае в краката.

Допреди време всички от околността, които имаха да уреждат сметки с правосъдието и за дреболии (като обичайните дребни кражби на скитниците калайджии), и за истински престъпления (на негови побратими, търсени от закона) — се бяха обединили около него. За всяка кражба или грабеж тези хора се ползуваха от неговия авторитет и опит, прикриваха се зад неговото име, което летеше от уста на уста, а оставяше тях в сянка. Дори и ония, които не взимаха участие в престъпните набези, се възползуваха от тях по някакъв начин, когато грабежите бяха сполучливи, защото гората се изпълваше с откраднати вещи и контрабандна стока от всякакъв вид. Плячката трябваше да се преправи и препродаде и за всеки, който се навърташе в гората, се намираше нещичко, с което да върти търговийка. А ония, които грабежа за своя сметка, без знанието на Джан дей Бруги, използваха неговото всяващо ужас име, за да плашат нападнатите и тъй да добиват повече. Хората живееха в страх. В лицето на всеки непрокопсаник

виждаха Джан дей Бруги, или някой от неговата банда и бързаха да развържат кесиите си.

Тези хубави времена бяха траяли дълго. Джан дей Бруги беше разбрал, че може да преживява и на чужд гръб. Тъй малко по малко беше изкуфял. Въобразяваше си, че всичко продължава както преди, но настроението се беше сменило и неговото име не събуждаше вече никакво уважение.

Кому вече беше нужен Джан дей Бруги? Стоеше скрит с насълзени очи да чете романи, не извършваше вече нападения, не доставяше вещи, в гората никой не можеше да си върши работата. Всеки ден идваха стражи да го търсят и щом им се стореше, че някой нещастник има подозрителен вид, го замъкваша в дранголника. Ако към това се прибави и наградата, която беше определена за главата му, ще стане ясно, че дните на Джан дей Бруги бяха преброени.

Двама други разбойника, двама младежи, които той беше направил хора, не можеха да се примирят, че губят такъв добър главатар на банда. Те се опитаха да му дадат възможност да се реабилитира. Наричаха го Угачо и Бел Лоре и като малки момчета бяха участвували в бандата на крадците на плодове. Сега, вече младежи, бяха станали разбойници по пътищата.

И тъй, те дойдоха при Джан дей Бруги в неговата пещера. Той четеше там, излегнат върху сламата.

— Да, кой е? — попита той, без да вдига очи от страницата.

— Идваме да ти предложим нещо, Джан дей Бруги.

— Хм, какво? — и продължи да чете.

— Знаеш ли къде е къщата на Костанцо митничаря?

— Да, да. Какво, какво? Кой митничар?

Бел Лоре и Угачо се спогледаха недоволни. Ако не му отнемат тая проклета книга, дето е пред очите му, разбойникът няма да разбере дори една тяхна дума.

— Затвори за малко книгата, Джан дей Бруги. Послушай ни.

Джан дей Бруги сграбчи книгата с две ръце, дигна се на коляно, понечи да я притисне до гърдите си, като я държеше отворена до мястото, където бе стигнал, но после желанието да продължи четенето надделя и държейки я все така, той се изправи достатъчно, за да забие нос в нея. На Бел Лоре му хрумна нещо. Наблизо имаше паяжина с голям паяк. Бел Лоре вдигна деликатно паяжината заедно с паяка и я

запрати към Джан дей Бруги — между книгата и носа му. Този нещастник Джан дей Бруги бе станал дотам кекав, че се уплаши от един паяк. Почувствува по носа си неприятното кълбо от паешки крака и лепкава паяжина и още преди да разбере какво е, подвижна от уплаха, пусна книгата, почна да вее с ръце пред лицето си с опулени очи, като в същото време плюеше.

Угачо се хвърли на земята и успя да сграбчи книгата, преди Джан дей Бруги да сложи крак върху нея.

— Върни ми книгата! — рече Джан дей Бруги, като се опитваше с една ръка да се освободи от паяка и паяжината, а с другата да изтръгне книгата от ръката на Угачо.

— Не, първо ни чуй! — каза Угачо като скри книгата зад гърба си.

— Четях „Клариса“, върнете ми я. Тъкмо бях стигнал до кулминацията...

— Слушай сега. Закарваме тази вечер товар дърва в къщата на митничаря. В чувала вместо дърва, седиш ти. Падне ли нощта излизаш от чувала...

— Аз пък искам да довърша „Клариса“.

Джан дей Бруги беше успял да освободи ръцете си от последните остатъци на паяжината и сега се боричкаше с двамата младежи.

— Слушай, падне ли нощ, излизаш от чувала, запъваш пистолетите си, искаш от митничаря да ти даде цялото мито, събрано през седмицата, което е в едно ковчеже до леглото...

— Оставете ме поне да свърша главата... Хайде бъдете любезни!

Двамата младежи си спомниха за времената, когато към корема на първия, който се осмеляваше да му противоречи, Джан дей Бруги насочваше два пищева. Обзе ги горчиво съжаление.

— Ти взимаш торбичките с пари, става ли? — настояха те печално. — Донасяш ги, ние ти връщаме твоята книга и ти можеш да четеш колкото си искаш. Така съгласен ли си, тръгваш ли?

— Не, не съм съгласен. Никъде няма да ходя.

— Аха, няма да ходиш... Значи, никъде няма да ходиш? — Угачо хвана една страница към края на книгата, (— Не! — извика Джан дей Бруги), откъсна я, (— Не, стой!), смачка я на топка и я хвърли в огъня.

— Ах! Куче! Не можеш да постъпваш така! Няма да узная как ще свърши — и тичаше зад Угачо, за да досегне книгата.

— Значи ще отидеш при митничаря?

— Не, няма да отида!

Угачо откъсна още два листа.

— Стой, още не съм стигнал до там! Не можеш да ги изгориш!

Угачо вече ги беше хвърлил в огъня.

— Куче! „Клариса“! Не!

— Тогава отиваш.

— Аз...

Угачо откъсна още три листа и ги хвърли в пламъците.

Джан дей Бруги се тръшна на земята и зарови лице в ръцете си.

— Ще отида — рече той. — Но обещайте ми, че ще ме чакате с книгата пред къщата на митничаря.

Скриха разбойника в един чувал със сноп вършини на главата. Бел Лоре носеше чувала на гръб. След него вървеше Угачо с книгата. Всеки път, когато Джан дей Бруги с ритник или ръмжене отвлече показваше, че се готви да се откаже, Угачо го умиряваше като откъсваше шумно лист от книгата.

По този начин, преоблечени като дървари, го закараха чак вътре в къщата на митничаря и го оставиха. Отидоха да се спотаят недалеч зад една маслина. Там чакаха да извърши грабежа и да дойде при тях.

Но Джан дей Бруги бързаше премного. Излезе преди да се е спуснал мракът, когато все още из къщата имаше хора.

— Горе ръцете!

Но не беше като някога, сякаш се наблюдаваше отстрани и се чувствуваше малко смешен.

— Горе ръцете казах! Всички в тая стая до стената...

Къде ти, сам той не си вярваше. Вършеше всичко колкото да се каже.

— Всички ли сте?

Не бе забелязал, че едно момиченце беше избягало.

Тъй или иначе работата не търпеше отлагане. Ала всичко се проточи: Митничарят се правеше на утрепан, не можеше да намери ключовете, Джан дей Бруги разбираше, че вече не взимат сериозно заплахите му и някак в дъното на душата си беше доволен, че става тъй.

Най-после излезе от къщата с ръце, натежали от торбички пълни със скуди. Изтича почти слепешката до маслината определена за

срещата.

— Ето всичко, което имаше вътре. Дайте ми сега „Клариса“.

Четири, седем, десет ръце го сграбчиха и го обездвижиха от раменете до глезените. Цяло отделение стражи го вдигнаха и го вързаха като салам.

— Ще гледаш Клариса през решетка! — и го отведоха в затвора.

Затворът беше малка кула на брега на морето. Наблизо растеше горичка от пинии. От короната на едно от тези дървета Козимо достигаше почти до килията на Джан дей Бруги и виждаше лицето му през решетките.

Разбойникът беше безразличен към разпитите и съдебния процес. Каквото и да станеше, щяха да го обесят. Но голямата му мъка през тези дни на бездействие прекарани в затвора, дни, в които не можеше да чете, беше онзи роман, останал недочетен. Козимо успя да си набави друг екземпляр от „Клариса“ и го взе със себе си на пинията.

— До къде беше стигнал?

— Там където Клариса бяга...

Козимо разлисти книгата и рече:

— А, да, ето — и започна да чете на висок глас, обърнат към решетката, на която се беше хванал Джан дей Бруги.

Следствието трая дълго. Разбойникът издържаше на мъченията. Трябваше да минат много дни, преди да го накарат да признае всяко от своите безброй престъпления. Всеки ден, преди и след разпитите, той заставаше при решетката, за да слуша Козимо, който му четеше. Като свърши „Клариса“, и като забеляза, че слушателят е малко натъжен, Козимо разбра, че да се слуша Ричардсън в заключено помещение е малко потискащо и затова започна да му чете един роман от Филдинг^[7], който с раздвиженото си действие компенсираше до известна степен изгубената свобода на затворника. Това беше през дните на процеса, а умът на Джан дей Бруги беше зает само с преживяванията на Джонатан Уайлд^[8].

Преди да свърши романът, дойде денят на екзекуцията. Върху една кола, придружен от монах, Джан дей Бруги направи последното си пътешествие като жив. В Омброза бесеха осъдените на един висок дъб сред площада. Целият народ наоколо образуваше кръг.

Когато му сложиха клупа на врата, Джан дей Бруги чу изсвирване сред клоните. Вдигна лице. Беше Козимо със затворена книга.

— Кажи ми как свършва — попита осъденият.

— Съжалявам, че трябва да ти го кажа, Джан. Джонатан го обесват.

— Благодаря, и с мен да стане тъй! Сбогом!

Сам ритна стълбата и увисна.

Козимо остана до нощта, възседнал клона, на който висеше обесеният. Всеки път, когато някой гарван се приближеше, за да кълве очите или носа на трупа, Козимо го изгонваше като размахваше шапката си.

[1] Джан Буренът или Джан от пущинаците. — Бел.пр. ↑

[2] „Жил Бла дьо Сантийан“ — приключенски роман от френския писател Ален Рене Льосаж, много четен през 18 век. — Бел.пр. ↑

[3] Добър ден! Лека нощ! Морето е много бурно (каталонски). — Бел.пр. ↑

[4] „Приключенията на Телемах, син Одисеев“ от френския писател Франсоа Салиняк дьо Мот (1651–1715). Романът е имал голям успех във всички страни. На български е издаден още преди освобождението от османско иго. — Бел.пр. ↑

[5] Самюел Ричардсън (1689–1761) — английски писател, представител на сантиментализма и основоположник на епистоларния роман. — Бел.пр. ↑

[6] Плутарх (ок. 46–120) — гръцки писател. Тук става дума за неговите „Успоредни животоописи“. — Бел.пр. ↑

[7] Хенри Филдинг (1707–1754) — представител на английския реализъм от епохата на Просвещението. — Бел.пр. ↑

[8] „История от живота на покойния г-н Джонатан Уайлд Велики“, роман от Филдинг. — Бел.пр. ↑

XIII

ГОРАТА ОТ КНИГИ

И така, общувайки с разбойника, Козимо се зарази от чрезмерна страст за четене, за учение и тя му остана за цял живот. Обичайната поза, в която сега го виждаха, беше с отворена книга в ръце, възседнал удобен клон, или облегнат на някой чатал като на училищен чин, с лист положен на дъсчица. В някоя дупка на дървото бе сложена мастилницата, а Козимо пишеше с дълго паче перо.

Сега той отиваше да търси абат Фошфльор, за да вземе от него урок, да получи обяснения за Тацит^[1] и Овидий^[2], за небесните тела и химическите закони. Ала освен малко граматика и малко богословие, които знаеше, старият свещеник тънеше в море от съмнения и неосведоменост. При въпросите на ученика разперваше ръце, вдигаше очи към небето.

— *Alors... Voyons...* Да видим сега — започваше абатът, после се объркваше и не продължаваше.

Ала Козимо, който поглъщаше книги от всякакъв вид и половината от времето си прекарваше в четене, а другата половина да ловува, за да плаща сметките си при книжаря Орбеке, винаги беше зареден с нещо ново за разказване. Разказваше за Русо^[3], който се разхождал да събира редки растения из горите на Швейцария, за Бенджамин Франклин^[4], който улавял светкавиците с хвърчила, за барон де Онтан, който живеел сред индианците в Америка.

Старият Фошфльор надаваше ухо на тия слова с учудено внимание. Не зная дали поради истински интерес, или поради облекчението, което изпитваше от обстоятелството, че не той трябваше да обучава. Кимаше с глава и възкликваше:

— *Non! Dites-le moi!* Не, я ми кажете! — когато Козимо се обръщаше към него питайки „А знаете ли, че?“ или с „*Tiens! Я, виж ти!*“ — когато Козимо довършваше обяснението си.

Аз бях още твърде малък, а Козимо имаше приятели само сред неграмотните слоеве и затова своята нужда да коментира откритията, които правеше чрез книгите, той задоволяваше, като затрупваше с въпроси и обяснения стария наставник. Известно е, че абатът по природа беше отстъпчив и обичаше да се нагажда. Това произлизаше от неговото убеждение, че всичко е суета. Козимо се възползува от това и отношението между ученик и учител се преобърна. Сега Козимо беше учител, а Фошфлър ученик. И моят брат доби такъв авторитет, че влачеше след себе си треперещия старец при своите пътешествия по дърветата. Веднъж го накара да прекара цял следобед с провиснали крака на един клон на индийския кестен в градината на Ондарива, да съзерцава редките растения и залеза, който се отразяваше в басейна с водните лилии, като в същото време разсъждаваха за монархиите и републиките.

Аз трябваше да си взема урока по гръцки и не можех да намеря наставника. Цялото семейство се вдигна по тревога. Претърсиха околностите, дори сондираха рибника, като се страхуваха, че поради разсеяност е паднал и се е удавил. Върна се вечерта, оплакваше се от лумбаго, което беше получил, седейки часове в неудобна поза.

Това бяха времената, когато новите идеи започваха да кръжат из Европа. Старите държави скърцаха по всичките си части и властниците се страхуваха от хората, които четат много книги. Козимо беше в течение на всички книги на новите философи, които идваха от Франция и абатът посвещаваше вече своите дни, за да следи ученията, подхванати от ученика. Абатът изпълняваше поръчения, като сновеше между дърветата, където се намираше брат ми и дюкянчето на Орбеке. Поръчваше книги, получаваеше новопристигналите томове. И тъй подготвяше собственото си нещастие. Защото слухът, че в Омброза има един абат, който се държи в течение на всички най-революционни издания в Европа, достигна до висшите власти. Един следобед жандарите се представиха в нашата вила, за да огледат килията на абата. Между неговите молитвеници намериха Трудовете на Волтер и Русо, още неразрязани, но това беше достатъчно, за да го вземат и отведат със себе си.

Беше много тъжна сцена в този облачен следобед. Спомням си как наблюдавах всичко през прозореца на моята стая и престанах да уча спрежението на аориста, защото вече нямаше да има урок. Старият

отец Фошфльор се отдалечаваше по алеята между въоръжените главорези и вдигаше очи към дърветата. На едно място сякаш понечи да изтича към един бряст и да се покачи, но краката му изневериха. Този ден Козимо беше на лов в гората и не знаеше нищо. Така не можаха да се простят.

Абатът прекара остатъка от своите дни в затвора и в манастир. Ние не можахме да направим нищо, за да му помогнем.

Арестуването на абата натъжи много Козимо, който се беше привързал към стария наставник. Но това не попречи на понататъшното му образование. От това време датира неговата кореспонденция с най-големите философи и учени на Европа, към които се обръщаше с молба да отговорят на негови въпроси и възражения, или даже само заради удоволствието да общува с позидигнати духове. Жалко, че всичките му книжа, които държеше в хралупите на дърветата, известни само на него, не се намериха. И сигурно са били унищожени, изгризани от катерици или са мухлясали. Сред тях биха могли да се намерят писма, писани собственоръчно от най-известните мъдреци на века.

За да задържи своите книги, Козимо изработи на няколко пъти специални висящи библиотеки, защитени доколкото може от дъжда и гризачите, но непрекъснато сменяше мястото им според интересите и предпочитанията си в момента, защото той оприличаваше книгите донякъде на птици и не искаше да ги вижда неподвижни или затворени в клетки. Казваше, че така стават тъжни. По най-масивната от тези въздушни полици, той нареди томовете на енциклопедията на Дидро^[5], един по един, както ги получаваше. И макар че в последно време, поради дълго стоене сред книгите, беше сякаш с глава сред облаците и изпитваше все по-малко любопитство към околния свят, то сега четенето на енциклопедията наново го караше да преоткрива всички околни неща. Сред книгите, които пристигаха по негова поръчка, започнаха да се появяват и практически трактати, например по лесовъдство. И той изгаряше от нетърпение да приложи новите познания.

Козимо винаги бе изпитвал интерес към човешкия труд, но досега неговият живот по дърветата, неговото непрекъснато местене и

ловуване, се ръководеха от откъснати едно от друго и недостатъчно целенасочени хрумвания, сякаш беше птиче. И ето че сега го завладя трайна нужда да прави нещо полезно за ближния. Ако вникнем по-дълбоко, той бе научил и това от общуването си с разбойника, бе разбрал какво удоволствие е да услужваш, да извършваш необходима за другите дейност.

Козимо овладя изкуството да подкастри дърветата. И започна да предлага своята помощ на овощарите. Вършеше това през зимата, когато дърветата протягат неправилни лабиринти от сухи клончета и сякаш не искат нищо друго, а само да бъдат приведени към по-подредени форми, за да се покрият отново с цвят, листа и плодове. Козимо добре кастреше и взимаше евтино. Затова нямаше дребен собственик или арендатор, който да не го покани да мине при него. Виждахме го сред кристалния въздух на ония утрини, изправен и разкрачен върху безлистните ниски дървета, с врат завит в шал чак до ушите, да вдига голямата градинарска ножица и цак, цак — със сигурни движения да отстранява второстепенни клончета и върхари, които отскачаха. Своего изкуство той прилагаше и в парковете със сенчести и декоративни дървета, въоръжен с къс трион, и в горите, където се постара да замести секирата на дърваря, способна само да нанася удари в основата на вековни стволове и да ги смъква цели. Своята пъргава брадвичка той използваше само по клоните и върховете.

Естествено, той винаги внимаваше при кастренето и при разреждането на гората да служи не само на интереса на собственика на дървото, но и на своя интерес — интересът на пътник, който изпитва необходимостта да прави все по-проходими своите пътища. Затова постъпваше тъй, че клоните, които му служеха за мост от едно дърво до друго, винаги да оставят невредими и да имат здрава опора при допира си до другите. Възползува се от предимствата на този благоразумен начин на действие в по-късната си възраст, когато използвайки формата на дърветата, той смогваше да компенсира загубата на сили.

[1] Публий Корнелий Тацит (или Гай) (ок 56–117) е известен римски историк и политик. — Бел.ел.кор. ↑

[2] Публий Овидий Назон — древноримски поет. — Бел.ел.кор. ↑

[3] Жан Жак Русо (1712–1781) — представител на френското Просвещение. ↑

[4] Бенджамин Франклин (1706–1790) американски политически деец, публицист, учен. — Бел.пр. ↑

[5] Става дума за „Енциклопедия на науките, изкуствата и занаятите“ основана и редактирана от Дени Дидро (1713–1784), философ материалист, писател, идеолог на предреволюционната френска буржоазия. ↑

XIV

ГОРАТА ГОРИ

Ако броят на Козимовите приятели растеше, в същото време той си създаваше и неприятели. Скитниците от гората, например, бяха зле настроени след приобщаването на Джан дей Бруги към благонравното четиво и последвалото му сгромолясване. Една нощ брат ми спеше в своя мях, закачен на един ясен в гората. Събуди го лаят на дакела. Отвори очи, видя светлина, тя идваше отдолу. Огън гореше точно в подножието на дървото и пламъците вече ближеха стеблото.

Пожар в гората! Кой го беше запалил? Козимо беше съвсем сигурен, че не е докосвал огнивото тази вечер. Значи това беше лукав ход на ония злосторници! Бяха решили да запалят гората, за да плячкосат дървен материал и в същото време да направят тъй, че вината да падне върху Козимо. И не само това, но и да го изгорят жив.

В първия миг Козимо не се замисли за опасността, която го заплашва тъй отблизо. Разтревожи се само, че безкрайното царство, пълно със само негови пътища и убежища, може да бъде разрушено. Именно това го накара да се ужаси. Отимо Масимо вече бягаше надалеч, за да не изгори и само се обръщаше от време на време да излае отчаяно. Пожарът се разпространяваше из храсталаците.

Козимо не загуби присъствие на духа. На ясена, където беше неговото убежище, той бе пренесъл, както винаги правеше, много неща. Между тях имаше бъчвичка, пълна с разхладително ечемичено питие, за да утолява лятната си жажда. Изкачи се до бъчвичката. През клоните на ясена пробягваха уплашени катерици и прилепи. От гнездата излитаха птици. Сграбчи бъчвичката и се готвеше да развие чепа, за да накваси стеблото на ясена и да го спаси от пламъците, когато забеляза, че пожарът вече се разпростира по тревата, по сухите листа, по дребните трънаци и скоро ще обхване всички околни дървета. Реши да рискува: „Нека ясенът изгори! Ще обуздая пожара, ако с това питие успея да наквася земята наоколо, където пламъците още не са достигнали!“. И като извади чепа на бъчвичката, с въртеливи

и вълнообразни движения насочи струята към най-външните огнени езици по земята и взе да ги гаси. Тъй огънят в долната част на гората бе заобиколен от обръч мокра трева и наквасени листа и не можа да се разпространи.

От върха на ясена Козимо скочи върху близък бук тъкмо навреме. Изгорелият в основата си дънер се свлече и образува клада. Безпомощно цвърчаха катерички.

Щеше ли пожарът да се ограничи до тук? Рояк искри и пламъчета се пръскаха наоколо и навярно ненадеждната преграда от мокри листа нямаше да му попречи да се разпростре.

— Пожар! Пожар! — почна да вика Козимо с всички сили. Пожа-а-а-а-р!

— Какво има, кой вика? — отговориха различни гласове.

Недалеч от това място имаше яма за приготвяне на дървени въглища. Група въглищари, негови приятели, спяха наблизко в една барака.

— Пожа-а-а-р! Тревога-а-а!

След малко цялата планина зазвуча от викове. Разпръснатите из гората въглищари си съобщаваха нещо един на друг на своя неразбираем диалект. Започнаха да притичват от всички страни. Пожарът беше укротен.

Този пръв предумишлен пожар, истински атентат срещу неговия живот, би трябвало да послужи за предупреждение на Козимо да се държи по-настрана от гората. Вместо това, той започна да се тревожи и да мисли как да се предпази гората изобщо от пожари. Годината беше сушава, летните жеги — изключителни. В крайбрежните гори към Прованс от една седмица гореше огромен пожар. Нощем се забелязваха високи сияния над планината, сякаш бяха остатък от залеза. Въздухът беше сух, дърветата и храсталаците сред зноя се бяха превърнали на прахан. Изглежда, че ветровете гонеха пламъците към нашите места, а много вероятно беше и още преди това да избухне и тук случаен или преднамерен пожар, да се свърже с другия и тъй цялото крайбрежие да се превърне в клада. Омброза живееше зашеметена от надвисналата опасност, като крепост със сламен покрив, нападната от неприятели подпалвачи. Сякаш и небето изпращаше огнена заплаха. Всяка нощ падащи звезди нагъсто пресичаха небето и всички чакаха да се стоварят върху нас.

В тези дни на всеобща уплаха, Козимо изкупи много качета и ги окачи сред клоните на най-големите и разположени по високите места дървета. Напълни ги с вода. „Може да е малко, но видяхме, че може да послужи“. Обаче и това не го задоволи. Започна да изучава водния режим на горските потоци. Повечето бяха полупресъхнали, от изворите изтичаха едва забележими струйки вода. Отиде да се съветва с рицаря адвокат.

— Точно така — възкликна Енеа Силвио Карега като се удари по челото. — Басейни! Диги! Трябва да се правят проекти! — и започна да надава радостни викове, като подскачаше докато хиляди идеи се трупаха в главата му.

Козимо го накара да седне да прави изчисления и проекти. А през това време той заинтересува собствениците на частните парцели, наемниците на държавните гори, дърварите и въглищарите. Всички заедно под ръководството на рицаря адвокат (или по-право, рицаря адвокат под тяхното ръководство, защото те го принуждаваха да ги направлява и да не се отвлеча) и на Козимо, който надзираваше работите от високо, построиха резервоари с вода. Тъй че стана известно откъде може да се тегли вода с помпи, за която и да е точка на гората, заплашена от пожар.

Но това не беше достатъчно. Трябваше да се организира стража от гасители, групи, които в случай на тревога, щяха веднага да се разположат във верига, за да подават от ръка на ръка кофи с вода и да спрат пожара, преди да се е разпрострял. Тъй се създаде нещо като опълчение, което дежуреше и правеше нощни обходи. Хората бяха набирани от Козимо измежду селяните и занаятчиите в Омброза. Както се случва при всяко сдружение, веднага се породиха и боен дух, съревнование между отрядите и всички се чувствуваха готови за велики дела. И Козимо почувствува нова сила и задоволство: беше открил своята наклонност да обединява хората и да застава начело.

Склонност, с която, за свое щастие, никога не се наложи да злоупотреби. Той се възползува от нея няколко пъти през своя живот, и то само когато трябваше да се постигнат важни цели. И всеки път това водеше до успех.

Разбра следното: че сдруженията правят човека по-силен и помагат да се открият най-добрите черти на отделните личности, даряват радост, която човек рядко изпитва, когато е сам. Радостта да се

убеди колко честни, достойни и способни хора има и че за тях си струва усилието да постигнеш нещо добро. (А когато човек живее сам, по-често се случва обратното — виждаш обратното лице на хората, онова, заради което винаги трябва да държиш ръка на дръжката на сабята).

И тъй, лятото на пожарите беше едно добро лято: имаше обща задача и всички бяха единомдушни, че трябва да я решат. Всеки поставяше тази задача над своите лични интереси и беше доволен, че е в единомислие с другите и се ползува от уважението на толкова отлични хора.

По-късно Козимо трябваше да разбере, че когато общата задача вече не съществува, сдруженията не служат тъй добре, и че тогава е по-добре да си бъдеш самотен човек, отколкото ръководител. Междувременно, и сега, бидейки ръководител, той прекарваше нощите си съвсем сам в гората, като часовой на едно дърво, както си беше живял винаги.

В случай че видеше да блещука огнище на пожар, щеше да си послужи с предварително поставената на върха на дървото камбанка, която щеше да прозвучи надалеч и да даде сигнал за тревога. По този начин три или четири пъти успяха да укротят избухването на пожар и да спасят гората. И тъй като в цялата работа бе намесен и предумисъл, откриха виновните. Те бяха двамината разбойници Угачо и Бел Лоре. Изгониха ги от територията на общината. В края на август започнаха обилни валежи. Опасността от пожарите беше преминала.

По това време за моя брат в Омброза се говореха само добри неща. Благоприятните слухове достигнаха и до нашата къща. Дочувах се такива фрази: „Обаче е много способен“, „Тъй или иначе, някои неща добре ги прави“. Произнасяха ги с тон, който искаше да покаже, че тези дето се изказват, могат да дадат обективна оценка за хора с друго вероизповедание или от противна партия. Искаха да покажат, че не са тесногръди и са в състояние да разберат дори твърде далечни от техните схващания.

Реакциите на Генералшата при тези новини бяха резки и прибързани.

— Имат ли оръжия — питаше тя, когато ѝ говореха за стражата срещу пожарите, вдигната от Козимо. — Правят ли упражнения? — Тя вече обмисляше създаването на въоръжено опълчение, което би могло в случай на война да вземе участие във военни действия.

Нашият баща от своя страна изслушваше всичко мълчаливо, поклащаше глава и не се разбираше, дали всяка новина за сина му го натъжава или отегчава. Но все пак се чувствуваше, че е дълбоко поласкан, като че му се искаше отново да повярва в него. Това последното трябва да е било вярно, защото след няколко дни той се качи на коня и отиде да го търси.

Срещнаха се на едно сравнително открито място, сред кръг от дръвчета. Баронът поведе коня два или три пъти насам-натам, без да поглежда към сина си, но го беше видял. От най-далечното дърво, скок след скок, момчето идваше все по-близо. Когато стигна при баща си, свали сламената си шапка (с която беше заместил шапката от дива котка) и рече:

— Добър ден, уважаеми татко!

— Добър ден, синко.

— Добре ли сте?

— Доколкото позволяват годините и неприятностите.

— Радвам се, че храбро понасяте всичко.

— Същото искам да кажа за тебе, Козимо. Чух, че залягаш за общото благо.

— Присърце ми е опазването на горите, където живея, уважаеми татко.

— Знаеш ли, че част от гората е наша собственост, наследена от твоята бедна покойна баба Елизабета?

— Да, уважаеми татко. В местността Бел Рио. Там растат тридесет кестени, двадесет и два бука, осем бора и един клен. Имам копие от всички кадастрални карти и тъкмо като член на семейство, притежаващо гора, пожелах да обединя всички заинтересувани за опазване на горите.

— Точно така — каза баронът, приемайки отговора с благоразположение, ала добави: — Казват ми, че това е организация на фурнаджии, овощари и налбанти.

— И такива има, уважаеми татко, от всички професии, стига да са честни.

— Знаеш ли, че ти би могъл да добиеш титлата дук и да предвождаш местните васали?

— Зная, че имам повече хрумвания от другите. Аз им съобщавам моите мисли, ако те ги приемат, значи аз командувам.

„По дърветата ли трябва да седиш, за да командуваш в наши дни?“ — беше на върха на езика на барона. Но имаше ли смисъл да се подновява старата разправия? Въздъхна, потънал в своите мисли, после развърза ремъка, на който висеше шпагата му.

— На осемнадесет години си... Време е да те възприемат като възрастен... Аз няма още много да живея... Положи шпагата на дланите си и я подаде като протегна ръце. — Спомняш ли си, че си барон Рондо?

— Да, уважаеми татко, спомням си как се казвам.

— Искаш ли да бъдеш достоен за името и титлата, която носиш?

— Ще се старая да бъда колкото мога по-достоен за името човек и за всичко свързано с него.

— Вземи тази шпага, моята шпага! — Дигна се на стремената. Козимо се спусна по клона и баронът успя да му я препаше.

— Благодаря, уважаеми татко... Обещавам, ще си служа с нея само за добро.

— Сбогом, синко.

Баронът обърна коня, придърпа юздите и бавно се отдалечи.

Козимо постоя известно време и се запита, дали не трябва да поздрави баща си с шпагата, но размисли. Баща му го беше препасал с нея, за да му служи за защита, а не за парад. И не я извади от ножницата.

XV

САРАЦИНСКИ ПИРАТИ

Тъкмо по това време, общувайки с рицаря адвокат, Козимо забеляза нещо необикновено в неговото държание, или по-скоро по-различно от преди. Затова то изглеждаше повече или по-малко странно. Стори му се, че неговият унесен вид не се дължи на разсеяност, а на натрапчива мисъл, която го владее. Миговете, в които се проявяваше като бърбовец, сега бяха по-чести. Какъвто си беше необщителен преди, той не стъпваше в града, а сега киснеше все на пристанището сред групите разговарящи хора. Или пък, седнал на площадката на наблюдателната кула заедно със стари собственици на кораби и моряци коментираше пристигането и заминаването на различни плавателни съдове и злосторствата на пиратите.

Гемииите на маврите все още правеха набези досам нашите брегове, затрудняваха морската ни търговия. Това беше вече пиратство на дребно, не както едно време, когато да срещнеш пирати значело да свършиш като роб в Тунис или Алжир, или да загубиш нос или уши. Сега, когато мохамеданите успяваха да достигнат някоя ладия от Омброза, вземаха товара и бърчи сушена треска, пити холандско сирене, бали памук и тъй нататък. Понякога нашите биваха по-пъргави, успяваха да избягат, изстрелваха по някой изстрел от топче срещу такелажна на гемииите, а мюсюлманите отговаряха като плюеха, правейки неприлични жестове и надаваха грозни викове. Изобщо играеха си на пирати. И всичко това продължаваше заради някакви вземания, които пашите от ония страни твърдяха, че нашите търговци и собственици на кораби дължат, тъй като според тях, не им доставили качествено някакви стоки или дори направо ги били излъгали. И тъй, опитваха се да уредят сметката малко по малко чрез кражби, ала в същото време продължаваха търговските преговори с непрекъснати пазарлъци и уговорки. Следователно нито от едната страна, нито от другата имаше интерес да скъсат окончателно отношенията.

Корабоплаването беше пълно с несигурност и рискове, ала никога не се стигаше до трагедии.

Историята, която сега ще предам, бе разказана от Козимо в много различни версии. Ще се придържам към най-богатата с подробности и към най-логичната. Ако е вярно, че брат ми прибавяше много измислени от него неща, разказвайки своите приключения, то аз поради липса на други източници се старая винаги буквално да се придържам към думите му.

И тъй, веднъж Козимо, който от стоеене на пост по време на пожарите, бе добил навика да се събужда нощем, видя някаква светлина да слиза към долината. Проследи я безшумно със своите котешки стъпки по клоните и видя Енеа Силвио Карега, който крачеше чевръсто с фес и роба, с фенер в ръка.

Защо обикаляше по тоя час рицарят адвокат, който беше свикнал да си ляга с кокошките? Козимо тръгна след него. Внимаваше да не вдига шум, макар да знаеше, че когато Карега върви устремно, е глух и вижда само на педя пред носа си.

По кози пътеки рицарят адвокат стигна до морския бряг на каменист плаж. Започна да разклаща фенера. Нямаше луна, в морето нищо не се виждаше, освен пяната на най-близките вълни. Козимо беше на малко отдалечена от брега пиния, защото там растителността вече се разреждаше, но бе достатъчно близко, за да види стареца с високия фес на пустия бряг, който разклащаше фенера към мрака на морето. В отговор из тъмнината се появи друга светлина на фенер. Тя бе неочаквано близко, сякаш тогава я запалиха. Внезапно изникна малко корабче, различно от тукашните — с квадратно тъмно платно и гребла. Стигна до брега.

При трептящата светлина на фенерите, Козимо видя мъже с чалми. Неколцина останаха в гемията, като я държаха до брега с отривисти тласъци на греблата. Други слязоха. Те имаха широки, червени и бухнали панталони и лъскави ятагани, втъкнати в поясите. Козимо напругаше уши и очи. Старецът и берберите^[1] ломотеха нещо помежду си на език, който не се разбираше. Въпреки това от време на време на брат ми се струваше, че долавя нещо от смисъла. Без съмнение това беше известната *лингва франка*^[2], на която говореха в

левантинските^[3] пристанища. От време на време Козимо чуваше по някоя дума от нашия език, на която Енеа Силвио наблягаше, като я омесваше с други неразбираеми думи. Нашите бяха имена на кораби, всеизвестни названия на шхуни или бригантини, принадлежащи на корабовладелци от Омброза, които правеха рейсове между нашето и други пристанища. Не беше нужно много, за да се разбере какво казваше рицарят. Той информираше пиратите за дните на пристигането и тръгването на корабите от Омбоза, за товара, който носеха, за курса, за оръжието, с което разполагаха на борда.

Сега старецът навярно беше им разказал всичко, което знаеше, защото се обърна и си тръгна незабавно, а пиратите се качиха на гемията и отново изчезнаха в тъмното море. Разговорът бе протекъл бързо, а това подсказваше, че е нещо обичайно. Кой знае от колко време мюсюлманите правеха засади благодарение на сведенията, почерпени от нашия управител?

Козимо остана на пинията, неспособен да се откъсне от пустото крайбрежие. Духаше вятър. Вълните блъскаха скалите. Дървото скърцаше, а брат ми тракаше със зъби, не от студения въздух, а поради хлада, който изпита от печалното откритие.

Значи кроткият и тайнствен старик, когото от деца смятахме за вероломен, и когото Козимо вярваше, че се е научил малко по малко да цени и разбира, се разкри като предател, недостоеен за прошка... Този неблагороден човек желаше злото на страната, която го бе приютила като отрепка след живот, пълен с грешки... Защо? До такава степен ли го влече носталгията по онези страни и ония хора, сред които трябва да е бил за известно време щастлив? Или таеше жестока злоба срещу нашата страна, в която всяка хапка навярно е имала вкус на унижение? Козимо беше раздвоен между подтика да изтича да обади за козните на шпионина, та да спаси товарите на нашите търговци, и мисълта за болката, която ще изживее нашия баща поради необяснимата си привързаност към този особен индивид. Козимо вече си представяше сцената. Окованият рицар сред стражите, сред шпалир от омброзийци, които го кълнат, и така го водят на площада, слагат му клупа на шията и го бесят. След траурното бдение над Джан дей Бруги, Козимо се беше заклел никога да не присъствува на смъртно наказание. И ето че сега трябваше да бъде арбитър за смъртната присъда на човек, който може би беше наш чичо.

Цяла нощ и на следващия ден се измъчва от тази мисъл. Минаваше вихрено от клон на клон. Риташе, повдигаше се на ръце, хлъзгаше се надолу по стволите, както правеше винаги, когато беше обзет от някоя мисъл. Най-накрая взе решение: ще избере среден път. Ще изплаши пиратите и стареца, за да преустановят недостойните си връзки, без да има нужда да се намесва правосъдието. Ще се притаи на онази пиния през нощта с три или четири за редени пушки (вече си беше доставил цял арсенал за различните видове лов). Когато рицарят се срещне с пиратите, Козимо ще вземе да стреля с пушките една след друга. Като чуят тази стрелба и куршумите изсвирят над главите им, пиратите и чичото ще избягат на различни страни. Рицарят, който съвсем не беше смел човек, ще се опасява, че е разпознат, ще знае със сигурност, че някой вече следи дали стават срещи на плажа и не ще поднови контактите си с мохамеданските екипажи.

И наистина Козимо чака цели две нощи на пинията със запънати пушки. Нищо не се случи. На третата нощ ето ти го старецът с феса. Ситнеше като се спъваше по камънаците на брега. Той даде сигнал с фенера, гемията акостира, слязоха моряци с чалми.

Козимо чакаше готов с пръст на спусъка, ала не стреля. Този път всичко беше различно. След кратки преговори, двама от пиратите на брега направиха знаци към гемията. Другите започнаха да разтоварват стока: бъчви, сандъци, бали, чували, дамаджани, тарги, претоварени с пити сирене. Появиха се други гемии. Цяла редица носачи с чалми се проточи по плажа, предшествувана от нашия управител. Той ги водеше като ситнеше неуверено към една пещера сред крайбрежните скали. Там маврите положиха всичката стока, без съмнение плод на последните им пиратски набези.

Защо я свалиха на брега? По-късно всичко стана ясно. Мохамеданските гемии трябвало да хвърлят котва в нашите пристанища за законни търговски сделки, каквито непрекъснато се сключваха между тях и нас, въпреки грабежите. Гемииите трябвало да бъдат претърсени на митницата, та затова се наложило да скрият ограбените стоки на сигурно място, за да си ги вземат, когато поемат обратния път. По този начин мохамеданските кораби също щяха да дадат доказателство, че нямат нищо общо с последните грабежи и да заздравят нормалните връзки със страната.

Всички тези машинации се изясниха по-късно. В момента Козимо не си задаваше въпроси. Имаше пиратско съкровище, скрито в една пещера, пиратите се бяха качили на гемите и го бяха оставили там, трябваше колкото се може по-скоро да бъде овладяно. На първо време брат ми реши, че е добре да отиде да събуди търговците от Омброза. Навярно те бяха законните собственици на стоките. Но Козимо веднага си спомни за своите приятели въглищари, които страдаха от глад в гората заедно със своите семейства. Не се подвоуми. Изтича по клоните на дърветата право към местата, където край сивите площадки от утъпкана пръст въглищарите спяха в примитивни колиби.

— Бързо, елате всички! Открих съкровището на пиратите!

Под платнищата и покривите на сламените колиби се чу тропот, пуфтене, ругатни и най-накрая учудени възкличания и въпроси.

— Злато? Сребро?

— Не видях добре... — каза Козимо. — По миризмата бих казал, че има голямо количество пушена риба и овче сирене.

При тези негови думи всички мъже в гората се надигнаха. Който имаше пушка си взе пушката. Другите грабнаха брадви, шишове, белове или лопати, но най-вече всички носеха съдове, за да слагат вътре неща, мъкнеха дори изпочупени кошове за въглища и черни чували. Отправи се голяма процесия. Жените слизаха с празни кошници на глава. Децата, накачулени с чували, държаха факли. Козимо ги предвождаше, като минаваше от боровете към маслините и от маслините към крайморските пинии.

Вече завиваха край остра крайбрежна скала, зад която се откриваше пещерата, когато в короната на изкривена смоковница се появи бялата сянка на един пират. Той вдигна ятаган и нададе вик за тревога. С няколко скока Козимо се прехвърли на клона над него, мушна го с шпагата в задника и онзи се хвърли надолу по урвата.

В пещерата имаше съвещание на пиратски главатари. По време на оживеното разтоварване Козимо не беше забелязал, че бяха останали вътре. Като чуха вика на часовоя, излязоха и се видяха заобиколени от цяла орда мъже и жени, с черни от сажди лица, с качулки от чували, въоръжени с лопати. Пиратите вдигнаха ятагани и се хвърлиха напред, за да си отворят път. Въглищарите нададоха възгласи на своя диалект, чу се „иншаллах“ и битката започна.

Въглищарите бяха повече, но пиратите бяха по-добре въоръжени. В същото време, известно е, че срещу ятаганите, няма по-добро оръжие от лопатата. Данг, данг — и мароканските остриета отскачаха наъбени като триони. От своя страна пушките вдигаха гръмотевица и пушек и нищо повече. Някои от пиратите, по видимо офицери, имаха хубави наглед пушки, целите гравирани, но в пещерата кремъците се бяха навлажнили и правеха засечка. Най-съобразителните от въглищарите нанасяха зашеметяващи удари с лопати по главите на пиратите, за да им вземат пушките, но поради чалмите ударите достигаха до мюсюлманите омекотени като през възглавница. По-удобно беше да ги блъскат с коляно в корема, защото пъповете им бяха голи.

Като видяха, че единственото достъпно оръжие в изобилие бяха камъните, въглищарите взеха да ги замерват. От своя страна и маврите започнаха да хвърлят камъни и най-после с помощта на камъните битката придоби определен облик, но тъй като въглищарите се стремяха да влязат в пещерата, все по-силно привлечени от миризмата на пушената риба, а мохамеданите се стремяха да избягат към гемията, останала до брега, между двете враждуващи страни липсваха мотиви за истинско сражение.

По едно време въглищарите се устремиха в атака, която им осигури входа на пещерата. От своя страна мохамеданите все още устояваха под ситна градушка от камъни. Тогава видяха, че пътят към морето е свободен. Защо трябваше да се съпротивляват вече? По-добре беше да вдигнат платното и да си отидат.

Като стигнаха лодката, трима пирати — и тримата благородни офицери, разгънаха платното. С един скок от пиния, надвесена над морето, Козимо се хвърли върху мачтата, хвана се за най-горния рей, закрепил се здраво с колене и измъкна шпагата. Тримата пирати вдигаха ятагани. Цепейки въздуха наляво и надясно, брат ми държеше в шах и тримата. Все още допряната до брега лодка се навеждаше ту на едната, ту на другата страна. Появи се луната. В миг проблеснаха мохамеданските острия и шпагата, подарена от барона. Брат ми се плъзна надолу по мачтата и заби шпагата в гърдите на единия пират, който падна през борда. Бърз като гущер, Козимо отново се изкатери, като успя да парира на два пъти замаха на другите. После се спусна

още веднъж и наниза втория, изкачи се отново, последва кратка фехтовка с третия и накрая при последното свое хлъзгане го прободде.

Тримата мохамедански офицери лежаха проснати във водата наполовина навън, с бради пълни с водорасли. Другите пирати при изхода на пещерата бяха зашеметени от удари с камъни и лопати. Все още покаченият на мачтата Козимо се оглеждаше победоносно, когато от пещерата навън изскочи като котка със запалена опашка рицарят адвокат. Дотогава се беше крил там. Изтича по плажа с наведена глава, блъсна лодката като я отдалечи от брега, хвърли се вътре, хвана греблата и с все сили започна да гребе навътре.

— Рицарю, какво правите? Луд ли сте! — викаше Козимо хванал се за флагщока. — Върнете се на брега, накъде отивате?

Къде ти! Ясно беше, че Енеа Силвио Карега иска да достигне пиратския кораб, за да се спаси. Неговото предателство бе безвъзвратно разкрито. Знаеше, че ако остане на брега, неминуемо ще свърши на ешафода. Продължаваше да гребе. Козимо не знаеше как да постъпи: макар все още да беше с гола шпага в ръка, старецът бе невъоръжен и слаб. В края на краищата не искаше да употреби насилие над него. Освен това, за да го достигне, трябваше да слезе от мачтата и това беше равносилно да стъпи на земята. Въпросът дали слизането в лодка се равнява на слизането на земята и дали вече не беше престъпил собствените си закони, като бе скочил от дърво с корени, на дърво без корени — в лодката — беше твърде сложен, за да си го постави в този миг. И така, той нищо не предприе. Стоеше на рея, спуснал единия си крак отсам, другия оттатък на мачтата и се остави да го носят вълните, докато лек ветрец надуваше платното. Старецът не преставаше да гребе.

Чу се лай. Подскочи от радост. Кучето Отимо Масимо, което бе загубил от погледа си по време на битката, беше свито в дъното на лодката и помахваше опашка, сякаш нищо не се беше случило. „В края на краищата — помисли си Козимо — няма какво толкова да се измъчвам. Все едно че съм сред семейството си — със своя чичо и своето куче. Возя се на лодка. След толкова години живот прекаран по дърветата, това е приятно разнообразие“.

Над морето имаше луна. Старецът се беше изморил, гребеше с мъка, плачеше и взе да повтаря:

— Ах, Зайра, ах аллах, аллах, Зайра... Ах, Зайра, иншаллах... — И започна да говори неразбираемо на турски, повтаряше сред сълзи женското име, което Козимо никога не бе чувал.

— Какво говорите, рицарю? Какво става с вас? Къде отиваме? — питаше той.

— Зайра... Ах, Зайра... Аллах, аллах — думаше старецът.

— Коя е Зайра, рицарю? Въобразявате си, че отивате при Зайра?

Енеа Силвио Карега кимаше утвърдително с глава, говореше на турски сред сълзи и отново викаше под луната това име.

Козимо веднага започна да прави предположения за тази Зайра. Може би щеше да се разкрие най-дълбоката тайна на този загадъчен и избягващ хората човек. Щом рицарят смяташе, че отивайки към пиратския кораб, ще пристигне при Зайра, значи ставаше дума за някаква жена, която се намираше в отоманските страни. Може би е била негова съпруга по ония места, в градините на отвъдморските брегове, или по-вероятно дъщеря, дъщеря, която не бе виждал от момиченце. За да я намери, трябва години наред да е поддържал връзка с турски или мавритански кораби в нашето пристанище и може би най-после бе научил някаква вест за нея. Може би е научил, че тя е робиня и за да я откупи, се бе съгласил да уведомява мохамеданите за пътешествията на бригантините от Омброза. Или може би по този начин уреждаше сметката, която трябваше да плати, за да го допуснат на своя кораб, и да го отведат в страната на Зайра.

Сега, след като беше разобличено неговото коварство, той бе принуден да бяга от Омброза. Берберите вече не можеха да откажат да го вземат и да го отведат при нея. В неговата реч, прекъсвана от въздишки, се смесиха нотки на надежда, на молба, а също и на страх: страх, че все още не е настъпило подходящото време, че все още някоя злощастна случка може да го раздели от желаното същество.

От умора не можеше повече да движи греблата. Тогава се приближи сянка — някаква берберска лодка. Може би от някой кораб бяха чули шума от битката на брега и изпращаха съгледвачи.

Козимо се плъзна до средата на мачтата, за да се скрие зад платното. Старецът на свой ред започна да вика на лингва франка да го вземат, да го пренесат на кораба. Протягаше ръце. Изпълниха молбата му. Двама еничари с чалми успяха да го досегнат, хванаха го за раменете, вдигнаха го какъвто бе лек и го изтеглиха на своето корабче.

Поради отката лодката на Козимо се отдалечи, вятърът подхвана платното и тъй брат ми, който вече чакаше смъртта, не бе открит.

Докато се отдалечаваше под порива на вятъра, чу гълчава от свада на пиратската лодка. Една дума, казана от маврите, прозвуча като „подлец“, а старецът повтаряше като идиот „Ах, Зайра!“. Всичко това показваше как е бил посрещнат рицарят. Навярно го държаха отговорен за засадата при пещерата, за загубата на плячката, за смъртта на техните другари и го обвиняваха, че ги е предал. Чу се вик, нещо тупна, после настъпи тишина. Козимо си спомни ясно гласа на баща си, който викаше по полето „Енеа Силвио, Енеа Силвио!“ и скри лице в платното.

Отново се изкачи на рея, за да види на къде се носи лодката. Нещо тласкано от течението плуваше сред морето. Някакъв предмет, нещо като шамандура, но шамандура с опашка. Освети го лунен лъч. Видя, че не е предмет, а глава. Глава с фес с пискюл. Позна лицето на плаващия по гръб рицар адвокат. Гледаше с обичайния си отнесен вид, с отворена уста. От брадата надолу всичко останало беше във водата и не се виждаше. Козимо извика:

— Рицарю, рицарю, какво правите? Защо не се качите? Хванете се за лодката! Сега ще ви помогна да се качите, рицарю!

Ала старецът не отговори: плуваше, плуваше, гледаше нагоре със замаян поглед, сякаш нищо не виждаше. И Козимо каза:

— Хайде, Отимо Масимо, хвърли се във водата. Хвани рицаря за врата. Спаси го, спаси го!

Послушното куче се хвърли, опита се да захване яката на стареца, но не успя, тогава го хвана за брадата.

— За яката, за яката, Отимо Масимо! — настоя Козимо, но кучето повдигна главата и я тласна до борда на лодката. И се видя, че вече няма врат, ни тяло, нито каквото и да е друго, че това е само глава. Главата на Енеа Силвио Карега, отсечена с удар на ятаган.

[1] Бербери, мавританци, маври, мароканци или сарацини са наричали някога мюсюлманите, жители на северния бряг на Африка. ↑

[2] лингва франка — смесица от италиански, гръцки и испански език. ↑

[3] левантински или източни: тъй наричали пристанищата в източната част на Средиземно море. — Бел.пр. ↑

XVI

БАРОНЪТ РАЗКАЗВА ПРИКАЗКИ

Отначало Козимо разказваше съвсем друга версия за печалния край на рицаря адвокат. Когато вятърът докара до брега лодката и него, кацнал на рея, и Отимо Масимо я последва, влачейки отрязаната глава, на хората, които притичаха при неговия вик, брат ми разказа — от дървото, върху което се беше преместил с помощта на въже — една доволно по-проста история. А именно че рицарят е бил отвлечен от пиратите и по-късно убит. Дори впоследствие се опита да изгради за нашия предполагаем чичо измамна слава, като изфантазира някаква си тайна и хитра негова борба, целяща да срази пиратите. Нашият чичо от доста време се бил посветил на тайната си борба, бил разкрит от маврите и това го довело до страдалческа смърт. Но разказът беше противоречив и гъмжеше от непълноти, защото имаше и нещо друго, което Козимо искаше да скрие. Не искаше да споменава, че пиратите бяха разтоварили стока в пещерата, че са се намесили въглищарите. И наистина, ако се узнаеше всичко, цялото население на Омброза щеше да се качи в гората, за да вземе обратно стоката от горските жители, обвинявайки ги, че са крадци.

След няколко седмици, когато бе вече сигурен, че въглищарите са прехвърлили стоката, Козимо разказа за сражението при пещерата. Някои се качиха да си вземат обратно нещата, но останаха с празни ръце. Въглищарите бяха разделили всичко на равни части, пушената риба пласт по пласт, а със свинските наденици, сиренето и всичко останало направиха голям банкет в гората, който траял цял ден.

Баща ни много остаря, а скръбта по загубата на Енеа Силвио предизвика необичайни изменения в неговия характер. Обзе го страстното желание да направи тъй, че делата на брат му да не останат незавършени. Сам се зае да гледа пчелите, като си придаваше важност, макар доскоро да не беше виждал кошер отблизо. За съвети се

обръщаше към Козимо, който беше понаучил нещо. Не му отправяше преки въпроси, а довеждаше разговора до гледането на пчели и чакаше да чуе какво ще му каже Козимо, а после с раздразнен тон и като се перчеше го повтаряше под формата на нареждания към селяните, сякаш това са отдавна известни неща. Гледаше да не се доближава много до кошерите, поради своя вечен страх да не бъде ужилен, но му се искаше да покаже, че може да надвие страха. Кой знае колко усилия му струваше всичко това. По същия начин даваше нареждания да се прокопават канали, за да се изпълни един проект, заложен от бедния Енеа Силвио. Ако беше успял, щеше да бъде рядко хубав случай, тъй като блаженопочившият не беше довършил нито един от своите проекти.

За съжаление късното пристрастие на барона към практическа дейност трая кратко. Един ден, претрупан с работа и нервиран, той се суетеше между кошерите и каналите. При едно рязко движение към него се спуснаха няколко пчели. Уплаши се, размаха ръце, обърна един кошер и избяга надалеч, сподирен от облак пчели. Бягайки слепешката, баронът се провали точно в канала, който бяха започнали да пълнят с вода. Извадиха го целия измокрен.

Сложиха го на легло, цяла седмица го мъчи треска от ужилванията и банята. След това можеше да се рече, че е оздравял. Ала го обзе такова униние, че не успя повече да се оправи. Умря след няколко месеца.

И Козимо вървеше след траурната процесия. Минаваше от дърво на дърво, но не успя да влезе в гробището. Кипарисите имат изключително гъсти клони и няма как човек да се изкачи по тях. Присъствува на погребението отвъд стената, и когато всички ние хвърлихме по шепя пръст над ковчега, той хвърли клонче с листа. А аз си мислех, че всички ние цял живот сме били далечни от баща ни, както Козимо по дърветата.

Сега барон Рондо беше Козимо. Животът му не се промени. Вярно е, че се грижеше за нашето имущество, но само от време на време. Когато управителите на чифлиците и арендаторите го търсеха, не знаеха къде да го намерят, а когато най-малко искаха да ги види, ето го на клоната над главите им.

Грижите във връзка със семейните дела станаха причина Козимо сега да се вестява по-често в града. Спираше на големия орех на площада или по пърнарите до пристанището. Хората го уважаваха, казваха му „господине“. И на него му се харесваше да заема старчески пози, както понякога правят младите. Застояваше се да бърбори надълго и нашироко пред групичка омброзийци, които се разполагаха в подножието на дървото.

Продължаваше да разказва за кончината на Енеа Силвио Карега всеки път по различен начин. Малко по малко разкри сътрудничеството на рицаря с пиратите, но за да посдържи изблиците на възмущение от страна на гражданите, добави и историята за Зайра, като че Карега му се беше доверил преди смъртта си. Накара ги дори да се трогнат от печалната съдба на стареца.

Мисля, че като тръгна от чистата измислица, Козимо достигна до почти правдиво предаване на фактите чрез постепенно приближаване до истината. Успя да направи това два или три пъти. Но тъй като омброзийците не се уморяваха да го слушат и винаги се присъединяваха нови слушатели, и всички заедно искаха нови подробности, брат ми бе принуден да прави добавки, разширения, преувеличения, да вмъква нови действащи лица и епизоди. Тъй цялата история се изопачи и стана по-измислена, отколкото в началото.

Козимо вече имаше публика — тя слушаше с отворена уста всичко, което казва. Това започна да му доставя удоволствие и неговият живот по дърветата, ловът, разбойникът Джан дей Бруги, кучето Отимо Масимо послужиха за теми на безброй разкази. (Много епизоди от тези спомени за неговия живот са предадени така, както Козимо ги разказваше по молба на своята простионародна публика. Казвам това, за да се извиня, ако всичко, което пиша, не изглежда достоверно и в унисон с едно хармонично виждане на човешчината и фактите).

Например някой от безделниците го питаше:

— Ама истина ли е, че никога не сте стъпвали на друго, освен на дърво, господин бароне?

— Да, веднъж, но по погрешка се прехвърлих на рогата на елен. Мислех, че се изкачвам на клен, а то било елен, избягал от фермата, където отглеждат кралски дивеч. Той си стоеше неподвижен. Почувствува еленът тежестта ми на рогата си и хукна да бяга през

гората. Не мога да ви опиша какъв трясък от чупене на клони последва. Аз, там горе сред заострените краища на рогата почувствувах, че отвсякъде ме пробождат игличките на боровете и тръните. Горските клончета ме шибаха в лицето. Еленът се мятеше, мъчеше се да се освободи, но аз здраво се държах... — Прекъсваше разказа и другите веднага го питаха:

— А как се отървахте, ваша милост?

Козимо всеки път измъкваше различен финал:

— Еленът тича, тича, достигна стадото елени. Другите елени видяха, че носи човек на рогата и хем го избягваха, хем се приближаваха от любопитство. Аз насочих пушката, която винаги носех през рамо и стрелях по всеки елен, който ми се изпречеше. Ударих петдесет...

— Че кога се е видяло по нашите места да има петдесет елена? — запитваше някой от ония нехранимайковци.

— Сега тази порода е изчезнала, защото всичките петдесет бяха кошути, разбирате ли, и всеки път, когато моят елен се опитваше да се приближи до някоя женска, аз стрелях и тя падаше мъртва. Еленът не можеше да се успокои и накрая се отчая. Тогава... Тогава реши да се самоубие. Изкатери се на една висока скала и се хвърли надолу. Но аз се вкопчих в един бор, който се подаваше там наблизко и ето ме тук.

Друг път историята завършваше с битка между два елена, които се блъскали с рога. При всеки удар той скачал от рогата на единия върху рогата на другия, докато при един по-силен тласък бил запратен към един дъб...

Междувременно с този навик да дрънка по площада, Козимо започна да се чувства все по-малко доволен от себе си. Един пазарен ден някакъв човек, дошъл от близкия град Оливабаса, каза:

— О, вие си имате испанец!

На въпроса какво иска да каже, отговори:

— В Оливабаса има цял сган испанци, които живеят по дърветата.

От този миг Козимо не се успокои, докато не предприе по горските дървета пътешествие до Оливабаса.

XVII

БЛАГОРОДНИТЕ ИСПАНЦИ

Оливабаса беше градче във вътрешността. Козимо пристигна след два дни път, след опасни прехвърляния в районите, където растителността е по-рядка. По пътя, близо до населените места, хората, които никога не го бяха виждали, надаваха учудени викове. Някои хвърляха по него камъни, затова той се постара да продължи нататък по възможност незабелязано. Колкото повече се приближаваше до Оливабаса, толкова повече му правеше впечатление, че срещнатите дървари, воловари или берачки на маслини не изпитваха никакво учудване като го виждаха. Дори мъжете го поздравяваха, като сваляха шапка, сякаш го познаваха и изричаха думи, без съмнение не на местния диалект, та затова звучаха странно в техните уста:

— Buenos días, Señor.^[1]

Бе зима, много от дърветата бяха безлистни. През градчето Оливабаса минаваше алея, по която растеше двойна редица чинари и брястове. Приближавайки се, моят брат видя, че сред безлистните клони има хора. По един, по двама, дори по трима на дърво. Бяха седнали или прави, във важни пози. Няколко скока и стигна при тях.

Хората бяха в благороднически дрехи. Тривърхите им шапки бяха украсени с пера, наметнати бяха с плащове. Имаше и жени със също тъй благороден вид, с воали пред лицата. Те седяха по клоните по две, по три, някои везаха и поглеждаха от време на време долу на улицата, извивайки леко бюст встрани, като в същото време облягаха ръка на клона, сякаш беше парапет.

Мъжете отправиха към него поздрав изпълнен с горчиво разбиране.

— Буенос диас, сеньор!

Козимо се поклони и свали шапка.

Един тлъст човек, като че ли най-личният измежду всички, залостил се в чатала на един чинар, откъдето май не можеше да се

измъкне, с кожа на чернодробно болен, през която прозираше чернотата на бръснатите мустаци и брада, ако да беше в напреднала възраст, изглежда попита близкия облечен в черно мършав мъж — кожа и кости и също тъй с чернеещи бузи въпреки бръснатата брада — кой ли е този непознат, който се приближава по дърветата?

Козимо реши, че е дошъл мигът, в който трябва да се представи. Дойде до чинара на тлъстия господин, поклони се и рече:

— Барон Козимо Пиоваско ди Рондо, на вашите услуги!

— Rondos? Rondos? — рече дебелият — Aragones? Galiciano? Арагонец, галициец?

— Не, господине.

— Catalan? Каталонец?

— Не, господине. Аз съм от тия места.

— Desterrado tambien?^[2]

Благородникът, който беше кожа и кости, се почувствува длъжен да се намеси като преводач и изрече високомерно.

— Негово височество Федерико Алонсо Санчес Де Гуатамара и Тобаско пита, дали ваша милост е също изгнаник, поради това, че както виждаме и вие се катерите по тези клонаци?

— Не, господине, или поне не съм изгнаник поради чужди разпоредби.

— *Viaja usted sobre los arboles por gusto?*^[3]

А преводачът:

— Негово височество Федерико Алонсо благоволява да ви попита дали за собствено удоволствие ваша милост извършва това пътешествие по дърветата?

Козимо помисли и отговори:

— Правя го, защото мисля, че ми подобава, макар никой да не ми го налага.

— *Feliz usted!* — възкликна Федерико Алонсо Санчес и въздъхна — *Ay de mi, ay de mi!*^[4]

А оня в черно взе да обяснява още по-надуто:

— Негово височество държи да отбележи, че ваша милост би трябвало да се смята за щастлив, тъй като изпитвате удоволствие от свободата да правите това, което ние не можем да избегнем и считаме за наше злощастие, и при това го понасяме примирено по Божия воля — и се прекръсти.

Тъй чрез лаконичните възклицания на принц Санчес и избраната версия на господина облечен в черно, Козимо успя да си изясни историята на колонията, която прекарваше дните си по чинарите. Те били благородни испанци, разбунтували се срещу крал Карлос III и затова били пратени в изгнание заедно с целите си семейства. Като стигнали до Оливабаса им забранили да продължат пътуването. И наистина, въз основа на някакъв древен договор с негово католическо величество, тези територии не можели да дават убежище и дори да бъдат прекосявани от лица, изгонени от Испания. Трудно било да се уреди положението на благородните семейства. Но магистратите от Оливабаса не искали да имат неприятности с чуждестранните администрации, а в същото време нямали причини за неприязън спрямо богатите пътешественици и успели да измислят компромисно решение. Буквалният израз в договора гласял „кракът на изгнаника да не стъпва на тази територия“. Следователно достатъчно било да стоят по дърветата и всичко било наред. Ето защо изгнаниците се изкачили по чинарите и брястовете със стълби, отпуснати от общината. После стълбите били снети. Седели кукнали там горе от няколко месеца, като разчитали на мекия климат, на предстоящия декрет за амнистия от Карлос III и божествената промисъл. Имали испански дублони и си купували храна. Тъй посъживили и търговията в града. За да изтеглят нагоре блюдата, инсталирали няколко скрипци. По други дървета имало балдахини, под които спели. Изобщо успели добре да се приспособят, или по-точно жителите на Оливабаса успели добре да ги снабдят, защото имали сметка от тази работа. От своя страна изгнаниците не мръдвали пръст по цял ден.

Две девизи, седнали на насрещни чинари, играеха бадминтон — так, так. После вик — перцето беше паднало на улицата! Донасяше им го едно гаменче от Оливабаса и за да го качи, получаваха две пезети.

Козимо за първи път срещаше други човешки същества, които живеят по дърветата, и затова започваше да задава практически въпроси:

— А за прането, за прането, как правите?

— Por lavar? Hay lavanderas!^[5] — каза дон Федерико, като вдигна рамене.

— Даваме нашите облекла на перачките от селото — преведе дон Сулписио де Гуадалете. — И по-точно всеки понеделник спускаме в

кош мръсните дрехи.

— А лицето и тялото?

Дон Федерико изгрухтя и вдигна рамене, като че този проблем никога не се беше изправял пред него.

Дон Сулписио сметна, че негов дълг е да преведе:

— Според мнението на неговото височество, това са лични въпроси.

Като се сбогува с дон Федерико, Козимо бе отведен от отец Сулписио да посети отделни членове на колонията по съответните им дървета-резиденции. Всички тези идалговци и дами запазваха дори при неотстранимите неудобства на своя тукашен престой обичайното си достойно държание. За да стоят възседнали клоните, някои мъже употребяваха конски седла и това много се хареса на Козимо. Толкова години брат ми не се беше сетил за подобна система (полезна поради стремената, забеляза той, които премахват неудобството да държиш непрекъснато краката си провиснали, от което скоро започваш да чувствуваш мравучкане). Някои насочваха морски далекогледни (един от тях имаше чин на адмирал), които по всяка вероятност служеха само да се гледат помежду си от едно дърво на друго, да любопитствуват и клюкарствуват. Госпожите и госпожиците седяха на възглавнички извезани от самите тях, бродираха (те бяха единствените хора, които все пак вършеха нещо) или милваха големи котараци. По дърветата имаше голям брой котки, както и птички. Последните бяха в клетки (може би бяха уловени със смола), освен няколко свободни гълъба, които идваха да кацат по ръцете на девойките и се оставяха да бъдат тъжно милвани.

— В тези необичайни дървесни салони Козимо бе приет с гостоприемна важност. Предлагаха му кафе, после веднага започваха да разговарят за своите дворци, изоставени в Севиля и Гранада, за своите владения, хамбари и конюшни и го канеха да ги посети в деня, в който се надяваха да възвърнат своята чест.

Като приключи посещенията, Козимо забеляза на една елша момиче, което не бе видял дотогава. На два скока бе там. Девойката бе с прекрасни очи, с цвят на синчец и благоуханна кожа. Държеше ведро.

— Как стана тъй, че след като се запознах с всички, не Ви видях?

— Бях за вода на кладенеца — и се усмихна. От наклоненото ведро се изсипа вода. Той го подхвана.

— Значи вие слизате от дърветата?

— Не, има една изкривена череша, която хвърля сянка върху кладенец. Оттам спускаме кофите. Елате!

Тръгнаха по един клон, прехвърлиха стената на някакъв двор. Тя го поведе към черешата. Отдолу беше кладенецът.

— Виждате ли, бароне?

— Откъде знаете, че съм барон?

— Знам всичко — усмихна се тя. — Моите сестри веднага ме уведомиха за визитата.

— Онези дето играят на бадминтон?

— Ирена и Раймунда, точно те.

— Дъщерите на дон Федерико?

— Да...

— А вашето име?

— Урсула.

— Вие се придвижвате по дърветата по-добре от всеки друг.

— От момиченце свикнах да се катеря. В Гранада имаме големи дървета в двора.

— Бихте ли могли да откъснете тази роза? — На върха на едно дърво беше цъфнала виеща се роза.

— Жалко, не.

— Добре, ще ви я откъсна аз. — Козимо се отправи и се върна с розата.

Урсула се усмихна и протегна ръце.

— Искам сам да ви я закача. Кажете ми къде.

— На главата, благодаря — и поведе ръката му.

— Сега кажете ми, бихте ли могли да достигнете до онова бадемово дръвче? — попита Козимо.

— Че как може да стане това — засмя се тя. — Та аз не мога да летя!

— Почакайте — и Козимо извади едно въже. — Ако позволите да ви вържа, ще ви спусна дотам като със скрипец.

— Не... страхувам се — рече тя, но се смееше.

— Това е моята система. Така пътувам от години като върша всичко сам.

— Майчице!

Спусна я до там, после дойде и той. Беше неголямо и нежно бадемово дръвче. Седяха близко един до друг. Урсула бе още задъхана и зачервена от полета.

— Уплашихте ли се?

— Не — но сърцето ѝ биеше.

— Розата не се е загубила — каза той и я пипна, за да я нагласи.

Тъй, притиснати един до друг на дървото, при всяко движение, те се прегръщаха.

— Ах! — каза тя и той я целуна.

[1] Добър ден, господине (исп.). — Бел.пр. ↑

[2] И вие ли сте изгнаник? ↑

[3] Пътувате по дърветата за удоволствие? (исп.). — Бел.пр. ↑

[4] Щастлив сте! Ах, горко ми, ах, горко ми! (исп.). — Бел.пр. ↑

[5] За пране? Има перачки! (исп.). — Бел.пр. ↑

XVIII

ВИЕ СЛИЗАЙТЕ, АЗ НЕ!

Цъфнаха прасковите, бадемите, черешите. Козимо и Урсула прекарваха заедно дните си сред цъфналите дървета. Пролетта обогряше с радост дори помрачаващото присъствие на роднините ѝ.

Моят брат веднага съумя да стане полезен в колонията на изгнаниците. Учеше ги на различни начини да минават от дърво на дърво и подтикваше благородните семейства да излизат от обичайната си достопочтеност, да правят известни движения. Прехвърли възжени мостове, които позволяваха на по-старите изгнаници да си разменят визити. И тъй в почти едногодишен престой между испанците, дари колонията с много приспособления открити от него: резервоари за вода, котлони, кожени чували, за да спят вътре.

И понеже техническите нововъведения не са нищо, ако не са придружени от идеи, Козимо се опита да обясни на улегналите благородници теориите на Русо и на Волтер. Не постигна успех, защото никой от испанците не разбра нищо. Ала дон Сулписио започна да смята барона за опасна запалена глава и да пуска фитили на дон Федерико, да не оставя девойката да излиза повече с него.

И наистина, благородните семейства бяха възпитани в много строги нрави, но сега бяха по дърветата, в изгнание и не обръщаха внимание на много работи. Козимо им се струваше събуден младеж, при това с титла, и умееше да бъде полезен. Стоеше все с тях, без някой да го е принудил. И макар да разбираха, че между Урсула и него има нежно разбирателство и ги виждаха да се отдалечават често по овощните градини, за да берат цветя и плодове, затваряха едно око, та да не става нужда да придирят.

Но сега, след като отец Сулписио вся раздор, дон Федерико не можеше повече да се преструва, че нищо не забелязва. Извика Козимо на разговор на своя чинар. Край него бе отец Сулписио, дълъг и черен.

— Барон, бароне, често те виждаме с моята піѳа, дъщеря, тъй ми казват.

— Учи ме да говоря вашия език, a hablar vuestro idioma, ваше височество.

— На колко си години?

— Навършвам деветнадесет, diez y nueve.

— Joven! Твърде млад! Дъщеря ми е момиче за женене, защо се водиш с нея?

— Урсула е на седемнадесет години...

— Мислиш ли да се задомиш, casarte?

— Какво?

— Зле те учи el castellano, испанския дъщеря ми, hombre, човече. Искам да те питам дали не ще да си избереш една novia, невеста? Да се ожениш?

Сулписио и Козимо едновременно понечиха да протегнат напред ръце. Разговорът клонеше натам, накъдето най-малко желаше дон Сулписио и още по-малко брат ми.

— Моят дом... — каза Козимо и посочи наоколо към най-високите дървета, към облаците, — моят дом е навсякъде, където мога да се качвам, да отивам нагоре...

— No es esto! Не това исках да кажа! — и принц Федерико Алонсо поклати глава. — Baron, бароне, ако искаш да отидеш в Гранада, когато се върнем, ще видиш най-богатото феодално владение на Сиера. Mejor gue agui. По-хубаво е от тук.

Дон Сулписио не можеше повече да мълчи:

— Но ваше височество, този младеж е последовател на Волтер, не трябва да се среща с вашата дъщеря...

— O, es joven, es joven, млад е, млад е, идеите идват и си отиват, gue se case — нека се задоми и ще му мине. Ела в Гранада, ела.

— Muchas gracias a usted... Много Ви благодаря! Ще размисля. — Козимо мачкаше в ръка шапката от котешка кожа и се оттегли с много поклони.

Когато видя отново Урсула, Козимо се умисли.

— Знаеш ли, Урсула, баща ти разговаря с мен. Едни работи ми наговори...

Урсула се уплаши.

— Не иска ли да се виждаме вече?

— Не това... Той иска да дойда с вас в Гранада, когато свърши вашето изгнание.

— Ах, да! Колко хубаво!

— Само че виждаш ли, аз те обичам, но винаги съм бил по дърветата и искам да си остана...

— О, Козимо, и при нас имаме хубави дървета...

— Да, но за да направя пътешествие с вас трябва да слеза, а слеза ли веднъж...

— Не се тревожи, Козимо. Така или иначе сега сме изгнаници и може би ще си останем изгнаници цял живот.

Брат ми престана да се тревожи.

Но Урсула не бе предрекла правилно хода на събитията. Скоро след разговора пристигна писмо до дон Федерико, писмо с испански кралски печати. Указът за изгнание по благоволение и помилването от страна на негово величество беше обезсилен. Благородните изгнаници можеха да се върнат в своите домове и владения. Веднага из дърветата настана гъмжило.

— Връщаме се, връщаме се! Мадрид! Кадис! Севиля!

Слухът се пръска из града. Жителите на Оливабаса пристигнаха със стълби. Едни от изгнаниците слизаха сред оваците на народа, други събираха багажите си. Дон Федерико бе вдигнат на ръце и свален на земята.

— Ваја, joven bizarro! — Извика той на Козимо. — Достойни младежо, слезни! Ела с нас в Гранада!

Козимо, свит на един клон, направи движение като че искаше да се защити.

А принцът:

— Как тъй — не? Ще бъдеш като мой син!

Козимо разпери ръце.

— Качих се тук преди вас, господа! Ще остана и след вас!

Урсула, която бе слезла между първите и заедно със сестрите си се беше заела да товари багажа в една каляска, се хвърли към дървото.

— Тогава оставам с тебе! Оставам с тебе! — и изтича нагоре по стълбата. Четирима-петима я спряха, изтръгнаха я от там и дръпнаха стълбата от дървото.

— Adios, сбогом Урсула, бъди щастлива! — извика Козимо, докато силен я мъкнеха към каляската, която вече тръгваше.

Избухна радостен лай. Дакелът Отимо Масимо, който през целия престой на господаря си в Оливабаса, беше показвал с ръмжене своето

недоволство — вероятно озлобен от постоянните свади с котките на испанците — сега отново бе щастлив. Подгони, но на шега няколко котки, забравени по дърветата, които настръхнаха и фучаха срещу него.

Кой на кон, кой в каляска, кой в ландо, изгнаниците заминаха. Пътят опустя. Върху дърветата на Оливабаса остана само моят брат. По клоните тук и там още висеше някоя друго перо, някоя панделка или дантела, която се поклащаше от вятъра, или ръкавица, чадърче с ресни, ветрило, ботуш с шпора.

XIX

КАКВО ТЪРСИ ДАКЕЛЪТ

Не мога да разкажа много за този период, защото съвпадна с моето първо пътуване из Европа. Бях навършил двадесет и една година, можех да ползвам семейното имущество, както ми се харесваше. На брат ми му трябваше малко, горе-долу толкова бе нужно и за майка ни. Тя, бедната, в последно време се бе състарила доста. Брат ми пожела да ми подпише документ за узуфрукт^[1] от всички имущества, като срещу това трябва да му осигуря месечна издръжка, да му плащам данъците и да се грижа за семейните работи. Оставаше само да поема ръководството на чифлиците, да си избира съпруга и вече виждах пред себе си подредения и мирен живот, който въпреки голямото безредие на нашето преходно време, успях наистина да заживея.

Ала преди да започна този живот, си разреших пътешествие из Европа. Но тъй като не пиша спомени за моя живот (той не заслужава да бъде описан) искам само да спомена, че през цялото времетраене на пътешествието се изненадвах от мълвата, която се беше пръснала в чуждите страни за човека, който живее по дърветата в Омброза. Дори в един алманах видях фигура с надпис: „Дивия човек от Омброза. Живее само по дърветата“. Бяха го представили като някакво свирепо същество, цялото покрито с мъх, с дълга брада и дълга опашка да яде скакалец. Тази фигура беше отпечатана в главата за чудовищата между еднорога и сирената.

Скоро трябваше да прекъсна пътешествието и да се върна в Омброза, призован от депеша. Астмата на нашата майка се бе внезапно изострила. Тя, бедната, не напускала вече леглото.

Когато влязох през портата и вдигнах очи към вилата, бях сигурен, че ще го видя там. Козимо бе възседнал високия клон на черницата близо до перваза на майчиния ни прозорец.

— Козимо — извиках го аз, но с приглушен глас. Направи ми знак, с който ми каза всичко едновременно: че мама се е посъвзела, но че нейното състояние е тежко, че може да се кача, но да сторя това тихо.

Стаята беше в полумрак. Облегната на купчина възглавници, полуседнала, мама изглеждаше по-едра от преди. Наоколо имаше жени от къщата. Батиста още не бе пристигнала, защото графът, нейният съпруг, който трябвало да я придружи, се задържал за гроздобера. Сред сумрака на стаята се открояваше отворения прозорец, който обрамчваше неподвижния Козимо на клона.

Наведох се да целуна ръка на нашата майка. Тя веднага ме позна и положи ръка на главата ми.

— О, значи пристигна, Биаджо... — Говореше със слабичък гласец, когато астмата не стягаше твърде силно гърдите ѝ, но изговаряше всичко правилно и беше в пълно съзнание. Онуй, което ме порази обаче, бе начинът ѝ да се обръща по еднакъв начин към мен и към Козимо, като че и той беше край леглото ѝ. А Козимо от дървото ѝ отговаряше.

— Отдавна ли взех лекарството, Козимо?

— Не, само преди няколко минути, мамо. Трябва да почакате, за да го вземете пак. Сега няма да ви помогне.

По едно време тя каза:

— Козимо, дай ми резенче портокал — и аз се удивих.

Но още повече се удивих, когато видях как Козимо протяга през прозореца нещо като лодкарска кука, взима с нея резенче портокал от една масичка в стаята и го подава на майка ни.

Забелязах, че за всички дребни услуги тя предпочита да се обръща към него.

— Козимо, дай ми шала.

И той с помощта на куката порови сред дрехите нахвърлени върху креслото, повдигна шала и ѝ го поднесе.

— Ето, мамо.

— Благодаря, синко!

Говореше му, сякаш беше на стъпка разстояние. Забелязах, че не му иска никога услуги, които не може да извърши от дървото. В такъв случай се обръщаше към мен или към жените.

Нощем мама не заспиваше. Козимо оставаше да бди на дървото с фенерче закачено на клона, за да може тя да го вижда и в тъмното.

Сутрин астмата я мъчеше най-силно. Единственото облекчение бяха опитите да я разсеем. Козимо свиреше с цафара, наподобяваше песента на птиците, хващаше пеперуди и ги пускаше да летят из стаята, или вееше гирлянди от цветовете на глициниите.

Бе слънчев ден. На дървото Козимо с гаванка в ръка, започна да прави сапунени мехури, като ги духаше в стаята през прозореца към леглото на болната. Мама гледаше как летящите дъгоцветни сияния изпълват стаята и каза:

— О, какви игри! — както някога, когато бяхме деца и винаги намираше нашите развлечения несериозни и детински. Но сега за първи път тя изпитваше удоволствие от нашата игра. Сапунените мехури долитаха над лицето ѝ, тя ги пукаше с дъха си и се усмихваше. Един сапунен мехур достигна до устните ѝ и замръзна невредим. Наведохме се над нея. Козимо изпусна гаванката. Мама беше мъртва.

След скърбите, рано или късно следват радостни събития. Това е житейски закон. Година след смъртта на нашата майка, се сгодих за девойка от едно благородно семейство от околността. Какво ли не правих и не струвах, за да убедя моята годеница да свикне с мисълта, че ще дойде да живее в Омброза: страхуваше се от брат ми. Обстоятелството, че там има човек, който се движи между листата, който дебне всяко движение през прозорците, който се появява, когато най-малко го очакват, я изпълваше с ужас. Една от причините беше, че не бе виждала никога Козимо и си го представяше като някакъв индианец. За да избия от главата ѝ страха, уредих обяд на открито под дърветата, на който поканих и Козимо. Той се хранеше над нас на един бук с чинии, наредени на поличка и трябва да кажа, че макар да не беше свикнал със светските обяди, се държа много прилично. Моята годеница се поуспокои, като си даде сметка, че като се изключи стоенето му по дърветата, той е човек като всички други. Но все пак у нея остана непреодолимо недоверие.

Дори когато се оженихме и се установихме заедно във вилата, тя избягваше, доколкото можеше, не само да разговаря със своя девер, но и да го вижда. А той, бедничкият, от време на време ѝ носеше букети

цветя или скъпи кожи. Когато започнаха да се раждат децата и да растат, жена ми си втълпи, че близостта на техния вуйчо може да има лошо влияние върху възпитанието им. Не се успокои, докато не възстановихме замъка в нашето старо феодално владение в Рондо, от много време пуст, и започнахме да прекарваме повече там, отколкото в Омброза, за да не гледат децата лошия пример.

И Козимо започна да забелязва, че времето минава. Сигнал за това беше дакелът Отимо Масимо. Той остаряваше и вече не се присъединяваше към глутницата ловджийски кучета, гонещи лисици, нито се влюбваше по най-абсурден начин в кучки от порода дог или овчарки, четири пъти по-високи от него. Лежеше почти винаги отпуснат на тревата, като че поради малкото разстояние, което отделяше неговия корем от земята, не си струва труда да става. Изтегнат в подножието на дървото, на което беше Козимо, дакелът вдигаше уморен поглед към своя господар и едва поклащаше опашка, Козимо усещаше някаква неудовлетвореност. Усещаше, че времето му внушаваше някакво недоволство от живота, от вечното качване и слизване сред все същите стволове.

Един ден Отимо Масимо стана неспокоен. Сякаш надуваше пролетен вятър. Вдигаше муцуна, душеше и отново се просваше да лежи. Два или три пъти се надига, поразтърпка се наоколо и отново се протегна. Внезапно хукна. Напоследък кучето вече ситнеше по-бавно и от време на време спираше да си поеме дъх. Козимо го последва по клоните.

Отимо Масимо пое през гората. Изглежда, че си беше наумил точно определена посока. Макар от време на време да спираше и да вдигаше крак до някой дънер, въпреки че отдъхваше с увиснал език, гледайки господаря си, той бързо се отърсваше и поемаше нататък, без да се подвоуми. Тъй навлезе в места, рядко посещавани от Козимо, дори почти неизвестни. Бяха в землището, запазено за лов на дук Толемаико. Дук Толемаико беше грохнал старец и кой знае от кога не беше ходил на лов, но в неговия периметър никой браконьер не можеше да стъпи, защото пазачите му бяха многобройни и вечно бдителни. Козимо бе имал случай да ги срещне и предпочиташе да няма вземане-даване с тях. Сега Отимо Масимо и Козимо навлязоха навътре в периметъра на дук Толемаико, но нито единият, нито другият имаха намерение да дигат ценен дивеч. Дакелът ситнеше, следвайки

своя таен порив, а баронът беше обзет от нетърпение и любопитство да открие, къде ли отива кучето.

Тъй дакелът стигна до място, където гората свършваше. По-нататък имаше поляна. Два каменни лъва, седнали на пиластри, поддържаха герб. От тук навярно е трябвало да започне някакъв парк, някаква градина, някаква по-уединена част от имението на Толемаико. Но в края на гората се издигаха само два каменни лъва, а оттатък беше поляна, огромна поляна с ниска зелена трева. Едва в далечината се виждаше краят ѝ — фон от тъмни дъбове. По-нататък беше небето с лека патина от облаци. Не пееше ни едно птиче.

Гледката изпълни Козимо със страх. Живял винаги сред гъстата растителност на Омброза, сигурен, че може да достигне всяко място по свой път, за барона бе достатъчно да види пред себе си празно място, голо място под небето, което не може да прекоси, за да изпита световъртеж.

Отимо Масимо се хвърли през поляната и сякаш се подмлади. Тичаше в галоп. От ясена, където се беше свил, Козимо започна да свирка и да го вика.

— Тук, върни се тук, Отимо Масимо! Къде отиваш?

Но кучето не го слушаше, дори не се обръщаше. Тичаше ли тичаше през поляната, докато в далечината остана да се вижда като запетайка само неговата опашка, а после и тя изчезна.

На ясена Козимо кършеше ръце. Беше свикнал на бягства и отсъствия, но сега Отимо Масимо изчезваше в огромното поле, което Козимо нямаше как да прекоси и неговото бягство се сливаше с тревогата, която бе изпитал преди малко и която го принуждаваше да очаква, че отвъд поляната ще се случи нещо.

Подобни мисли се въртяха в главата му, когато чу стъпки под ясена. Видя един пазач, с ръце в джобовете. Подсвиркваше си. В действителност имаше твърде нехаен и разсеян вид и не приличаше на ужасните пазачи на имението. Но въпреки това униформата му носеше знаците на дуковите служители и Козимо се притисна до ствола. После мисълта за кучето надделя и той подвикна на пазача:

— Ей, вие сержанте, виждали ли сте едно куче дакел?

Пазачът вдигна лице.

— А, вие ли сте ловецът, който лети, с куче, което се влачи? Не, не съм виждал дакела. Какво успяхте да ударите тази сутрин?

Козимо разпозна един от най-ревностните свои врагове и каза:

— Ами, избяга ми кучето и трябваше да го гоня дотук...
Пушката ми не е заредена...

Пазачът се засмя:

— О, заредете я, и стреляйте колкото си искате. И без това вече...

— Вече какво?

— Вече дукът е покойник и никой не го е еня за ловния периметър!

— А, тъй ли? Значи е починал. Не знаех.

— Умря и го погребяха преди три месеца, а сега има разправия между наследниците. Пък като пристигна и внучката, вече никой нищо не разбира какво става.

— Какво, по дяволите прави тази внучка?

— Как да кажа, нанася се в някой дворец, или в някое имение, пристига с всичките си придворни — около нея винаги има тълпа ухажори и след три дни открива, че всичко там е ужасно, грозно и тъжно. И си заминава. Тогава се появяват другите наследници, нахвърлят се върху това имение и почват да предявяват права. А тя каза: „Ами че да, вземете си го“. Сега е пристигнала в ловния павилион, но колко ли ще остане? Няма да е задълго.

— А къде е ловният павилион?

— Ей там, отвъд поляната, оттатък дъбовете.

— Тогава моето куче навярно е отишло там...

— Сигурно е отишло да търси кокали... Извинете, но ми се струва, че ваша милост го храни оскъдно — и избухна в смях.

Козимо не отговори, гледаше непроходимата поляна, чакаше да се върне дакелът.

Не се върна целия ден. На следното утро Козимо бе отново наясна, съзерцаваше поляната. Голото поле събуждаше у него тревога и го принуждаваше да върши това.

Кучето се появи. Това стана привечер, показа се като точка сред полето. Само остроото око на Козимо успя да я забележи. Ставаше все по-ясно видима, приближаваше се.

— Отимо Масимо! Ела тук! Къде беше!

Кучето спря, замахна опашка, гледаше господаря си, излая, сякаш го канеше да го последва, но си даваше сметка за разстоянието, което

той не можеше да премине, връщаше се, пристъпваше несигурно и отново се отдалечи.

— Отимо Масимо! Тук! Отимо Масимо!

Но дакелът бягаше, губеше се в далечината.

По-късно минаха двама вардияни^[2].

— Все още ли чакате кучето си, ваша милост? Та ние го видяхме в павилиона. В добри ръце...

— Как тъй?

— Ами че да. Младата маркиза, внучката на покойния дук така се зарадва, сякаш от край време го познава. Това е куче, което трябва да се храни с макарони, разрешете да ви кажа, ваша милост. Сега е намерило кой да го глези и там ще си остане.

И двамата вардияни се отдалечиха, като се подхилваха.

Огимо Масимо не се върна. Всеки ден Козимо чакаше на ясена, гледаше поляната, сякаш можеше да прочете нещо в нея — нещо, което отдавна го измъчваше.

[1] Узуфрукт — право да се използва дохода. — Бел.пр. ↑

[2] вардияни — пазачи. — Бел.ел.кор. ↑

XX

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ВИОЛА

Козимо гледаше от ясена. Заблестя слънцето, един лъч пробяга към поляната, от грахово зелена тя стана изумрудена. Нататък в чернотата на дъбовата гора мръдна клон, изскочи един кон. Конят бе яхнат от конник, облечен в черно, с пелерина, не — по-скоро с пола! Не беше конник, това беше амазонка! Препускаше с отпусната юзда и беше руса.

Сърцето на Козимо учестено заби. Надяваше се, че амазонката ще се приближи, тъй че да може да ѝ види лицето и че това лице ще бъде прекрасно. Но амазонката не пресичаше поляната по права линия към каменните лъвове, а диагонално. Скоро отново щеше да се скрие в гората.

Още миг и щеше да я загуби от погледа си. Но тя рязко отклони коня и сега пресичаше поляната по друг диагонал, който щеше да ѝ позволи да дойде по-близо до него, преди да изчезне в противоположната страна на гората. Тя препускаше в зигзаг, когато Козимо забеляза, че от гората на поляната изскочиха два кестеняви коня, възседнати от ездачи. Конниците се опитваха да следват амазонката, но непрекъснатото ѝ криволичене не им позволяваше да отгатнат нейните намерения. Ездачите се втурваха ту на една, ту на друга страна, стараяйки се да следват нейното криволичене. Тъй изминаваха много по-дълги и ненужни преходи, но винаги много старателно.

За по-кратко време, отколкото Козимо очакваше, жената на коня стигна до края на поляната близо до него. Премина между двата пиластра възкачени от лъвове, сякаш сложени там, за да я почетат. Обърна се към поляната и всичко, което беше отвъд поляната, махна с ръка, сякаш казваше сбогом и препусна в галоп. Мина под ясена, яздеше добре изправена и Козимо успя да види добре и лицето и тялото ѝ. Лицето ѝ изглеждаше хем моминско, хем на горда жена. И всичко, всичко, всичко напомняше за момичето, което бе виждал на

дванадесет години на люлката в първия ден, когато се изкачи на дървото — Софонисба Виола Виоланте Ондарива.

Това откритие сякаш изпълни Козимо с треска. Понечи да извика, та тя да вдигне поглед към ясена и да го види, но в гърлото му излезе само кудкудякане като на бекас. Тя не се обърна.

Сега белият кон галопираше в кестеновата горичка. Копитата удряха разпръснатите таралежчета, като разголваха плодовете, обвити в кора от лакирано дърво. Амазонката насочи коня в една, после в друга посока. На Козимо тя се струваше ту далечна и недосегаема, ту я зърваше с изненада, докато скачаше от дърво на дърво. Младата жена се появяваше внезапно в пролуките между дънерите и гонитбата подклаждаше още повече спомена, който тлееше в съзнанието на барона. Прииска му се да извика, да даде знак за своето присъствие, но от устните му излезе само къркането на сива яребица. Тя не му обърна внимание.

Двамата конници, които я следяха, изглежда още по-малко разбираха намеренията и маршрута ѝ. Продължаваха да препускат в погрешна посока като се объркваха в храсталаци или се каляха из мочури, докато тя летеше като стрела, сигурна и неуловима. От време на време само отправяше нещо като нареждания или подкани към конниците. Вдигаше ръка с камшиче, или откъсваше шушулка от някой рошков и го подхвърляше, като че искаше да каже, че трябва да вървят натам. Конниците веднага се хвърлиха в указаната посока, галопираха през поля и стръмнини, но тя вече се бе насочила на другаде и изобщо не ги гледаше.

„Тя е, тя е!“ — мислеше си Козимо все по-разпалин от надежда и искаше да извика нейното име, но от устните му не излизаше нищо друго, освен продължителна и тъжна свирня на бързосвиреца.

Разбра, че да я следва, е загубена работа. Козимо си каза: „Ще отида на мястото, където, ако е тя, ще дойде. Дори съм сигурен, че е дошла тук, за да посети това място“. Като заподскача по своя път, той се отправи към стария изоставен парк на семейство Ондарива.

Сред гъстата сянка, сред въздуха пълен с аромати, в парка, където листак и дървеса имаха друг цвят и друга същност, Козимо почувствува такъв наплив на спомени от детството, че си каза: „Амазонката може да не е тя, но всичко е като че тя е тук“.

Чу шум. Копитата на белия кон чаткаха по чакъла. Амазонката минаваше през градината, но без да препуска, сякаш искаше да разгледа подробно и да разпознае всяко нещо. А от ония завейани конници — ни вест, ни кост. Навярно бяха загубили напълно нейните следи.

Видя я. Обхождаше басейна, малката беседка, амфорите. Гледаше вече израсналите огромни дървета, с висящи въздушни корени, магнолиите, образували цяла гора. Но не виждаше него, Козимо, който се опитваше да привлече вниманието ѝ с тръбенето на папуняка и трелите на бърбрицата, които смесваха с честото птиче чирикание в градината. Тя слезе от седлото и тръгна, като водеше коня за юздата. Стигна до вилата, пусна коня, влезе в преддверието. Взе да вика:

— Ортензия! Гаетано! Таркуинио! Тук трябва да се белоса! Да се боядисат капациите на прозорците! Да се закачат гоблените! А тук искам масата, там конзола, между тях спинета^[1]! И на всички картини трябва да се сменят местата!

Чак тогава Козимо забеляза, че къщата, която му изглеждаше заключена и необитаема, както дълго време досега, в действителност бе отворена и пълна с хора. Слугите почистваха, стъкмяваха, проветряваха, поставяха на място мебелите, изтупваха килими. Значи наистина това беше Виола, която се бе върнала след толкова време, която отново се установяваше в Омброза, която отново ставаше собственица на вилата!

С разтуптяно сърце Козимо наблюдаваше как се движи сред прислугата, нареждаше да местят дивани, клавесини, шкафове и после бързо отиваше в градината, качваше се на коня, сподиряна от групата хора, които чакаха други нареждания. Тя се обръщаше към градинарите, казваше как трябва да оправят тревясалите алеи и да възстановят чакъла по пътеките, отнесен от дъждовете, къде да сложат плетените столове, люлката...

Посочи с широк жест клона, на който люлката някога бе закачена и където отново трябваше да се появи. Обясни колко дълги трябва да са въжетата, докъде да стига отклонението при люлеене и показвайки всичко това с жест и поглед, обгърна магнолията, върху която някога ѝ се беше появил Козимо. И ето че го видя отново там.

Изненада се. Много. Вярно, че веднага се овладя и отново възприе обичайното си гордо държание. Но в първия миг бе силно изненадана, очите ѝ се засмяха, както и устата, показа се зъб, както на времето, когато беше момиченце.

— Ти? — каза тя и после потърси тона, с който се говори за обикновени неща. Ала не успя да скрие, че е приятно изненадана:

— Ах, значи си останал тук от тогава, без да слезеш?

Козимо успя да овладее гласа си, който искаше да изчирика като врабче:

— Да, аз съм, Виола. Спомняш ли си?

— Ама никога, никога ли не си стъпвал на земята?

— Никога.

А тя, сякаш бе проявила по-голяма слабост, отколкото трябва:

— А, видя ли, че успя? Значи не е било толкова трудно.

— Очаквах твоето завръщане...

— Прекрасно. Ей, вие, накъде мъкнете тази завеса? Оставете всичко тук, сама да видя! — отново го погледна. Този ден Козимо беше облечен за лов: в дрехи с настръхнала козина, с котешката шапка на глава, с пушка. — Приличаш ми на Робинзон.

— Чела ли си го? — попита той веднага, за да покаже, че е осведомен.

Виола вече се бе обърнала:

— Гаетано! Ампелио! Сухите листа! Пълно е със сухи листа! — А към него: — След час в дъното на парка. Чакай ме. — И яхнала коня, препусна да дава нови нареждания.

Възседнал голямо дърво в дъното на парка, с колене притиснати към клона, Козимо броеше минутите по един солник, принадлежал някога на дядо му по майчина линия генерал фон Куртевиц и си казваше: „Няма да дойде“. Ала Виола пристигна почти в уреченото време на кон. Спря под дървото, без дори да поглежда нагоре. Вдигайки се върху стремената, му подаде ръка. Той ѝ помогна от дървото. Като стъпи върху седлото, Виола достигна клона, после без да го поглежда, бързо се изкачи, потърси удобно разклонение, седна. Козимо кукна в нейните крака и започна, като успя да каже само:

— Значи се върна?

Виола го погледна иронично.

— Как узна това?

А той, без да разбере шегата:

— Видях те на поляната в ловния периметър на дука...

— Периметърът е мой. Нека обрасне в коприва! Няма да стъпя в никой от техните замъци, развалини и миши дупки, да се напълнят със змии дано! От днес нататък ще живея тук, където бях като малка. Разбира се, докато ми харесва, после ще си ида.

Със зачервено лице, развълнуван, Козимо желаше да ѝ говори, да я пита, да я слуша, ала тя сухо го попита:

— Сега ти ми кажи, какво направи?

— О, много работи направих — взе да разказва той. — Ходих на лов, също и глигани, но главно лисици, зайци, белки и после, то се знае дроздове и косове. После пиратите; дойдоха на брега мавритански пирати, имаше голяма битка, рицарят адвокат загина. И четох много книги, заради себе си и за един мой приятел, един разбойник, когото обесиха, аз имам цялата енциклопедия и много работих, подкастрирах, спасих една гора от пожар...

— ... И винаги ще ме обичаш, абсолютно и повече от всичко, и си готов да направиш всичко за мен?

При тази неочаквана реплика, обърканият Козимо каза:

— Да...

Първото им пътешествие беше до дървото, където имаше дълбок нарез в кората, вече остарял и деформиран до такава степен, че не изглеждаше дело на човешка ръка. Надписът с големи букви гласеше: „Козимо“, „Виола“ и по-отдолу „куче дакел Отимо Масимо“.

— Чак тук горе? Кой го е направил и кога?

— Аз. Тогава.

Виола бе развълнувана.

— А това какво значи — и посочи думите „Отимо Масимо“.

— Моето куче. Тоест твоето. Дакелът.

— Тюркаре^[2]?

— Отимо Масимо — тъй го нарекох.

— Тюркаре? Колко плаках, когато забелязах, че не са го качили в каляската на тръгване... О, беше ми безразлично дали ще те видя някога, но бях отчаяна, че се разделях с дакела!

— Ако не беше кучето, нямаше да те намеря! Дакелът подуши, че си наблизил и не се умири, докато не те намери...

— Аз веднага го познах, щом го видях да пристига съвсем задъхан до павилиона... Другите казваха: „А това откъде изскочи?“ Аз се наведох да го разгледам: цвета, петната. „Но това е Тюркаре! Дакелът, който притежавах като малко момиченце в Омброза!“

Козимо се смееше. Тя внезапно сбърчи нос.

— Отимо Масимо... Какво неприятно име! Откъде ги водиш такива грозни имена?

И Козимо веднага помръкна.

Затова пък за Отимо Масимо щастието беше безоблачно. Неговото старо кучешко сърце, разделено между двама господари, накрая се бе умирило. Бе се трудил по цели дни да привлече младата маркиза към границите на периметъра, при ясена, където дебнеше Козимо. Теглеше я за полата или се мъчеше да я увлече, като грабваше някакъв предмет и изтичваше на поляната, за да я накара да го последва. А тя му казваше:

— Ама какво искаш? Накъде ме водиш? Тюркаре! Престани! Гледай ти, какво досадно куче си намерих!

Но самият вид на дакела беше събудил вече у нея детските спомени, носталгията за Омброза. Веднага бе подготвила преместването от павилиона на дука, за да се върне в старата вила, със странните растения.

Виола се бе върнала. За Козимо започна най-хубавото време, а също и за нея. Тя препускаше из околността на своя бял кон и щом видеше барона между клоните и небето, се вдигаше на седлото, за да се изкачи по полегатите стволите и клоните. Скоро Виола стана опитна почти колкото него и можеше да го настигне навсякъде.

[1] Спинет — музикален инструмент, подобен на клавесин. — Бел.пр. ↑

[2] „Тюркаре“ — сатирична комедия от Льосаж. — Бел.пр. ↑

XXI

ГРОЗДОБЕРЪТ ПРЕЗ 1793

В Омброза имаше много лозя. Досега не обясних това, защото следвайки Козимо, трябваше да се занимавам с растенията с високи стволоче. Но по нашите места имаше доста склонове покрити с лозя. През август под листака на лозите розовите гроздове наливаха зърната си със сок, който вече имаше цвят на вино. Някои лози бяха вдигнати като асми. Споменавам асмите, защото Козимо, когато остаря стана тъй дребен и лек и тъй добре беше научил изкуството да се движи, без да натежава на летвите, че перголите го издържаха. Минаваше по лозите, като пристъпваше внимателно и си помагаше с плодните дръвчета наоколо, като се хващаше за коловете. Можеше да извършва различни работи. Подрязваше през зимата, когато от лозите остават само голи ластари около телените жици. Лятно време разреждаше гъстите листа или унищожаваше насекомите, а през септември участвуваше в гроздобера.

За гроздобера целият народ от Омброза излизаше в лозята. Сред зеленината на ластарите се виждаха пъстри фусты и шапки с пискюли. Мулетарите товареха пълни кошове върху самарите и ги изпразваха в линовете. Други кошове ги взимаха различните бирници, които идваха заедно с отделение стражи, за да контролират налозите за местните благородници, за правителството на Генуезката република, за черквата и други десетъци. Всяка година ставаше по някоя свада.

Въпросите, свързани с онази част от реколтата, която трябваше да се раздава на ляво и на дясно, послужиха за мотив на най-големите протести в „Тетрадките за оплакване“ по време на Френската революция. Тетрадките почнаха да пишат и в Омброза, колкото да опитат, макар тук това да нямаше никакъв смисъл. То беше хрумване на Козимо, който по това време стоеше все по дърветата на площада. Наоколо му се събираше целият народ от залива и нивите. Обясняваше им новините — той получаваше вестници по пощата и освен това имаше приятели, които му пишеха, между които астрономът Бейли,

който по-късно стана кмет на Париж. Всеки миг имаше новина: Некер^[1], Бастилията и Лафайет^[2] с белия кон, и крал Луи, преоблечен като лакей^[3]. Козимо обясняваше и разказваше всичко, подскачайки от клон на клон. На един клон играеше ролята на Мирабо на трибуната, на друг беше Марат, който говори на якобинците, а на трети бе крал Луи във Версай, който си слагаше червена шапка, за да укротява жениците, дошли пеш от Париж.

И в Омброза ставаха големи събития. Недалеч войската на републиката водеше военни действия срещу австрийците, съюзени с пиемонтийците. Масена при Коларденте, Лаарп на реката Нервия, Мюре край Корниче, заедно с Наполеон,^[4] който тогава бе само генерал от артилерията, и значи тътнежите, които от време на време се чуваха в Омброза носени от вятъра бяха точно негова работа.

През септември всички се готвеха за гроздобера като за нещо скрито и ужасно. Потайни групички се събираха край портите.

— Гроздето е узряло!

— Зряло е! И още как!

— Съвсем е узряло! Ще вървим да берем!

— Ще ходим да мачкаме!

— Всички ще бъдем там. Ти къде ще бъдеш?

— В лозето отвъд моста. А ти? И ти?

— При граф Пиня.

— Аз — в лозето при мелницата.

— Видя ли колко жандари? Сякаш са косове налетели да кълват гроздовете.

— Но тази година няма да кълват.

— Косовете може да са много, но всички ние сме ловци.

— Има и такива, дето се крият. Има и такива дето бягат.

— При нас искаха да го отложат, но гроздето е вече зряло?

— Зряло е!

На другия ден гроздоберът започна тихо. Лозята се изпълниха с хора, които се разположиха във вериги край редиците от лози. Ала не подхванаха никаква песен. Чуваха се откъслечни подвиквания.

— И вие ли сте тук? Зряло е!

Групите се придвижваха, имаше нещо навъсено в тях, нещо такова имаше и в небето. То не беше съвсем облачно, но някак натежало. Когато някой запяваше, внезапно замлъкваше по средата и

никакъв хор от гласове не подхващаше. Мулетарите пренасяха корабите до линовете. В миналото обикновено по това време заделяха частите за благородниците, за епископа и за правителството. Но тази година нищо не заделяха, сякаш бяха забравили.

Бирниците, дошли да вземат десетъците, бяха нервни. Не знаеха какво да правят. Часовете течаха и нищо не се случваше. Колкото повече минаваше времето, толкова повече очакването натежаваше, чувствуваше се, че нещо трябва да се случи. И толкова повече стражите разбираха, че трябва да действуват. Ала не знаеха по какъв начин.

Със своите котешки стъпки Козимо тръгна по асмите. С ножица в ръка отрязваше грозд тук, грозд там, без ред ги подаваше на гроздоберачите и гроздоберачките отдолу и на всеки казваше тихичко по нещо.

Началникът на стражите не можа да издържи повече. Каза:

— Е, хубаво, значи тъй, да видим сега какво става с десетъците.

Каза го и веднага съжали. Над лозята се понесе злокобен звук, нещо средно между бучене и свистене. Един гроздоберач духаше в раковина, прилична на буцина^[5]. Из долините проехтя тревожният му призив. От всички хълмове откликнаха подобни звуци, гроздоберачите вдигаха раковините като тръби, а също и Козимо от една пергола.

Между редиците от лози се понесе песен. Отначало бе накъсана и нестройна, не се разбираше каква е.

После гласовете се сляха, налучкаха мелодията, влязоха в тон и запяха. Вече се разбираше каква е тази песен. Първо нотите на музиката, после някоя и друга дума, която гласеше: „Са ira! Са ira! Са ira!^[6]“. Младежите тъпчеха гроздето с червени и боси крака, а мушичките на облаци налитаха над купчините от отронени чепки, готови за пресата. „Са ira!“ Едва тогава стражите престанаха да се владеят й викнаха:

— Спри! Тишина! Престанете с този шум! Ще стреляме по всеки, който пее! — И започнаха да стрелят с пушки във въздуха.

Отговори им тътен от гърмежи, сякаш цели полкове бяха разположени в боен ред горе на хълмовете. Всички ловни пушки от Омброза трещяха, а Козимо на една висока смокиня свиреше за атака с раковина прилична на тръба. По всички лозя настана раздвижване. Не се разбираше къде е гроздобер и къде е схватка. Мъже, грозде, жени,

филизи, градинарски ножове, лозови листа, пушки, големи кошове, коне, тел, юмруци, къчове на мулета и над всичко това се носеше песента: „Ca ira!“.

Накрая стана тъй, че стражите и бирниците бяха хвърлени надолу с главата в бъчвите с грозде. Навън останаха само ритащите им крака.

— Ето ви десетъците!

Прибраха се, без да са събрали никакво даждие^[7], нацапани от глава до пети с гроздов сок, семчици, джибри, кюспе, чепки, които се бяха закачили по пушките им, по паласките, по мустаците.

Гроздоберът продължи като празник. Всички бяха убедени, че са премахнали феодалните привилегии. Междувременно ние, едрите и дребните благородници, се бяхме барикадирали в дворците си. Чакахме въоръжени, готови да продадем скъпо кожата си. (Колкото за мен, истината е, че аз се ограничих само да не показвам носа си вън от входа, най-вече за да не чувам упреците на другите благородници, че съм в съглашателство с оня демон — брат ми, считан за най-злостния якобински подстрекател в цялата околност). Но този ден, след изгонването на бирниците и на пазителите на реда, ни косъм не падна от главата на никого.

Всички бяха заети с празнична суетня. Вдигнаха и дърво на свободата, за да последват френската мода, само че не знаеха как се правят тези дървета, пък и при нас дърветата бяха толкова много, че не си струваше труда да се вдигат изкуствени. Затова декорираха едно истинско дърво, един бряст. Накичиха го с цветя, гроздове, гирлянди. На върха се бе изкачил брат ми с трицветна кокарда на шапката от котешка кожа. Държа сказка за Русо и Волтер, ала не се чуваше нито дума, защото всичкият народ отдолу обикаляше на хоро и пееше „Ca ira!“.

Веселбата трая кратко. Дойдоха значителни военни сили, генуезки части, за да изискат десетъците и да гарантират неутралитет за територията, а също и австрийски войски, за да предпазят територията от проникване на френската революционна армия. Разбунтувалите се направиха опит да се съпротивляват, дигнаха някоя и друга барикада, затвориха градските порти... Но какво можеха да направят! Войските навлязоха в града и вкараха в затвора всички, които си бяха спечелили име на агитатори, освен Козимо, защото не

беше лесно да го хванат. Измъкнаха се и неколцина други, които избягаха заедно с него.

Съдебният процес срещу революционерите бе претутан, но обвиняемите успяха да докажат, че нямат нищо общо с цялата работа, и че истинските вождове на въстанието са именно онези, които бяха успели да избягат. Освободиха всички, още повече че щом войските квартируваха в Омброза нямаше опасност от други бунтове. В Омброза се разположи и гарнизон австрийци — да ни пази от проникване на врага. Начело на този гарнизон беше нашият зет Д'Естомак, съпругът на Батиста, емигрирал от Франция заедно със свитата на провансалския граф.

И така отново се сблъсках с моята сестра Батиста. На вас оставям да си представите, какво удоволствие изпитах. Тя се настани в къщата ми, заедно със своя съпруг офицер, конете, ординарците. Прекарваше вечерите си като ни разказваше за изпълнението на последните смъртни присъди в Париж, дори имаше моделче на гилотинка с истинско острие и за да ни покаже по-картинно как са загинали роднините на мъжа ѝ, обезглавяваше гущери, слепоци, червеи, също и мишки. Така прекарвахме вечерите. Завиждах на Козимо. Той живееше своите дни и нощи в нелегалност, скрит кой знае из какви гори.

Ала Козимо беше нещастен. Виола беше заминала и откак избухна Френската революция нямаше сведения за нея. Младата маркиза, изненадана от събитията в Париж, бе споделила съдбата на мнозина от по-щастливите благородници: беше емигрирала в Англия.

Те вече не се видяха. Сред лондонската мъгла, по време на дългите години на войни срещу Наполеон, Виола мечтаеше за дърветата на Омброза. После се омъжи за един лорд, свързан с индийската компания и се установи в Калкута. От своята тераса гледаше горите и дърветата, по-странни от ония в градината на нейното детство. Всеки миг ѝ се струваше, че вижда Козимо да се появява сред листата. Но това беше сянката на някоя маймуна или пантера.

[1] Жан Некер — френски финансист, взел участие в събитията през Френската революция. ↑

[2] Лафайет — френски офицер и началник на националната гвардия след революцията. ↑

[3] Луи XVI се опитал да избяга, преоблечен като лакей, преди да бъде арестуван през 1791 година. ↑

[4] Масена, Лаарп, Мюре, Наполеон — авторът припомня имената на военнопочалници и местата на прочути битки при сражението непосредствено след революцията. — Бел.пр. ↑

[5] Антична закривена тръба, употребявана в древноримската войска. ↑

[6] думи от революционна песен по време на Френската революция. — Бел.пр. ↑

[7] данък (ост) — Бел.ел.кор. ↑

XXII

ЛЕЙТЕНАНТ АГРИПА ПАПИЙОН

Козимо ми разказа толкова истории за своите подвизи по време на войната и всичките бяха тъй невероятни, че не се наемам да възприема една версия вместо друга. Оставям думата на него, като привеждам дословно един от неговите разкази:

В рисковани набези из гората се впускаха отряди от разузнавачи на враждуващите армии. Застанал нащрек сред клоните на дърветата, при всяка стъпка, която чувах сред храсталаците, налягах слух, за да разбера, дали са австрийци или французи.

Едно австрийско лейтенантче, русо русичко, командуваше патрул от войници в безупречна униформа: с плитка и панделка, тривърха шапка и гамаши, кръстосани бели ремъци, пушка и щик. Караше войниците да маршируват в редица по двама и да спазват строя по стръмните горски пътеки. Лейтенантчето беше наясно за това, как е устроена гората, ала изпълняваше стриктно получените заповеди. Напредваше съгласно линиите начертани на картата, като блъскаше непрекъснато носа си о дънерите, караше патрулът да се пързала с обкованите си обуца по гладки камъни, и принуждаваше войниците да си вадят очите сред къпинаците. Австриецът бе преизпълнен със съзнание за превъзходството на императорското оръжие.

Бяха прекрасни войници. Аз ги очаквах край просеката сред клоните на един бор. Държах в ръка половинкилограмова шишарка и я пуснах да падне върху главата на последния в редицата. Пехотинецът разпери ръце, коленете му се огънаха и падна сред папратите. Никой не го забеляза. Отрядът продължи да марширува.

Отново ги настигнах. Този път хвърлих свит на кълбо таралеж върху врата на един ефрейтор. Ефрейторът сведе глава и падна. Този път лейтенантът забеляза произшествието, изпрати двама човека да вземат носилка и продължи.

Сякаш нарочно отрядът отиде, та затъна в най-гъсто обраслата с хвойна част на гората. Навсякъде го очакваше нова засада, бях събрал в книжна кесия космати сини гъсеници, които само при докосване предизвикваха болезнено подуване на кожата, по-лошо отколкото копривата. Посипах ги с дъжд от гъсеници. Хвърлях със стотици. Взводът мина, изчезна в гъстака, появи се отново, като всички се чешеха, а ръцете и лицата им бяха покрити с червени пришки. Но те продължиха да маршируват.

Прекрасна част и превъзходен офицер! Всичко в гората му беше тъй непознато, че изобщо не забелязваше необикновените неща и продължаваше напред със силно намалей числен състав. Но всички бойци бяха горди и неусмирими. Прибегнах тогава до семейство дивикотки. Хвърлях ги, като ги въртях за опашката известно време — нещо, което ги дразнеше неизказано много. Вдигна се голям шум, главно котешки и след това настъпи тишина и примирие. Австрийците лекуваха раните си. Белеещ се от бинтове, отрядът продължи своя марш.

„Единственото средство е да се опитам да ги пленя!“ — казах си аз и побързах да тръгна пред тях, като се надявах да срещна френски отряд и да го предупредя за приближаването на неприятеля. Ала от известно време на този фронт французите не даваха признак на живот.

Докато се намирах над местност обрасла с мъх, забелязах някакво движение. Спрях, напрегнах слух. Чуваше се нещо като бълбукане на ручей, после шумът се накъса и се превърна в продължително мърморене. Напрегнах очи в полумрака. Видях, че меката растителност под мене се състои главно от кожени калпаци, гъсти мустаци и бради. Това бе взвод френски хусари. По наквасените им от влагата кожи по време на зимната кампания, през пролетта бяха избуяли мъхове и плесени.

Тази разузнавателна част се командуваше от лейтенант Агрипа Папийон от Руан, поет, доброволец в републиканската армия. Убеден във всеобщата доброта на природата, лейтенант Папийон не искаше неговите войници да се отърсват от боровите иглички, от бодливите обвивки на кестените, листата, охлювите, които ги полазваха при преминаването на гората. И отрядът вече така се сливаше с околната природа, че само моето опитно око успя да го забележи.

Изправен сред своите лагеруващи войници, офицерът поет с дълги накъдрени коси, които обрамчваха мършавото му лице под шапката с козирка, декламираше на горите:

— О, гори! О, нощ! Ето ме във вашите прегръдки! Едно нежно клонче папрат, сплетено около глезена на тези юначни войници би ли могло да възпре звездата на Франция? О, Валми^[1]! Колко си далече:

Аз се приближих:

— Pardon citoyen. Извинете, гражданино.

— Какво? Кой е там?

— Патриот от тези гори, гражданино офицер.

— Ах! Тук ли? Къде?

— Право над вашия нос, гражданино офицер.

— Виждам! Но какво е това? Човек птица? Син на харпиите! Да не сте митологично създание?

— Аз съм гражданинът Рондо, син на човешки същества, уверявам ви, както по бащина, така и по майчина линия, гражданино офицер. Дори майка ми е била храбър войник от времената на Войната за наследство.

— Разбирам. О, времена, о, слава! Вярвам ви, гражданино, и с нетърпение очаквам да чуя новините, които изглежда сте дошли да донесете.

— Един австрийски отряд прониква във вашите позиции!

— Какво говорите? Ще има битка! Часът настъпи! О, поточе, кротко поточе, след малко ти ще се обагриш с кръв! Хайде! На оръжие!

При командите на лейтенанта поет, хусарите започнаха да събират своето оръжие и вещи, но се движеха така вяло и занесено, тъй се протягаха, храчеха, ругаеха, че започнах да се тревожа за тяхната боеспособност.

— Гражданино офицер, имате ли план?

— План ли? Ще настъпим срещу врага!

— Да, но как?

— Как ли? В стегнати редици!

— Вижте, ако разрешите да ви дам един съвет, аз бих задържал войниците, бих ги накарал да се пръснат и да стоят неподвижно. Нека оставят неприятелския отряд сам да влезе в клопката.

Лейтенант Папийон лесно се съгласяваше. Не възрази на моя план. Разпръснатите из гората хусари трудно се различаваха от

кичуриите зеленина. Австрийският лейтенант съвсем не беше човекът, който щеше да долови разликата. Императорският отряд напредваше по маршрута начертан на картата, като от време на време се чуваше само отсечено: „Ляво рамо напред! Дясно рамо напред!“. Тъй минаха под носа на френските хусари без нищо да забележат. Мълчаливите хусари, които вдигаха само природни шумове, като шумолене на клонки и пърхане на крила, започнаха да ги заобикалят. От клоните на дърветата пицях като керкенец или чуях като кукумявка и сигнализирах за движенията на неприятелската войска. Сочех и пътеките, по които французите трябваше да поемат. Нищо неподозиращите австрийци бяха в капан:

— Стой! В името на свободата, братството и равенството, всички вие сте пленници! — Внезапно извика някой от едно дърво. Сред клоните се появи човешка сянка. Тя размахваше страшна пушка с дълга цев.

— Ура-а-а! — Всички околни храсталаци се оказаха френски хусари, командувани от лейтенант Папийон.

Прозвучаха мрачни австрийски ругатни, но преди да успеят да реагират, всички бяха обезоръжени. Бледен, но с високо вдигнато чело, австрийският лейтенант предаде сабята си на колегата неприятел.

Станах незаменим сътрудник на републиканската армия, но предпочитам да ходя на лов сам. Използвах помощта на горските животни, например веднъж обърнах в бягство цяла австрийска колона, като разлютих срещу нея гнездо оси.

Моята слава се разпространи в лагера на австрийците. До голяма степен всичко бе преувеличавано. Разказвах, че гората гъмжала от въоръжени яcobинци, скрити сред клоните на дърветата. Когато напредвах, кралските и императорските войски налягах слух. При най-лекото тупване на кестен, изплъзнал се от бодливата си обвивка или от най-лекото пицене на катеричката, те вече се виждаха заобиколени от яcobинци и променяха посоката на пътя си. По този начин, като шумолях едва доловимо, отклонявах неприятелските колони и ги водех, където исках.

Един ден ги отведох в гъста, бодлива горичка и там ги накарах да се загубят. В горичката се криеше семейство глигани. Изгонени от планините, където ехтяха топове, глиганите слизаха на стада да се крият в по-нискостоящите гори. Обърканите австрийци крачеха, без да

виждат на педя от носа си. И внезапно стадо четинести глигани се вдигна пред краката им, надавайки пронизително грухтене. Ужасните животни се втурнаха със зурлите напред, завираха се между коленете на войниците и ги вдигаха във въздуха. Тъпчеха падналите, подобно на лавина от заострени копитца, мушкаха ги с бивните си в коремите. Целият батальон беше сразен. Спотаени по дърветата, аз и моите другари ги прогонихме с пушечни изстрели. Някои от ония, които се върнаха в лагера разказваха, че внезапно земетресение раздвижило под краката им бодливия терен. Други твърдяха, че водели битка с банда якобинци изникнали под земята. Тези якобинци не били нищо друго, а дяволи, наполовина хора, наполовина зверове, които живеят по дърветата или сред най-гъстите трънаци.

Разказах вече, че предпочитам да нанасям ударите си сам или с малцината другари от Омброза, укрили се след гроздобера заедно с мен в горите. Гледах да имам по-малко взимане даване с френската армия, защото е известно какво представляват армиите, и как всеки път, когато се придвижват, причиняват неприятности. Привързал се бях обаче към предната позиция на лейтенанта Папийон и не малко се безпокоях за неговата съдба. И наистина, неподвижността на взвода, командван от поета, заплашваше да стане фатална. Мъхове и лишеи растяха по униформите на войниците, понякога дори калуна и папрат. На калпаците им свиваха гнезда врабци или пък никнеха и цъфтяха момини сълзи. Ботушите срастваха с пръстта и образуваха плътни копита. Още малко и целият взвод щеше да пусне корени. Слабостта на лейтенант Агрипа Папийон спрямо природата превръщаше малкия отряд от смели хора в животинско-растителна амалгама.

Трябваше да ги стресна. Но как? Хрумна ми една идея. Представих се на лейтенант Папийон, за да му я предложа. Поетът декламираше под луната.

— О, Луна! Кръгла като дуло, като оръдейно гюле, което изчерпало силата на барутния тласък, продължава своята бавна траектория, търкаляйки се през небесата! Кога ще избухнеш, о Луна, вдигайки висок пушек, прах и искри, подавайки неприятелските армии и тронове, и отваряйки за мен пробои от слава в плътната стена на неуважение, с което се отнасят към мене моите съграждани? О, Руан! О, Луна! О, съдба! О, конвент! О, жаби! О, девойки! О, мой живот!

А аз му казах:

— Гражданино...

Папийон се раздразни, че все го прекъсват. Каза сухо:

— Е. И?

— Искях да ви кажа, гражданино офицер, че има начин да се събудят вашите хора от все по-опасната летаргия.

— Дано небето тъй пожелае, гражданино. Аз както виждате, изгарям от нетърпение да действам. И какво предлагате?

— Бълхи, гражданино офицер.

— Съжалявам, че трябва да ви разочаровам, гражданино. Републиканската армия няма бълхи. Всички бълхи загинаха от недояждане поради блокадата и поскъпването на живота.

— Аз мога да ви ги доставя, гражданино офицер!

— Не разбирам дали говорите сериозно или се шегувате. Но тъй или иначе ще направя изложение до върховното командване. Ще видим какво ще решат. Гражданино, аз ви благодаря за всичко, което правите за републиканската кауза! О, слава! О, Руан! О, бълхи! О, Луна! — и се отдалечи бълнувайки.

Разбрах, че трябва да действам по собствена инициатива. Набавих си голямо количество бълхи и щом видех някой хусар с помощта на цев за духане го улучвах с някоя бълха. Стараех се с точен изстрел да я вкарам във врата му. После започнах да разпръсквам пълни шепи над целия взвод. Това бяха опасни действия. Ако ме бяха спипали на местопрестъплението, нямаше да ме спаси славата ми на патриот. Щяха да ме хванат, да ме заведат във Франция и да ме гилотинират като агент на Пит^[2]. В действителност моята намеса оказа навременно и благоприятно въздействие: сърбежът причинен от бълхите разпали у войниците неотложната човешка и гражданска нужда да се чешат, да се пребъркват, да се пощят. Те хвърлиха плесенясалите дрехи, раниците, вързопите, покрити с гъби и паяжини. Взеха да се мият, да се бръснат, да се решат. Изобщо отново осъзнаха своите лични човешки нужди и отново придобиха съзнанието, че са цивилизовани същества, и че се различават от останалата природа. Освен това започна да ги чопли желание за дейност, усърдие и борбеност — неща отдавна забравени. В момента на атаката, бойците бяха обзети от устрем. Армиите на републиката надвиваха съпротивата на неприятеля, пробиха фронта и напредваха до победите при Дего и Милезимо^[3].

[1] Село в департамента Марн, където през 1792 година пруските войски са били разбити. — Бел.пр. ↑

[2] Уилям Пит — Млади, английски държавен деец, изразител на банкерската буржоазия, вдъхновител на коалицията срещу Франция, след 1793 година. ↑

[3] Дего и Милезимо — градчета в Италия, където Наполеон Бонапарт разбива австрийците през 1796 година. ↑

XXIII

ЕДНА ИСТОРИЧЕСКА СРЕЩА

Нашата сестра и емигрантът Д'Естомак избягаха тъкмо навреме, за да не бъдат хванати от републиканската армия. Народът на Омброза сякаш се бе върнал в дните на гроздобера. Отново издигнаха дърво на свободата. Този път то повече приличаше на френския прототип, тоест напомняше на дърво на лакомствата^[1]. Излишно е да казвам, че Козимо се изкачи на него с фригийска шапка на глава, ала скоро се измори и си отиде.

Около дворците на благородниците известно време народът вдигаше шум:

— Аристократи, аристократи, всички на фенера!

Затуй че бях брат на Козимо и затова че бяхме дребни благородници, ме оставиха на мира. Дори по-късно и мене взеха да ме смятат за патриот (тъй че, когато нещата отново се промениха, имах неприятности).

Установиха муниципалитет^[2], мер — всичко по френски образец. Назначиха брат ми във временната комисия, макар мнозина да не бяха съгласни — смятаха го за неуравновесен. Привържениците на стария режим се смееха и казваха, че цялата работа е чисто и просто една лудница.

Заседанията на комисията ставаха в древния дворец на генуезкия губернатор. Козимо следеше изказванията свит в един рошков на височината на прозорците. Понякога се изкачваше, като викаше и обясняваше за какво ще гласува. Известно е, че революционерите се оказаха по-големи формалисти от консерваторите: някои хора намериха за какво да се хванат. Вземаха да твърдят, че цялата тази работа не върви, че Козимо подронва авторитета на събранието и тъй нататък. И когато вместо генуезката олигархическа република установиха Лигурийската република, не избраха брат ми в новата администрация.

А тъкмо по това време брат ми беше написал и разпространил **Проект за конституция на републиканския град с декларация за правата на хората, жените, децата, домашните и диви животни, включително птиците, рибите, насекомите и на растенията — било с висок ствол, било зеленчуци и треви.**

Това бе прекрасен труд. Можеше да служи за помагало на всички управници, но никой не го взе под внимание и написаното си остана мъртва буква.

Но по-голямата част от своето време Козимо все още прекарваше в гората. Там копачите от инженерните войски на френската армия отваряха път на артилерията. С дългите си бради, които излизаха изпод калпаците им и се губеха в кожените им престилки, копачите бяха различни от всички други военни. Може би това се дължеше на обстоятелството, че имаха амбицията да работят добре, че след себе си не оставяха опашка от нещастия и съсипия като другите войски, а удовлетворението, че са създали трайни неща. И още тия хора имаха какво да разкажат. Бяха прекосили много страни, бяха преживявали обсади и битки. Някои от тях бяха свидетели и на големите събития, станали в Париж — освобождавания от затвори, гилотини. Козимо прекарваше цели вечери да ги слуша. Като оставяха мотиките и лопатите, копачите сядаха около някой огън, пушеха къси лули и се ровеха в спомени.

Денем Козимо подпомагаше трасировчиците да определят направлението на пътя. Никой не бе в състояние да върши това по-добре от него. Знаеше всички проходи, през които можеше да мине коларски път при възможно най-малка денивелация и загуба на дървета. И винаги имаше наум не толкова изискванията на френската артилерия, колкото нуждите на жителите от селата, лишени от пътища. Тъй поне от преминаването на войниците — крадци на кокошки, щеше да има някаква полза: път, прокаран от тях.

Това все пак бе печалба. Защото окупационните войски, особено след като от републикански бяха станали императорски, взеха да досаждат на всички. И всички отиваха да се оплакват на патриотите:

— Вижте какво правят вашите приятели!

А патриотите разперваха ръце, вдигаха очи към небето и отговаряха:

— Ех, войници! Да се надяваме, че всичко ще свърши скоро.

Наполеоновите войници реквизирах от селските дворове прасета, крави, дори кози. А колкото за такси и десетъци бе станало по-лошо от преди. На всичко отгоре въведоха и задължителна военна служба, та призованите под знамената младежи се криеха из горите.

Козимо правеше каквото можеше, за да смекчава тези злини: надзираваше добитъка в гората, когато дребните собственици го криеха там от страх, че ще го вземат. Брат ми охраняваше тайния превоз на жито до мелницата, или на маслини до пресата, тъй че наполеоновците да не дойдат да вземат една част. Или пък посочваше на младежите от набора пещерите в гората, където можеха да се скрият.

Наполеон отиде в Милано, за да се коронова и после пропътува из Италия. Във всеки град го приемаха много тържествено и го водеха да види забележителности и паметници. В Омброза сложиха в програмата и визита у „патриота по дърветата“. Както често се случва, тук при нас никой не му обръщаше внимание, но навън, и особено в чужбина, той беше много известен.

Не бе никаква среща ей така, набързо. Всичко бе предварително уточнено от общинския съвет за тържественото посрещане. Искаха да направят добро впечатление. Избраха едно хубаво дърво. Искаше им се то да е дъб, но дървото с най-добро разположение беше орех, и тогава дегизираха ореха с малко листа от дъб и сложиха панделки с френския триколюр и ломбардския триколюр, кокарди и волани. Накараха брат ми да кукне горе, празнично облечен, но с характерна шапка от котешка кожа и една катеричка на рамото.

Визитата бе определена за десет часа. Наоколо се събра голяма тълпа, но естествено, до единадесет и половина Наполеон не се показва, за голяма досада на брат ми.

Императорът дойде с цяла свита, която поклащаше двувърхи шапки. Вече бе пладне, Наполеон гледаше нагоре към клоните, където беше Козимо и слънцето му блестеше в очите. Обърна се към брат ми с няколко обичайни фрази:

— Отлично зная, че вие гражданино... — и си засенчваше очите с ръка — ... сред горите... — и подскочи настрана, защото слънцето попадна право в очите му — ... сред клонците на вашата пищна растителност... — и подскочи обратно, защото Козимо, покланяйки се, отново беше открил слънцето.

Като видя безпокойството на Бонапарт, Козимо вежливо го попита:

— Може ли да направя нещо за вас, mon Empereur?

— Да, да — рече Наполеон. — Моля ви, стойте малко по-нататък, та да ме предпазвате от слънцето, ето точно така, застанете там... — и после замълча, сякаш обзет от някаква мисъл, и се обърна към вицекраля Южен^[3]:

— Tout cela me rappelle quelque chose... Que lique chose que j, ai déjà vu... Всичко ми напомня нещо, което вече се е случило... Нещо, което вече съм срещал...

Козимо се притече на помощ.

— Но не с вас, ваше величество. Не бяхте вие — бил е Александър Велики.

— О, да, разбира се! — рече Наполеон. — Срещата на Александър с Диоген.

— Vous n'oubliez jamais votre Plutarque, mon Empereur. Вие не забравяте никога вашия Плутарх, императоре мой — каза Бьохарне.

— Само че тогава — добави Козимо — Александър попитал Диоген какво може да направи за него, а Диоген го помолил да се отмести...

Наполеон щракна с пръсти, сякаш бе намерил фразата, която търсеше. С бърз поглед се увери, че сановниците от неговата свита го слушат, и каза на отличен италиански:

— Ако не бях император Наполеон, щях да искам да съм гражданин Козимо Рондо.

И като се обърна, си тръгна. Свитата му се помъкна след него сред голямо дрънкане на шпори.

С това всичко свърши. Можеше да се очаква, че след седмица за брат ми ще пристигне кръста на Почетния легион. Ала нищо такова не стана. Може би на Козимо му беше все едно, но на нас, неговите роднини това щеше да достави удоволствие.

^[1] Гладко и плъзгаво дърво, на горния край, на което са закачени лакомства. Свободен е да вземе от тях оня, който успее да се изкачи. Народен обичай в Италия. ↑

^[2] Муниципалитет — градски съвет, мер — кмет. — Бел.пр. ↑

[3] Южен Бьохарне — вицекрал на Италия по Наполеоново време. ↑

XXIV

ОТСТЪПЛЕНИЕТО ОТ БЕРЕЗИНА

Младостта отминава бързо на земята, та какво да кажем по дърветата, където всичко е осъдено да падне: листа, плодове. Козимо остаряваше. Толкова години беше прекарал нощите на студа, сред вятъра, под дъжда, в неустойчиви убежища и в самота, високо горе без дом, без огън, без топло блюдо... Козимо вече беше прегърбено старче с изкривени крака и дълги ръце като маймуна. Губеше се в пелерина от кожа, която завършваше с качулка. Приличаше на някакъв рунтав монах. Лицето му бе изпечено от слънцето, набръчкано като орех, със светли кръгли очи сред бръчките.

При Березина армията на Наполеон бе разгромена, английска ескадра дебаркира в Генуа. Ние прекарвахме дните си в очакване на новини за големия обрат. Козимо не се показваше в Омброза. Стоеше сгушен на един бор в гората край артилерийския път, откъдето бяха минали топовете за Маренго^[1] и гледаше на изток към отъпканата пустиня, в която сега се срещаха само пастири с кози или мулета, натоварени с дърва. Какво чакаше? Бе видял Наполеон, знаеше как свърши революцията, можеше само да очаква най-лошото. И въпреки това стоеше там, загледан, сякаш всеки миг горе на завоя щеше да се появи императорската армия, още покрита с ледени висулки от Русия, и Бонапарт на седлото, със зле обръсната брадичка, наведена над гърдите, трескав, бледен. Той щеше да се спре под бора (зад него щеше да се дочуе объркано заглъхване на стъпки, блъскане на раници и пушки о земята, събуване на изтощени войници край пътя, развиване на наранени крака), и щеше да каже: „Имаше право, гражданино Рондо: дай ми отново конституцията, нахвърляна от теб, дай ми отново твоя съвет, който нито директорията, нито консулството, нито империята пожелаха да последват. Да започнем отново, нека вдигнем пак дърветата на свободата, да спасим всеобщата родина!“. Такива бяха навярно мечтите и надеждите на Козимо.

Ала вместо това, един ден клатушкайки се, по артилерийския път от изток се зададоха трима души. Единият, куц, се подпираше на патерица. Другият имаше на главата си чалма от превръзки. Третият беше най-здрав — имаше само черна превръзка над едното око. Обезцветените парцали, които носеха, калпаците без дъна (но един от тях още имаше перо), ботушите, разпрани по дължината на целия крак, изглежда бяха остатъци от униформи на Наполеоновата гвардия. Нямаха оръжие. По-точно, един от тях размахваше празна кания на сабя, друг беше нарамил като тояга пушечна цев, на която бе окачил някакъв вързоп. Те крачеха насам и пееха като пияници:

— От моята страна, от моята страна...

— Ей, чужденци — извика брат ми — кои сте вие?

— Я виж ти, що за птица! Какво правиш там горе? Шишарки ли ядеш?

А другият:

— Какво, иска да ни дава да ядем шишарки ли? Ние умираме от глад, а той ще ни дава шишарки!

— И каква жажда ти се разпалва, когато си ял сняг!

— Ние сме трети хусарски полк!

— В пълен състав!

— Трима от триста: не е малко!

— На мен ми стига, че аз се отървах!

— Охо, нищо не се знае, още не си завлякъл кожата вкъщи?

— Да пукнеш дано!

— Ние сме победителите при Аустерлиц!

— И битите при Вилнюс! Карай да е весело!

— Я кажи говореща птицо, обясни къде има кръчма по тия места!

— Изпразнихме бъчвите на половин Европа, но жаждата не ни минава!

— То е защото сме надупчени от куршуми и виното изтича!

— Търсим кръчма, която да дава на вересия!

— Ще минем да платим друг път!

— Ще плати Наполеон!

— Ще плати царят! Идва след нас, предайте му сметката!

Козимо каза:

— Няма вино по нашите места. Но малко по-нататък минава един поток и може да си утолите жаждата.

— Ти иди се удави в потока, бухал такъв!

— Ако не си бях загубил пушката във Висла, щях да те гръмна и да те опека на шиш като дрозд!

— Почакайте, ще отида да си накусна крака в потока, че ми гори...

И тримата се отправиха към потока, за да се събуят, за да потопят крака, за да си измият лицата и да се изперат. Хладната вода ги поотрезви и като мина опиянението, свърши се с веселието. Отново ги обзе отчаянието, в което бяха. Започнаха да въздишат и стенат, но сред скръбта бистрата вода беше утеха, те ѝ се наслаждаваха и пееха:

— От моята страна... От моята страна...

Козимо се върна на своя наблюдателен пост край пътя. Чу се шум от галопиращи коне. Ето че пристигна малък отряд кавалеристи, който вдигна прах. Бяха облечени в непознати униформи. Под тежките калпаци имаше малко плоски руси брадати лица, с присвити зелени очи. Козимо ги поздрави с шапка:

— Какъв добър вятър ви носи, конници?

Спряха.

— Здравствуй! Кажи батюшка, колко има още докато пристигнем?

— Здравствуйте, войници! — каза Козимо, който бе научил по малко от всички езици, включително и от руски. — Куда вам? Накъде?

— За там, накъдето води този път.

— Е, този път води до много места... Вие къде отивате?

— В Париж.

— Абе, за Париж има и по-удобни пътища...

— Нет, не Париж, за Франция, за Наполеоном. Куда ведет ета дорога? Накъде води тази път?

— Е, на много места, Оливабаса, Сасокорто, Трапа...

— Как? Алива Баса? Нет, нет...

— Ех, ако искате, може да се стигне и до Марсилия...

— В Марсел... да, да Марсел, Франция...

— А какво ще правите във Франция?

— Наполеон дойде да води война с нашия цар, а сега нашият дар гони Наполеон.

— А от кои места идвате?

— Из Харкова, из Києва, из Ростова.

— Значи доста интересни места сте обиколили? Тук ли ви харесва повече или в Русия?

— Едни места са хубави, други лоши. На нас ни харесва Русия.

Отново се чу шум на галопиращи коне, вдигна се прах и един кон, възседнат от офицер, спря наблизо. Офицерът извика към казаците:

— Вон, марш.

— Досвиданья, батюшка — казаха те на Козимо. — Нам пора... — и пришпориха конете.

Офицерът остана известно време в подножието на бора. Бе висок, слаб, с благороден и тъжен вид. Седеше гологлав под отрупаното с облаци небе.

— Добър ден, господине — каза той на Козимо на френски. — Вие знаете ли нашия език?

— Да, господин офицер — отговори брат ми. — Но не по-добре, отколкото вие говорите френски.

— Вие сте жител на тази страна? Бяхте тук под Наполеон?

— Да, господин офицер.

— И как я карахте?

— Знаете ли, господине, войските винаги докарват неприятности, каквито и идеи да носят със себе си.

— Да, и ние нанасяме много вреди, но не носим с нас никакви идеи.

Бе меланхоличен и неспокоен, а бе победител. Козимо изпита симпатия към него. Прииска му се да го утеши:

— Вие победихте!

— Да, добре се сражавахме. Но може би...

Избухнаха викове, чу се блъскане и падане, звън на оръжие.

„Кто там“? — рече офицерът. Върнаха се казаците, като влачеха полуголи тела.

— Французи! Наполеон! Всички избихме!

С отсечени заповеди младият офицер ги отпрати. Обърна глава. После отново заговори на Козимо:

— Виждате ли? Война! От много години насам върша колкото може по-добре нещо страшно: воювам. И всичко това за идеали, които

сам на себе си не мога да обясня.

— И аз — отвърна Козимо, — живея от много години за идеали, които сам на себе си не мога да обясня. Но правя нещо, което без съмнение е добро: живея по дърветата.

Меланхолията на офицера изчезна, стана нервен.

— И така, трябва да вървя.

Поздрави по военному и тръгна.

— Сбогом господин... как е вашето име?

— Барон Козимо Рондо — извика след него Козимо — прощайте господин... А вашето име?

— Аз съм княз Андрей... — и тропотът на конските копита отнесе със себе си презимето.

[1] Маренго — село в италианската област Пиемонте, известно с победна битка на наполеоновите войски над австрийците. — Б.пр. ↑

XXV

ЛУДОСТТА НА КОЗИМО

В Омброза винаги бяха твърдели, че Козимо е луд още когато на дванадесет годишна възраст се качи по дърветата и отказа да слезе. Ала по-късно, както обикновено се случва, неговата лудост бе приета от всички. Нямам само предвид манията му да живее по дърветата, но и другите странности в неговия характер. Всички го смятаха просто за чудак. По-късно започнаха горчивините: Виола го напусна завинаги, историческите събития го разочароваха, вместо да донесе свобода и справедливост на всички хора, Френската революция завърши със завоеванията на Наполеон, а и самият Наполеон се провали. Всички надежди за един по-добър свят изглеждаха загубени. Козимо ставаше все по-меланхоличен, по-затворен, и повече от всякога взе да върши странности. От това време започна да се разнася слухът: „Баронът е полудял!“. А здравомислещите добавяха: „Как може да полудее някой, който винаги си е бил луд!“.

Козимо наистина се беше побъркал. Ако преди се обличаше с кожи от глава до пети, сега започна да украсява главата си с пера, като аборигените от Америка. С пера с ярки цветове от папуняк и зеленика. Освен по главата си, той носеше пера и на други места по дрехите. Накрая взе да си прави фракове, целите покрити с пера. Почна да имитира навиците на различни птици, например на кълвача, като измъкваше от дънерите червеи и ларви и се хвалеше с тях като с голямо богатство.

Произнасяше също така апологии за птиците пред хора, които се събираха да го слушат и да му се подиграват. А той от ловец се превърна в адвокат на пернатите и се обявяваше ту за стърчиопашка, ту за бухал, ту за червеношийка, като се предреждаше по подходящ начин и произнасяше обвинителни речи отправени към хората, които не искали да признаят птиците за свои приятели. Тези речи представляваха иносказателни обвинения към цялото човешко общество. И птиците бяха забелязали промяната на неговите

разбирания и сега идваха близко до него, дори когато долу имаше хора, които го слушаха. Така той можеше да илюстрира своите думи с живи примери, които сочеше по клоните наоколо.

Поради това негово умение, ловците в Омброза дълго обсъждаха възможността да го използват като гюме^[1]. Но никой не посмя изобщо да стреля по птиците, които кацаха край него, защото и сега, когато беше изпаднал в безумие, баронът продължаваше да вдъхва известно страхопочитание. Вярно, че му се подиграваха, и често под неговите дървета имаше тумба от гамени и безделници, които се развличаха като го вземаха на присмех. В същото време обаче, винаги го почитаха и слушаха с внимание.

Неговите дървета сега бяха декорирани с надписани листове, а също и с плакати с максими от Сенека и Шефтсбъри^[2], а също и с предмети: кичури от пера, църковни свещи, сърпчета, корони, женски корсети, пистолети, везни — вързани един за друг в определен ред. Жителите на Омброза с часове се мъчеха да открият какво означават тези ребуси: дали не искаше да изобрази благородниците, папата, добродетелта, войната? А аз мисля, че понякога те нямаха никакъв смисъл и служеха само за развиване на мисълта и за демонстрация, че и най-необичайните разбирания могат да се окажат правилни.

Козимо започна да съчинява писания, като „Гласът на коса“ „Кълвачът, който чука“, „Диалози на бухалите“ и да ги разпространява сред хората. Дори тъкмо през този период на своята лудост, той усвои изкуството на книгопечатането. Започна да печата брошури и вестници, между които „Сврача газета“, а после обедини всички под заглавието „Монитор на двукраките“. На един орех си бе качил печатарски тезгях, стан, каса с букви, печатарска преса, дамаджана с мастило и прекарваше дните си да съчинява страници и да ги печата. Понякога между пресата и листовете попадаха паяци или пеперуди и техните отпечатыци оставаха върху хартията. Понякога някой сънливец скачаше върху листа с още незасъхнало мастило и замацваше всичко с опашката си. Друг път катеричките грабваха някоя буква от азбуката и я отмъкваха в своята хралупа, като вярваха, че е нещо за ядене, както се случи с буквата „б“, която поради своята кръгла форма и дръжка бяха взели за плод. Козимо трябваше да употребява една буква вместо друга, да започва някои свои статии с „В“ вместо с „Б“, например „Вратя“!

Всичко това добре, обаче аз забелязах, че по това време моят брат не само беше напълно полудял, но че и постепенно оглупява. А последното е по-сериозно и по-тъжно, защото лудостта е природна сила, било за добро, било за лошо, докато глупостта е слабост на природата, за която няма компенсация.

И наистина, през зимата сякаш изпадаше в зимен сън. Седеше в своя чувал, закачен на един ствол и само главата му се подаваше навън, като на малко пиленце. По изключение в най-топлите часове правеше по няколко скока, за да отиде до елшата при потока и се погрижи за тоалета си. Понякога седеше в чувала и попрочиташе нещо, като запалваше в мрака светилниче със зехтин или пък си мърмореше и тананикаше. Ала по-често спеше.

Колкото за яденето, имаше си някакви тайни запаси, но позволяваше да му предложат чиния с макарони или равиоли. Понякога някоя добра душа идваше да му донесе чиния чак горе с помощта на стълба. И наистина сред простите хорица се бе породило нещо като суеверие, че да се дава милостиня на барона, носи щастие. Това бе знак, че Козимо събуждаше страх или предразположение. Мисля, че бе по-скоро второто. Обстоятелството, че наследникът на бароновската титла Рондо живее от явни подаяния, ми се стори неподобаващо. Помислих си какво ли би казал покойния ни татко, ако можеше да научи. Колкото за мене, от край време нямаше за какво да се самообвинявам, защото брат ми винаги бе презирал семейните удобства и ми бе подписал документ, съгласно който след като му бях осигурил малка рента (тя почти цялата отиваше за книги), няхах към него никакви задължения. Ала сега, като разбрах, че е неспособен да си осигурява храна, наредих един от нашите лакеи в ливрея и бяла перука да се качи по стълба и да му занесе четвърт пуяк и бургундско вино на поднос. Страхувах се, че ще откаже, поради някой от своите тайнствени принципи. Но той веднага и с голямо удоволствие прие и оттогава всеки път, когато си спомняхме за него, му изпрацахме на дървото порция от нашите блюда.

Изобщо преживяваше грозен упадък. За щастие тогава нахлуха вълците и Козимо отново даде доказателство за най-добрите си качества. Бе ледена зима. Сняг бе паднал дори по нашите гори.

Глутници вълци, гонени от глада, се спуснаха откъм Алпите към нашето крайбрежие. Дървари ги бяха срещнали и донесоха ужасната новина. Жителите на Омброза, които от времето на дружествата срещу пожарите бяха научили да се обединяват в часове на опасност, взеха да дежурят на постове около града, за да попречат на доближаването на гладните зверове. Но никой не смееше да излезе от градчето, особено нощем.

— За жалост баронът не е този, който бе някога! — казваха в Омброза.

Лошата зима не остана без последствия и за здравето на Козимо. Висеше си в мяха, като буба в пашкул, с капчица на носа, оглупял и подпухнал. Когато се вдигна тревогата за вълците, хората минаваха под него и му подвикваха:

— Ах, бароне, едно време ти беше готов да стоиш на пост по твоите дървета, а сега ние те пазим.

А брат ми седеше с притворени очи, сякаш не разбираше или не го интересуваше нищо. Ала веднъж внезапно дигна глава, шмръкна и каза дрезгаво:

— Кози. За изгонване на вълците. Сложете кози по дърветата. Вържете ги.

Хората вече се трупаха отдолу, за да чуят каква глупост ще измисли и да му се подиграват, но той излезе от чувала и като кашляше и хрочеше, каза:

— Ще ви покажа къде — и се отправи по клоните.

Козимо нареди да докарат кози и агнета на няколко внимателно избрани ореха и дъбове, в граничната зона между гората и обработената земя. Сам ги върза здраво на клоните, живи, блеещи. На всяко от тези дървета скри по една пушка, заредена с куршум. Той сам се облече като животно: качулка, шуба, панталони, всичко бе от къдраво овче руно. Зачака нощта на открито по дърветата. Всички мислеха, че това е най-голямата от неговите лудости.

Ала тъкмо тази нощ вълците се спуснаха. Цялата глутница спираше в подножието на дърветата, надушваше миризмата на козите, слушаше блеенето, гледаше нагоре и виеше. Отворили гладна паст, вълците драскаха с нокти дънерите. Тъкмо тогава, подскачайки по клоните се приближи Козимо. Вълците гледаха с глупашки отворени уста, като виждаха получовешката и полуовча форма да скача като

птица. И бум! Бум! — два вълка получиха по куршум в гърлото. Два, защото Козимо си носеше пушка и всеки път я пълнеше отново, а друга заредена пушка чакаше на всяко дърво. И тъй по два вълка оставаха проснати на замръзналата земя. Така изтрепа голям брой. При всеки изстрел глутницата хукваше без посоки, а ловците притичваха, като чуеха вой, и с изстрели довършваха останалите.

По-късно Козимо разказваше много версии за този лов на вълци. Не мога да ви кажа коя версия беше истинската. Например:

— Битката се водеше успешно, когато придвижвайки се към дървото на последната коза, заварих там три вълка, които бяха успели да се покачат и я довършваха. Полуослепен и замаян от хремата, която ме измъчваше тогава, стигнах почти до муцуните на вълците, без да ги забележа. Като ме взеха за друга коза, която със собствените си крака ходи по клоните на дървото, вълците понечиха да се хвърлят върху мен. Разтвориха челюсти още червени от кръв. Пушката ми беше изпразнена. След като бях стрелял толкова много, бях останал без барут, а не можех да достигна пушката, приготвена на това дърво, защото там бяха вълците. Бях на един страничен и при това доста тънък клон. В обсега на ръцете ми над мен имаше по-здрав клон. Започнах да вървя заднешком по моя клон, като бавно се отдалечавах от ствола. Един вълк бавно ме последва, ала аз с ръце се държах за горния клон, като се преструвах, че с крака се движа по слабия долен клон. Излъганият вълк рискува и тръгна напред, клонът под него се огъна, докато аз с един скок се издигнах на по-горния клон. Вълкът падна, като излая подобно на куче, строши кокалите си о земята и остана на място.

— А другите два вълка?

— ... Другите два ме наблюдаваха неподвижни. Тогава внезапно съблякох шубата и качулката от кожа и ги хвърлих върху тях. Като видя да го връхлита бялата агнешка кожа, единият от двата вълка се опита да я хване със зъби, но тъй като се беше приготвил да сграбчи нещо много тежко, а тежестта се оказа просто една празна кожа, загуби равновесие, килна се настрана и също си счупи краката и врата на земята.

— Остана още един вълк...

— ... Остана още един, но след като внезапно бях съблякъл дрехите и бях хвърлил шубата, останах леко облечен и кихнах така, че

небето се разтресе. При внезапното и неочаквано избухване на моята кихавица, вълкът така подскочи, че падна от дървото и си счупи врата като другите два.

Тъй разказваше моят брат за битката през нощта. Истина е обаче, че настинката, която хвана, какъвто си беше болнав, едва не се оказа фатална за него. Прекара няколко дни между живота и смъртта и в знак на признателност бе лекуван за сметка на общината. Лежеше в един хамак, обграден от грижите на качващи се и слизащи по стълби доктори. Най-добрите лекари от околността бяха повикани за консулт. Едни му правеха клизми, други му пускаха кръв, трети му слагаха синап, а някои — компреси. Никой не говореше повече за барон Рондо като за луд човек. Всички го смятаха за един от най-големите таланти и феномени на века.

Това трая докато бе болен. Когато оздравя, отново едни започнаха да смятат, че си е разумен както преди, а други, че е луд, какъвто си е бил винаги. Истината е, че той престана да върши странности. Продължи да печата един седмичник, като от „Монитор на двукраките“ го преименува „Разумното гръбначно“.

[1] гюме — Скривалище край вода за ловци, откъдето стрелят по водни птици. — Бел.ел.кор. ↑

[2] Английски философ (1671–1713), ученик на Джон Лок. — Бел.пр. ↑

XXVI

МОНГОЛФИЕРЪТ^[1]

Че Козимо е стигнал до края на живота си разбрахме, когато открихме, че е пренесъл своето леговище на големия орех сред площада. С инстинкта си на диво животно по-рано той винаги бе крил местата, където спеше. Сега чувствуваше нужда да бъде сред другите, да го виждат. Сърцето ми се сви: винаги бях мислил, че няма да му е приятно да умре сам и това може би вече беше знак, че краят приближава. По стълбата нагоре му изпратихме лекар. Когато слезе, лекарят направи гримаса и разпери ръце.

Качих се по стълбата.

— Козимо, — започнах аз — вече мина шестдесет и пет години. Как можеш да продължиш да стоиш все горе? Това, което си искал да покажеш, вече си го показал. Разбрахме, голяма твърдост прояви. Ти победи. Сега можеш да слезеш. Дори за оня, който е прекарал живота си по море, идва възраст, когато слиза от кораба.

Къде ти! Направи отрицателен знак с ръка. Вече почти не говореше. От време на време се надигаше, завит до главата с одеяло, и сядаше на един клон да се погрее на слънце. По-далеч от там не отиваше. Имаше една старица от народа, свята жена, тя ходеше да му чисти и да му носи топли блюда. Държахме стълбата опряна о дънера, защото непрекъснато имаше нужда някой да се качва горе, за да му помага, а също и защото се надявахме, че всеки миг може да се реши да слезе. (Другите се надяваха. Аз много добре познавах неговия характер.) На площада наоколо винаги имаше кръжец от хора, които му правеха компания. Като разговаряха помежду си, понякога отправяха и към него по някоя реплика, макар да знаеха, че той вече няма желание да разговаря.

Положението му се влоши. Издигнахме легло на дървото, успяхме да го закрепим и той на драго сърце си легна. Обзе ни

донякъде угризение, че не се бяхме сетили преди. Трябва да признаем — той никога не се отказваше от удобствата; макар домът му да беше сред дърветата, винаги се бе старал да живее колкото може по-добре. Тогава побързахме да му осигурим други удобства, рогозки, за да го пазят от течение, балдахин, мангал. Пооправи се малко и му занесохме кресло, разположихме го между два клона и той прекарваше дните си там, завит в своето одеяло.

Една сутрин не го видяхме нито в леглото, нито в креслото. Уплашени вдигнахме поглед нагоре. Беше се качил на върха на дървото и бе възседнал много висок клон. Облечен бе само с риза.

— Какво правиш там горе?

Не отговори. Беше почти напълно скован, сякаш седеше на върха на дървото като по чудо. Пригответихме едно голямо платнище, от онези, с които събират маслини и двадесетина души го държахме опнато долу, защото очаквахме, че ще падне.

Междувременно лекарят се качи. Изкачването беше трудно. Наложихме да вържем две стълби една за друга. Слезе и каза:

— Да идва свещеник.

Предварително бяхме решили да опитаме да се качи при него един свещеник на име дон Перикле, негов приятел. Изкачи се той с одежди и дарохранителница, а след него и църковния прислужник. Постоя малко горе. Изглежда, че си казаха нещо, после слезе.

— Казва, че за него всичко е наред.

Не успяхме да измъкнем нито дума повече.

Мъжете, които държаха платнището, се бяха уморили. Козимо стоеше горе и не се движеше. Надигна се вятър, югозападен вятър, върхарът на дървото започна да се клати, ние бяхме готови. И точно тогава в небето се появи един монголфиер.

Английски въздухоплаватели правеха опити за летене с монголфиер по крайбрежието. Монголфиерът беше един хубав балон, украсен с ресни, волани и панделки, с кош от върбови клони, а вътре двама офицери със златни еполети и двувърхи шапки гледаха с бинокъл пейзажа под себе си. Насочиха далекогледите към площада, наблюдавайки човека на дървото, опнатото платнище, тълпата, странните прояви на този свят долу. Козимо бе вдигнал глава и внимателно наблюдаваше балона.

И ето че монголфиерът бе хванат от един вихър на югозападния вятър. Започна да се стрелка насам-натам из въздуха, като се завъртя подобно на пумпал и се отправи към морето. Без да изгубват присъствие на духа, въздухоплавателите се заеха — тъй поне мисля — да намалят налягането в балона, и в същото време спускаха котвата, за да се опитат да я закачат на някоя опора. Сребърната котва летеше в небето, закачена на дълго въже, следвайки наклона на полета. Балонът мина над площада и котвата се носеше почти на височината на ореха, та се уплашихме да не удари Козимо. Съвсем не можехме да предположим онова, което след миг щяха да видят нашите очи.

Когато въжето на котвата мина близо до него, агонизиращият Козимо направи скок, от ония, които бе правил в своята младост, сграбчи въжето, стъпи върху котвата, като леко забави летежа на балона. Изчезна в посока към морето.

Монголфиерът премина над залива и успя да се приземи на другия бряг. На въжето висеше само котвата. Твърде много заети да държат курса, въздухоплавателите не бяха забелязали нищо. Предположихме, че старецът е изчезнал докато е летял над залива.

Така си отиде Козимо и дори не ни достави удоволствието да се върне като мъртвец на земята. В семейната гробница една плоча напомня за него със следния надпис: „Козимо Пиоваско ди Рондо — Живя върху дърветата — Обичаше земята — Възкачи се на небето“.

От време на време прекъсвам писането и отивам до прозореца. Небето е празно и нас, старците от Омброза, привикнали да живеем под зелени куполи, ни заболяват очите, когато го гледаме. Човек би казал, че дърветата не издържаха, след като брат ми си отиде, или че хората бяха обзети от бяс, та заработиха с брадвите. И друго: растителността също се промени. Няма вече пърнари, брястове, вечно зелени дъбове — сега Африка, Австралия, двете Америки и Далечния изток протягат до тука клони и корени. Някогашните дървета отстъпиха нагоре: маслините — към хълмовете, а в горите по планините — боровите и кестените. Крайбрежието вече се превърна в Австралия, червенеет се от евкалипти, гигантски фикуси, огромни и самотни градински растения и всичко останало е палми с техните рошави перчеми — негостоприемни дървета на пустинята.

Омброза вече не съществува. Гледайки празното небе, питам се дали наистина е съществувала? Онази плетеница от клони и листа, чатали и дънери, объркана и безкрайна, с небето над нея — само неправилни проблясъци и късчета — не е ли съществувала само за да може моят брат да минава с леките си стъпки на въртиопашка? Всичко това може би е било везаница върху нищо, подобно на тази нишка от мастило, която аз проточих през толкова страници, плетеница, пълна със задрасквания, препратки, нервни драсканици, мастилени петна, празноти, която ту се рони на големи светли зърна, ту става ситна поради миниатюрни знаци, подобни на остри семенци, ту се свива, или се разклонява, или свързва степани фрази с очертания на листа или облаци, за да срещне препятствие и да се вземе след това, като се усуква и тича, тича и се размотава и се навива в едно последно безсмислено клъбце от думи, идеи, сънища и свършва.

[1] Балон, който се издига с помощта на нагрят въздух. Наречен е на името на братя Жозеф и Етиен Монголфие, издигнали се за пръв път с такъв балон през 1783 год. — Бел.пр. ↑

СВЕТОЗАР ЗЛАТАРОВ

„ЖИВЯ ПО ДЪРВЕТАТА, ОБИЧАШЕ ЗЕМЯТА...”

Читателят веднага ще забележи, че Козимо Рондо не е Робинзон Крузо. Младият барон не е беглец от хората. Макар и да подскача по клоните, той е човек, който пълнокръвно живее в своя век. Козимо продължава да се учи, следи книгите на френските енциклопедисти, изписва чуждестранни романи, поддържа връзки със семейството си. Спохожда го и любовта. Увлеченията и слабостите му очовечават необичайния му профил — той не е самотен аскет или мъдрец отшелник, а приятел на селяните и градинарите от околността. Свързва се дори със скитниците из горите — въглищари и крадци. Козимо взема участие в селския бунт по време на френската революция, а по-късно участва в новото общинско управление.

Козимо е човек от своето време, но авторът го е отличил от другите, като го е поставил „по-високо“, накарал го е да живее по дърветата. Странният му начин на съществуване граничи с измислицата, ала биографията му е предадена реалистично. Фантастичната ситуация помага на автора да постави деликатно много съвременни въпроси, да вземе страна в разговора за това до колко човек има право на собствена физиономия и свой стил на живот.

В романа присъствува и един полемичен мотив. С любов и тъга е описана някогашната гора Омброза (Сенчеста), която вече не съществува. Човек трябва да види железобетонните небостъргачи по плажовете на Италианската ривиера и грозните грамади на фабриките в долините, за да се убеди, че книгата е протест срещу безразборното строителство в италианския Сезер, където капитализмът е особено развит и агресивен.

Известността на Итало Калвино, авторът на тази книга, не е случайна. Съвременният читател е твърде взискателен. Той иска писателят не само да „пише интересно и добре“, но и да е осведомен

(да носи „информация“, както сега е на мода да се казва), та всичко в книгите му да звучи убедително. Писателят трябва да е в течение на научните открития и теории, а ако разказва за миналото, необходимо е едва ли не с документална достоверност да свързва ежедневните случки с историческите събития. Затова писателят днес трябва много да знае и още повече да проучва.

Такъв писател е Итало Калвино. Роден през 1923 в Северна Италия, още двадесет и три годишен той вече е участвувал в италианската Съпротива и е написал една от най-свежите книги, свързани с епизод от борбата срещу фашизма („Пътеката на паяковите гнезда“ — (1947)). Герой е едно полубезпризорно момче, което навлиза в грубия и жесток живот на големите. Калвино доказва, че понататъшното развитие на новата италианска литература е възможно чрез темата за Съпротивата.

Историята на барон Козимо е част от приказната историческа трилогия „Нашите предци“, заедно с книгите „разполовеният виконт“ и „Несъществуващият рицар“ (последната е преведена на български). Друга книга, която българският читател познава, е „Космически комедии“. Чрез фантастичните приключенско приказни сюжети Калвино поставя етични проблеми, разказва за борбата между доброто и злото. И още една книжка — за малките читатели, е преведена на български: „Италиански народни приказки“, подбор из дебел том. Пълното заглавие в оригинала е „Италиански приказки, запазени от народните традиции, събрани през последните сто години и предадени на съвременен език от Итало Калвино“. Сборникът съдържа 200 приказки, които са подбрани тъй, че да разкриват неповторимо свежия, оригинален реалистичен характер на италианския фолклор. Този труд стана повод да нарекат Калвино „Италиански Андерсен“.

Надяваме се, че тази незначителна съкратена версия, предназначена за младежи, със своя необикновен герой ще привлече вниманието на българските читатели.

Издание:

Автор: Итало Калвино

Заглавие: Баронът по дърветата

Преводач: Светозар Златаров

Година на превод: 1979

Език, от който е преведено: Италиански

Издание: Първо

Издател: Държавно издателство „Отечество“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1979

Тип: Роман

Националност: Италианска

Печатница: ПК „Димитър Благоев“, София

Излязла от печат: юни 1979 г.

Редактор: Никола Иванов

Редактор на издателството: Огняна Иванова

Художествен редактор: Юли Минчев

Технически редактор: Петър Стефанов

Художник: Петър Чуклев

Коректор: Албена Николаева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3839>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.